

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

**СТУДЕНТСЬКІ
ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ**

ВИПУСК 10

**ЖИТОМИР
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2019**

ББК 81.001.2

УДК 811.161.2+81-119

*Рекомендовано до друку на засіданні кафедри української мови
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
(протокол № 10 від 22 травня 2019 року)*

Рецензенти:

Мойсієнко В. М., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Денисюк В. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Студентські лінгвістичні студії: Збірник статей. – Вип. 10. Відп. за випуск В. М. Титаренко, А. В. Ящук. – Житомир, 2019. – 123 с.

У збірнику вміщено наукові роботи студентів та магістрантів, у яких порушено актуальні проблеми з лексикології, фразеології, граматики, діалектології, історії мови, ономастики, стилістики української мови.

Призначений для вчителів-словесників, студентів-філологів та всіх, хто цікавиться проблемами української мови.

ЗМІСТ

Бармак Ірена. Мова сучасної популярної музики (на прикладі текстів «Океану Ельзи»)	4
Бідюк Тетяна. Прізвиська села Варварівка Олевського р-ну Житомирської обл., мотивовані зовнішнім виглядом людини	8
Бойко Ірина. Апелятивна емоційно-оцінна номінація особи в романах Володимира Лиса «Соло для Соломії» та «Країна гіркої ніжності»	12
Бордюг Дарина. Тематичне наповнення «Лькарства на оспалый оумысль чоловічий» Д. Наливайка	17
Бучинська Дарія. Лексична база прізвищ студентів ННІ філології та журналістики ЖДУ ім. І. Франка	21
Вознюк Яна. Сленг як складова інтернет-комунікації	25
Гриб Альона. Епітет як засіб реалізації експресивності в «Ключі царства небесного» Г. Смотрицького	33
Гримашевич-Шваб Катерина. Мовні засоби тропізації в романі Марії Матіос «Щоденник страченої»	37
Духнівська Валентина. Неофіційна антропонімія сіл Невгоди та Веселівка Овруцького району Житомирської області	44
Катенцова Катерина. Лексико-семантичні групи апелятивів у романі Василя Шкляра «Маруся»	50
Качинська Олена. Функціонування в мовленні фразеологізмів із соматичним компонентом «голова»	53
Кашнюк Марія. Загальна характеристика онімного простору роману Юрія Андруховича «Перверзії»	58
Кіналевська Анна. Інтернет-тролі: комунікативний портрет	62
Кірсун Людмила. Мовна аномалія в українській постмодерній літературі	66
Ковальчук Оlesia. Власні особові імена села Норинці Народицького району Житомирської області	72
Левченко Дар'я. Функціонування частин мови в рекламних текстах	76
Марчук Надія. Запозичення в мовній картині світу Герасима Смотрицького ..	80
Назарчук Ганна. Специфіка використання простих речень у творі М. Дочинця «Вічник»	84
Павлюк Оlesia. Поняття про індивідуальний стиль письменника: термінологія, семантика, напрями дослідження	88
Потєєва Оксана. Фонетичні та морфологічні риси говірки с. Шоломки Овруцького р-ну Житомирської обл.	93
Тихонюк Вікторія. Особливості мовотворчості Юрія Іздрика	99
Трухній Дарія. Лексико-стилістичні засоби в рекламних текстах	104
Чиркова Ганна. Дволексемні антропонімні формули в «Документах Брацлавського воєводства 1566–1606 років»: лексична база прізвищевих назв	107
Шкурлатівська Євгенія. Мовленнєві помилки в рекламі	111
Шуляр Тетяна. Багатокомпонентні речення в поезії Миколи Никончука	114
Ящук Алла. Власні особові імена студентів ННІ філології та журналістики ЖДУ ім. І. Франка	118

Ірена Бармак,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Г. М. Доброльожа,**
кандидат філологічних наук, доцент.

МОВА СУЧАСНОЇ ПОПУЛЯРНОЇ МУЗИКИ (НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТІВ «ОКЕАНУ ЕЛЬЗИ»)

У статті проаналізовано лексичні, словотвірні та стилістичні особливості текстів відомого українського гурту; визначено їхню роль у сприйнятті музичних текстів.

Слово – виняткова здатність людини виражати свої думки і почуття. Люди поєднали слово і музику. Так з'явилася пісня. Впродовж багатьох років цей вид словесно-музичного мистецтва зазнав великих змін. З'являлися нові музичні інструменти, нові слова.

Пісні можна класифікувати за змістом на: ліричні, патріотичні, сатиричні тощо; за соціальною функцією – на обрядові, побутові, воєнні; за виконавчим складом – на сольні, хорові, з інструментальним супроводом і без нього. Зараз існує безліч кількості пісень, і кожна людина вибирає з цієї кількості саме те, що їй подобається.

Сучасну пісенну лірику поділяють на: рок-пісні, естрадно-популярні, пісні для мюзиклів, кінофільмів, авторські пісні, рок-пісні, шансон.

Пісня завжди займала одне з найважливіших місць у житті українського народу. Пісня допомагала з легкістю йти по життю, супроводжувала як у горі, так і в радості. Українська пісня здобула визнання у всьому світі. Думи та історичні пісні, виконувані кобзарями та лірниками, відігравали значну роль у житті народу. З часом музичні вподобання змінювалися, з'являлися нові жанри, форми мистецтва. Змінювалися життєві принципи людини, що звичайно знайшло відображення у музичному мистецтві та культурі в цілому.

Осмилення сучасної пісенної культури України та роль пісні в динаміці її розвитку, вплив пісні як жанру на становлення цілісної української культури є важливим питанням. Саме до пісні зверталися дослідники українського менталітету.

Дослідниками неодноразово описана специфіка сучасного пісенного жанру: своєрідна ескізна сюжетність, стереотипність описуваних ситуацій, сюжетних ліній. Так, сюжет сучасної пісні обмежений невеликою кількістю сценаріїв: зародження романтичних почуттів, нерозділене кохання, розлука.

У сучасній популярній ліричній пісні представлені два основних типи стратегій: стратегія, спрямована на формування відчуття гармонії; стратегія, спрямована на формування відчуття дисгармонії.

В рамках цих основних стратегій реалізуються такі стратегії, як:

- формування атмосфери взаємодії виконавця і слухача;

- формування атмосфери взаємодії ліричних суб'єктів пісні;
- стратегія зближення з адресатом;
- стратегія інтимізації спілкування;
- стратегія відчуження;
- стратегія, спрямована на створення атмосфери «свій»/ «чужий» [5, с. 50].

У наш час все більшу популярність завойовує музика для відпочинку, що не несе в собі ніякого смислового навантаження. Однак, не менш важливим є той факт, щоб кожна пісня, крім виконання функції релаксу, має змушувати людину задуматися, давати їй поштовх для роздумів.

Новий поштовх до розвитку пісня отримала в другій половині двадцятого століття. Саме в цей час її популярність зросла в кілька разів за рахунок появи нових жанрів, що орієнтуються в першу чергу на молодь.

З даними дослідження, сучасна молодь в середньому слухає музику близько чотирьох годин на добу; майже третя частина – близько п'яти годин, а 30 % віддають музиці менше п'яти годин на добу, близько години на день музику слухають лише 15 % молодих людей. Значно збільшилася армія меломанів з появою гаджетів [2, с. 25].

Термін *українська популярна пісня* містить такі складові:

- *українська* – новий напрям сучасного музичного мистецтва, що остаточно виокремився як самостійний з другої половини ХХ століття, має свої іманентні особливості, характерні ознаки, національний колорит;

- *популярна* – характеризує пісню як загальнодоступну, широковідому, а також таку, що користується загальним визнанням, незалежно від стилю, напрямку, вікової категорії [4, с. 4].

Отже, українська популярна пісня одночасно є музичним явищем, явищем суспільної свідомості і соціальним феноменом. Адже за своєю природою вона призначена для масового сприйняття, а суспільство при цьому має потребу в такому мистецтві, яке може «оперативно відгукуватися на його різноманітні та швидко змінювані потреби» [4, с. 5], зокрема, потребу у відпочинку, розвагах, спілкуванні з однолітками, звуковому оформленні побуту, де велике значення має синтез музики і слова, танцю, дії, сценічного оформлення.

Зі здобуттям незалежності в Україні активніше почала розвиватися культурна сфера. Своя власна естрада, яка тепер має назву шоу-бізнес, в Україні пройшла шлях від невеликої кількості ентузіастів до світового визнання і прибуткової індустрії.

Вітчизняні артисти відкривали нашу країну світу, завойовували популярність української пісні за кордоном, створювали міжнародний імідж України, всі вони брали участь у створенні самобутнього українського естрадного стилю і розвитку культурної сфери країни.

Сучасна популярна музика максимально швидко відображає всі зміни, що відбуваються в суспільстві. Пісня ж у свою чергу здатна впливати на мовну культуру і формувати її. Молодь проявляє найбільший інтерес до сучасних пісень, тому вона, в першу чергу, виявляється під впливом позитивного і негативного потоку інформації, яка є у даному мовному носії.

Пісня формує мовну культуру людини. Культура мовлення – це рівень володіння нормами усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування [2, с. 33].

Українськомовні поп-пісні вважаються яскравим фрагментом сучасної масової культури, адже вони постають невід'ємним компонентом в ієрархії потреб людини ХХІ століття. Пісенний текст з властивою йому лінгвальною і екстралінгвальною специфікою здійснює емоційний вплив та формує соціальну позицію й ціннісну орієнтацію слухача [1, с. 106].

Українській популярній пісні після здобуття Україною незалежності довелося пройти культурну ізоляцію. Не до кінця усвідомлена необхідність розвитку національних засад у вітчизняній масовій музиці вкупі з недостатньою структурною розвиненістю української масово-музичної індустрії (шоу-бізнесу) на тлі несприятливих соціально-економічних і політичних умов періодично призводила до гальмування її культуротворчих процесів [2, с. 24].

Проблема мови в українській популярній музиці (як, зрештою, і в українській культурі в цілому) завжди займала одне з важливих місць. Проте особливо гостро це стало відчутно саме в перші роки незалежності. Так сталося, що на той час в молодіжному осередку, як і в суспільстві взагалі, склався певний стереотип: сучасна популярна музика, яка претендує на звання модної музики, може бути або англо-, або російськомовною. Взнаки давався багаторічний тиск відносно української мови та культури [3, с. 71].

Останнім часом, активно пропагується сучасна україномовна пісня. Наприклад, це гурти «Океан Ельзи», «Друга ріка», «Ріанобой», «Плач Єремії», «О.Torvald», «Vivienne Mort», «ТНМК», «Тартак», «Воплі Відоплясова», «Кам'яний гість», «Один в каное», «The Hardkiss», «Kazka», «Антитіла» тощо. Серед сучасних сольних виконавців, що пропагують українську пісню: Христина Соловій, Джамала, Ірина Федишин тощо. Це дає нам надію на внесення в скарбницю світового мистецтва суто нам притаманної музичної культури і національного сприйняття сучасних напрямків розвитку музики.

Звичайно, говорячи про українську музику, неможливо не згадати про «Океан Ельзи», яких називають українськими Beatles, кажучи про їхню шалену популярність. Вони справді найбільш відомий український гурт і у нас, і за кордоном. Їхній останній концерт зібрав понад 70 000 людей у Києві, що зробило його найбільшим в історії нашої країни. Тексти їх пісень чутко відображають настрої нації, а на живих виступах вони часто присвячують пісні подіям та людям, що чіпляють та надихають їх. Так, нещодавно, на одному з концертів під час туру Європою, Вакарчук присвятив пісню загиблому солдату. Гурт є популяризатором української пісні та української мови.

Авторські пісні «Океану Ельзи» містять багату лексику: авторські неологізми, діалектизми, застарілі слова – архаїзми, історизми, запозичені слова, частими явищами є омонімія, паронімія, синонімія, антонімія. Окрім того, сучасна популярна пісня містить фразеологізми, стійкі словосполучення, клішовані конструкції, прийом діалогізації та стилізації тексту тощо. Найбільш

вживаними стилістичними засобами у сучасній популярній пісні є: персоніфікація, гіпербола, метафора, порівняння, епітети, уподібнення, антитеза, оксиморон, повторення, інверсія, анафора та епіфора. У пісенних текстах С. Вакарчука зустрічаються різні частини мови, серед найуживаніших: дієслова, іменники, займенники та числівники.

До честі автора текстів, він не вживає лексем із зниженою стилістичною планкою – лайливі, вульгарні, просторічні, сленгові і под.. С.Вакарчук, очевидно, усвідомлює, що слухач сприймає пісню як еталон, тому текстове наповнення має вагоме значення – інакше пісня позбавлена смислового тексту, а містить лише набір слів або фраз.

На щастя, пісні «Океану Ельзи» знайшли свою слухацьку аудиторію по всьому світу. Слухач, здатний відрізнити поезію від тексту, а текст від набору слів, здатний сприймати музику як прояв гармонії; слухач вибрав того автора і виконавця, який може збагатити внутрішній світ людини словесно-музичними образами.

Пісня як важлива складова частина культури будь-якого етносу є істотним чинником глобалізаційних процесів у їх культурному і лінгвістичному вимірі. Сьогодні пісня – не просто елемент розваги, а інструмент просування певних ідей, способу життя, іншими словами як засіб культурної експансії, засіб формування мовної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. World Music: економічні, політичні та соціокультурні передумови розвитку етнічних тенденцій у сучасній популярній музиці // Студії мистецтвознавчі. – 2009. – № 4. – С. 106–111.

2. Бойко О. Українська масова музика: спроба типології підходів // Культура України: збірник наукових праць. – Х.: Вид-во ХДАК, 2016. – № 54. – С. 24–33.

3. Бондаренко А. До проблеми термінології у класифікації популярної музики за жанрами, стилями та напрямками // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. статей. – К., 2011. – Вип. 19. – С. 70–77.

4. Васильєва Л. Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: 17.00.01 «Музичне мистецтво». – К., 2004. – 19 с.

5. Кострюкова О. Текст современной популярной лирической песни в когнитивном, коммуникативном и стилистическом аспектах: автореф. дис. автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филол. наук.: спец. 10.02.01 «Русский язык». – М., 2007. – 24 с.

Тетяна Бідюк,
студентка 3 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: Г. І. Гримашевич,
кандидат філологічних наук, доцент.

ПРІЗВИСЬКА СЕЛА ВАРВАРІВКА ОЛЕВСЬКОГО Р-НУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛ., МОТИВОВАНІ ЗОВНІШНІМ ВИГЛЯДОМ ЛЮДИНИ

У статті зауважено про важливість для сучасної ономастики дослідження неофіційної антропонімії, представлено дефініції прізвиська, проаналізовано неофіційні антропоніми, які відображають зовнішність людини.

Прізвиська як предмет вивчення ономастики є відображенням особливостей певного діалекту, способу життя сільської громади, менталітету та культури українців. З давніх часів їх використовували як матеріал для творення прізвищ. Процес творення прізвищ давно припинився, а процес виникнення прізвиськ триває й сьогодні. На противагу іншим різновидам антропонімів (прізвищу, імені та патроніму), роль прізвиська помітно знецінена через усний, часто спонтанний характер його побутування, підсвідоме віднесення до ненормативної лексики через можливий згрубілий відтінок та образливе звучання для особи-носія.

Вивчення особливостей прізвиськ певного регіону дає змогу не лише краще зрозуміти діалектні особливості мови, а також поглибити знання з української етимології, лексикології та словотвору. Прізвиська віддзеркалюють український національний світогляд, особливості буття українського народу, цінності та ідеали. Неофіційні антропоніми характеризують способи засвоєння культури, які є специфічно притаманними для соціуму на певному етапі історичного розвитку. Стиль мислення, а саме мовного мислення, в усій сукупності глибинних зв'язків, національних мовних рис народу реалізується в особливостях додаткової номінації.

Прізвисько не лише індивідуалізує та ідентифікує людину в певному середовищі (трудовий колектив, сільська громада), а й характеризує її, указує на місце в соціумі. Поряд з офіційними антропонімами (іменем та прізвищем) неофіційні найменування містять у собі оцінну характеристику особи-носія, яка є відображенням його стосунків з оточенням, загальної культури представників досліджуваного регіону.

Неофіційні антропоніми були предметом дослідження таких українських лінгвістів, як О. Антонюк, Н. Хрустик, Т. Олійник, Н. Рульова, Н. Шулська, Г. Сеник, О. Данилевська та ін.

Водночас відомо багато дефініцій терміна прізвисько. Зокрема, П. Чучка подає таке визначення: «Прізвисько, вуличне прізвище, кличка – вид антропоніма, неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу» [6, с. 494], у розумінні М. Худаша індивідуальні

прізвиська – це особові назви, яких люди набувають у побутовому оточенні мимоволі, часто випадково в різні періоди свого життя за тією чи іншою зовнішньою чи внутрішньою властивістю або ж унаслідок якогось незвичайного випадку, що з ним трапився, і під яким вони відомі лише в близькому оточенні [4, с. 168], Р. Лук'янчук зауважує, що прізвисько – особова назва, внутрішня форма (мотивованість) якої ґрунтується на законі подібності, коли експресивно-характеристичне значення її формується через зіставлення зовнішніх і внутрішніх властивостей референта з об'єктами навколишньої дійсності [2, с. 67], Ю. Редько пропонує таке визначення прізвиська: «Прізвисько – це неофіційна, незафіксована документами особова власна назва. Виникнення прізвиस्क завжди було мотивоване, і його значення добре зрозуміле як носієві, так і тим, хто прізвисько вигдав. Прізвиском користується відносно невелика кількість людей... Прізвисько має найчастіше насмішуватий, глузливий характер, і через те носій переважно не любить, коли його так називають» [3, с. 3] та ін.

Зауважимо, що існують низка підходів до класифікації прізвиस्क за різними мотиваційними ознаками.

Зокрема, Н. Шульська виділяє 9 мотиваційних груп:

1. Вуличні особові найменування, похідні від антропонімів.
2. Неофіційні назви осіб, що характеризують їхню зовнішність.
3. Прізвиська за внутрішніми особливостями денотатів.
4. Найменування за специфікою мовлення носіїв.
5. Прізвиська, що свідчать про вид заняття чи професію людей.
6. Неофіційні найменування за територіальною належністю.
7. Прізвиська, що відображають випадок чи незвичайну подію в житті людини.
8. Полімотиваційні прізвиська.
9. Прізвиська з утраченою мотивацією [7].

Мета нашої статті – проаналізувати прізвиська, в основі яких лежить мотивація за зовнішніми ознаками, зафіксовані в с. Варварівка Олевського р-ну Житомирської обл. Зазначимо, що в досліджуваному населеному пункті зафіксовано близько 100 одиниць на позначення неофіційного найменування людей.

О. Антонюк зазначає, що серед усіх типів прізвиस्क абсолютну перевагу мають так звані «портретні» прізвиська, які даються не за основною, а особливою, примітною зовнішньою ознакою: «Прізвиська, що відображають зовнішні ознаки людини, або так звані «портретні», становлять найбільшу групу як за кількістю самих прізвиस्क, так і за лексико-семантичним розмаїттям тих слів, на основі яких вони виникли» [1, с. 56–57].

Для утворення прізвиस्क за зовнішніми ознаками широко використовуються експресивні засоби мови: метонімія, алегорія, гіпербола, метафора, іронія. Саме експресивність значною мірою спричиняє те, що більшість прізвиस्क цього розряду є образливими для їх носіїв [5, с. 264].

У селі Варварівка зафіксовано такі неофіційні іменування людей за зовнішніми ознаками носія:

Гуляй Нога – прізвисько кульгавого чоловіка;

Бульдо – прізвисько песимістично налаштованої людини;

Циганка – жінка, що ззовні схожа на ромів;

Голова – прізвисько чоловіка, який тривалий час був головою сільської ради; крім того, він має дуже велику за розмірами голову;

Безвуха – прізвисько жінки із зовнішніми вадами тіла;

Сова – прізвисько людини, яка має великі очі;

Плескатий – чоловік із незвичною формою голови;

Лялька – вродлива жінка;

Белий – чоловік із світлим кольором волосся;

Гусак – прізвисько людини, яка любить чепуритися і ходить із високо піднятою головою, витягнувши шию;

Тичка, Довгий, Шпала, Банан – прізвиська, що характеризують високий зріст людини;

Чоботиха, Тушканчик – прізвиська людей невеликого зросту;

Пушкін – прізвисько чоловіка з кучерявим волоссям;

Колобок – чоловік низького зросту з надмірною вагою, якого односельці порівнюють з казковим героєм.

Як бачимо, в основі таких прізвиськ лежать передовсім іменники, досить часто зі зменшено-пестливими суфіксами. Крім того, відзначено й субстантивовані номени прикметникового походження. Усі прізвиська зазначеної групи є однослівними найменуваннями, крім *Гуляй Нога*.

Отже, у процесі утворення прізвиська за зовнішньою ознакою їхні творці звертають увагу насамперед на статуру людини (повний чи худий), її зріст, обличчя, схожість із певними тваринами, птахами чи комахами, дефекти у структурі тіла тощо. Людина частіше помічає негативне в зовнішньому вигляді, поведінці осіб, ніж позитивне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк О. В. Сучасні прізвиська Донеччини (семантика і структура): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. – Донецьк, 2011. – 296 с.

2. Лук'янчук Р. Прізвисько – атрибут ментальності народу // Етнокультура Волинського Полісся та чорнобильська трагедія. – Вип. III. – Рівне, 1998. – С. 67–75.

3. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. – К.: Наук. думка, 1966. – 216 с.

4. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. – К., 1977. – 362 с.

5. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: 10.661 «Мови народів СРСР (українська мова)». – Ужгород, 1969. – 987 с.

6. Чучка П. Прізвисько // Українська мова: Енциклопедія / Редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К., 2004. – С. 494.

7. Шулська Н. Неофіційна антропонімія Західного Полісся: автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Луцьк: Вид-во Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2011. – 20 с.

Ірина Бойко,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Г. І. Гримашевич,**
кандидат філологічних наук, доцент.

АПЕЛЯТИВНА ЕМОЦІЙНО-ОЦІННА НОМІНАЦІЯ ОСОБИ В РОМАНАХ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СОЛО ДЛЯ СОЛОМІЇ» ТА «КРАЇНА ГІРКОЇ НІЖНОСТІ»

У статті проаналізовано апелятиви з емоційно-оцінною семантикою, ужиті в романах Володимира Лиса «Соло для Соломії» та «Країна гіркої ніжності», визначено особливості їхнього функціонування та творення.

Художній твір – це надзвичайно складна та багатогранна система, кожний елемент якої виконує відповідну функцію. Найчастіше лінгвісти звертають увагу на стилістичні, синтаксичні, лексичні особливості тексту. Проте сьогодні назріла потреба аналізувати в художніх текстах способи та засоби номінації осіб, про що свідчать численні праці українських (Д. Бучка, М. Скаба, М. Брус, Т. Вільчинської, О. Кровицької, Т. Наумової та ін.) та зарубіжних (Н. Арутюнкової, В. Гака, В. Телії та ін.) мовознавців.

Однією з комплексу проблем номінації й важливим джерелом вивчення номінаційного простору будь-якої мови є дослідження семантичного поля номінації особи. Зауважимо, що до явища номінації осіб як предмета лінгвостилістичного аналізу у своїх студіях зверталися українські мовознавці З. Франко, Л. Полюга, Л. Белей, Б. Пришва, Н. Сологуб, Т. Юрченко, Г. Бикова та ін.

Особливо активно філологи аналізують онімну та апелятивну лексику семантичного поля «номінації осіб», репрезентовану у творах як окремих авторів, так і в репрезентантах окремих стилів чи жанрів.

З огляду на зазначене вище найбільшої актуальності набуває вивчення номінації особи у творчості письменників, адже саме художні твори – основа для спостережень над функціонуванням номінації особи в тканині прозового чи поетичного тексту.

Мета статті – проаналізувати емоційно-оцінну апелятивну номінацію особи в романах Володимира Лиса «Соло для Соломії», у якому загалом зафіксовано 370 апелятивних лексем, та «Країна гіркої ніжності», де виявлено 420 апелятивних одиниць.

Апелятиви – поліфункціональний засіб характеристики персонажа в художньому творі. Апелятивами окреслюються як соціальні ролі (національність, походження, вид занять, професія, належність до партій, організацій, колективів, сімейний статус та родинні зв'язки), так і особистісні якості.

Наразі назріла проблема дослідження, крім онімної, ще й апелятивної номінації особи, яка доповнює, уточнює онімне називання літературних героїв

[2, с. 294], адже апелятив дає змогу, окрім номінації та диференціації, ще додатково охарактеризувати персонажа, виділити його за якимись рисами характеру чи певними зовнішніми ознаками, що відразу впадають у вічі [1, с. 10]. Крім того, апелятив дає змогу авторові для одного й того ж персонажа добирати найрізноманітніші номінації залежно від мовленнєвої ситуації [2, с. 295].

Емоційно-оцінна семантика властива не лише антропонімам, а й замінникам імені. Група емоційно-експресивних назв осіб досить умовна, оскільки і в інших лексико-семантичних групах є лексеми з більшою чи меншою мірою експресивності. До групи емоційно-експресивних назв осіб віднесено 50 апелятивів із роману «Соло для Соломії» та 26 – із «Країна гіркої ніжності» Володимира Лиса. Серед них виокремлюємо одиниці з такими емоційними відтінками:

- **співчуття, жалощів:** *бідак, бідолашка, чоловічок, калічка* («Ну, Світлана, найстарша, помагає, старається, **бідолашка**, али ж тико дванайцятий на Спаса буде» (Лис-2, с. 324); «Аж пожаліти хочеться, **бідаку**» (Лис-2, с. 265); «Око ж батюшки прискалилось ще більше, з нього **чоловічок** цікавий визирнув і сховався, моргнувши на блєщину та чарку» (Лис-2, с. 25); «Тико ж він **калічка**. Душа сохне, а рука всихає» (Лис-2, с. 84));

- **пестливості:** *красунечка, братик, любчик, коханик* («А як послухаєш бабу, що дурнеї люде відьмою щитають, то буде у тебе донечка **красунечка** писана і для людської радості призначена» (Лис-2, с. 19); «Скаже, що десь у лісі пропала альбо до лісу за **любчиком, коханком, повіялася**» (Лис-2, с. 139); ««А як ця Руфина до Москви поїде жити, то й **братик** туди ж?» – подумала Соломія» (Лис-2, с. 187));

- **глузливості:** *любимця, чистюля, дамочка* («Ну, цей прищавий сморчок, **чистюля** професорська, напевне відмовиться» (Лис-2, с. 69); «Я зразу усік, що за **дамочка**» (Лис-2, с. 257); «– Мамо, ваша **любимця** б'ється, – вдавано скривився братик, за поперек схопився» (Лис-2, с. 97));

- **зневажливості:** *придурки, пердун, цяця, роззяви, погань, голодранці, дурна, п'янюга, сволочі, дармоїди, засранець, гади, підляк, краля, дівча* («Я ж люблю Руфинку... – Що? Цюю **погань?**» (Лис-2, с. 80); «– Та ж він і затримував разом з участковим, чула? – сказала Варка. – Спеціально, певне, підстерігали, **гади**» (Лис-2, с. 274); «То за що **дармоїдам** уступати мозольми нажите?» (Лис-2, с. 120); «– Зрадник і **підляк**. Казав же я Чехурі, чим він дише...» (Лис-2, с. 163); «Оно й так ті **голодранці** ледь в кулаки не записали» (Лис-2, с. 88)).

Отже, емоційне звучання деяких слів досягається за допомогою:

а) пестливих суфіксів: *матуся, бабуся, татонько, татусь, сестричка, дівчинонька, невісточка, дитятонько, тіточка;*

б) згрубілих суфіксів: *хлопчисько, дівчисько, чолов'яга, п'янюга, дитисько.*

Уміле їх використання робить лексику твору багатого, різнобарвною, емоційно насиченою. Оцінні лексеми слугують засобом вираження авторського ставлення до зображуваного.

У романі «Соло для Соломії» нараховуємо 20 одиниць прикладкового характеру на позначення осіб. Апелятиви-прикладки виконують такі функції:

- **характеристичну:** *ворогині-подружки, друг-суперник, парубок-підстарок, дівчина-унтермениш, враг-хвашист, повстанці-партизани, чоловік-кат, брат-фронтовик, дядько-лікар, бригадир-начальник, директор-секретар, родич-матрос* («...побачивши, як блищать у **ворогині-подружки** оченята...» (Лис-2, с. 36); «**І бригадиром-начальником** Стьопка Мартин» (Лис-2, с. 28); «Яку муку ще приготував **чоловік-кат**?» (Лис-2, с. 139); «А той халамидник, хоч і не малий вже, а **парубок-підстарок**...» (Лис-2, с. 91));

- **експресивну:** *квітка-дівонька, куниця-дівця, дівочка-білочка, невірниця-жінка, зрадниця-молодиця* («Чужаниця, в якого **зрадниця-молодиця**» (Лис-2, с. 137); «Разом з нею подавали **куниця-дівця, і дівочка-білочка, вся звірина цього світу**» (Лис-2, с. 95));

- **комунікативну:** *пан-товариш* («Спершу, звісно, блещину під ряднину, а потім і призналися – такеє діло, можете привітати, **пане-товаришу** полномочений, нашу ланкову» (Лис-2, с. 228)).

Із-поміж апелятивів на позначення назв особи, зокрема найменувань сукупностей осіб, фіксуємо похідні одиниці, які утворилися за допомогою форманта-суфікса **-ств(о)**: *начальство, братерство* («– Я мушу з районним **начальством** порадитися» (Лис-2, с. 307); «А тут цей Митрик – худе, али які очі, поривисте, очиська теї палахкотять, коли про якесь там всесвітнє братерство потік слів випускає» (Лис-2, с. 47)) чи його варіанта **-цтв(о)**: *парубоцтво, жіноцтво* («Підстрибнув, як бувало в **парубоцтві**, схопився двома руками і зразу ж двигнув ногами того, що за ним з ліхтариком стояв» (Лис-2, с. 123); «Добре, – здався товариш Федось, побачивши, що з цим розпасійований **жіноцтвом** каші не звар» (Лис-2, с. 47)).

Водночас варто зауважити, що особливістю номінації людей у романі є називання осіб лексемами на позначення тварин, що можемо вважати їхньою характеристикою, наприклад: «**Зміючка**, – подумала Соломія про невістку» (Лис-2, с. 215), «Тільки зачепи, **слизняк**» (Лис-2, с. 266), «Що вона тобі сказала, **цяя видра**?» (Лис-2, с. 84), «Чим проти цього **бугая**?» (Лис-2, с. 72) та ін. Такі номінації є своєрідними перифразами.

Варто звернути увагу на те, що у творах досить багато апелятивів, які вживані на позначення зневажливої характеристики жінки: *лярвисько, смарката засранка, зараза, лярва, курва, сука, хвойда*. У тексті ці слова вмотивовані ситуацією використання, характеризують персонаж із позиції мовця чи його ставлення до тієї чи тієї особи жіночої статі, додають реальності подіям, що відбуваються, наприклад: «До того **лярвиська** поїдеш?» (Лис-2, с. 184); «Як то Василькові з тою **заразою**?» (Лис-2, с. 209); «Я не **лярва**, – вимовила Соломія вголос» (Лис-2, с. 144); «І ти... **Сука! Хвойда!** Скільки раз? **Кажу!**» (Лис-2, с. 138) тощо. Щодо інших інвектив-назв осіб, то тут їх теж достатньо: *виплодок, самашедці, сморчок прищавий, анциболот, погань* тощо, наприклад: «Гандрія він, бач, **анциболот**, святкував...» (Лис-2, с. 92); «Щось

він тебе не уважає, сталінський **вишкребок**» (Лис-2, с. 242); «Що? Цюю **погань?**» (Лис-2, с. 80) та ін.

Зазначимо, що в романі «Країна гіркої ніжності» іменники із семою неозначеної за родом особи як назви експресивно-емоційної оцінки є похідними словами-характеристиками, роль яких в умовах контексту ґрунтується на їхній властивості подати про людину якусь інформацію або висловити про неї певне враження. Розгалуженість семантичних відтінків у цих особових іменниках експлікують словотворчі суфікси **-ак/-як-, -аг/-яг-, -уг/-юг-, -л-, -а** та ін., що приєднуються до різноманітних за категорійною належністю твірних основ, серед яких основи дієслів, прикметників, зрідка іменників, наприклад, *незграбний* → *незграба*; *нахабний* → *нахаба*; *мовчати* → *мовчунка*; *втікати* → *втікачка*; *причепити* → *причеп* та ін. («Ви молода **нахаба**, – роздратовано промовив Платон Олексійович» (Лис-1, с. 250); «Смішна, геть не вродлива, метушлива **незграба** ...» (Лис-1, с. 223); «Про що думає ця **мовчунка?**» (Лис-1, с. 50)).

Суфікси **-ус-я, -ун-я** в лексемах на зразок *матуся, мамуня, бабуня, бабуся, малюня, татусь*, надаючи іменникам відтінків пестливості, ніжності, ускладнюються супровідним відтінком інтимної сердечності, щирості («Обов'язково, **мамуся**» (Лис-1, с. 121); «З нею самою, Олесею, мамою, й цією жінкою, котра назвалася **бабусею**, її **бабусею**, а отже, мамою мамі Віти» (Лис-1, с. 13); «– Ну, бабуню... Ти мене так більше не лякай» (Лис-1, с. 136); «Від вибору сина **татусь** і **матуся**, як їх називав чемний, як для прапорщика, син, були не в захваті, але й особливо не заперечували» (Лис-1, с. 165)). Значення пестливості посилюється в утвореннях із суфіксом **-ичк-а**, поєднуючись із семантикою зменшеності (*сестричка*), наприклад: «Він писав часом отак просто, без звертання, а часом: «Здрастуй, люба **сестричко**»» (Лис-1, с. 45).

До групи зменшувально-пестливих, тобто тих, що надають словам позитивного емоційного забарвлення, належать такі суфікси іменників: **-инка** (дівчинка), **-очк-а, -ечк-а, -очок, -ечок** (дядечко, таточко, батечко, школярочка, сусідочка, донечка), **-оньк-а, -еньк-а** (тітонька), **-ун'-(а)** (бабуня), **-ус'-(а)** (матуся) («Ця політінформація **дівчинці** була зовсім не потрібна» (Лис-1, с. 19); «– Утю-тю, яка гарнюсінька **школярочка**» (Лис-1, с. 22); «Вона посміхалася, ніколи не кричала на **донечку**, турбувалася...» (Лис-1, с. 20); «Хоча у дворі **тітоньки** й **бабусі**, котрі вічно там сиділи, не вельми й засуджували тих, хто опинився у тюрмі» (Лис-1, с. 124)).

Демінутиви з суфіксом **-к-(а)** утворюються переважно від іменників жіночого роду. Вони виражають семантику зменшеності (*дівчинка*), пестливості (*внучка, красулька, подружка*), поєднання цих значень. В окремих випадках деривати із формантом **-к-(а)** можуть передавати значення зневажливості (*прохачка, мамка, папка, артистка, підлячка* та ін.). Наприклад: «... вона вирішила стати актрисою, **«артисткою»** (Софія з притиском) і крадькома від матері поступила в «якусь там школу» при театрі у Львові» (Лис-1, с. 81);

«Вона, Олеся, теж **підлячка**... Якщо всі такі, якщо світ цей ...» (Лис-1, с. 244); «Не подзвонила. Дурна **гордячка**» (Лис-1, с. 272).

Від назв осіб чоловічого роду та середнього роду, що позначають осіб молодого віку, аналогічні демінутиви утворюються за допомогою суфіксів – **ечк-о, -очк-о** (**батечко, дядечко, немовляточко**). Перед морфом **-ечк-о** чергуються приголосні: **батько – батечко, дядько – дядечко**. Цей словотворчий тип представлений порівняно невеликим колом слів («**Олеся тільки сумно усміхнулася. Ось як її рятував батечко**» (Лис-1, с. 360); «**Веселий дядечко...**» [28, с. 184]).

Отже, апелятиви, як й оніми, у романах «Соло для Соломії» та «Країна гіркої ніжності» Володимира Лиса є досить цікавим матеріалом для наукового дослідження. Серед апелятивів досліджуваних романів представлені різні семантичні групи, із-поміж яких – назви осіб за домінантною ознакою, властивістю; за соціальним статусом; назви осіб за професією, спеціальністю, посадою; назви осіб за військовими спеціальностями і званнями; офіційні, адміністративні, посадові назви осіб; назви осіб за спорідненістю і свояцтвом; назви-прикладки; назви осіб за віком; назви осіб емоційно-експресивні (особисті риси та властивості); назви осіб за походженням, країною, належністю до певного народу, місцем проживання; назви сукупностей осіб; назви осіб за належністю до колективів; назви осіб нецензурні; назви жіночих осіб за зовнішніми і внутрішніми ознаками; група найменувань з експресією доброзичливості, співчуття, захоплення; назви осіб з оцінкою негативного змісту; назви осіб за територіальною ознакою; назви осіб, які займаються асоціальними, злочинними діями чи вчинили їх; назви осіб, пов'язані із судочинством; назви осіб за професією; назви осіб, що відображають міжособистісні стосунки; історизми, діалектні назви осіб, архаїзми; субстантивовані апелятиви; номінації осіб із прикладками; назви-метафори; назви обрядових осіб. У романі «Соло для Соломії» найбільш широко представлене семантичне поле осіб на позначення родинності та свояцтва, а в романі «Країна гіркої ніжності» – назви осіб за професією, спеціальністю, посадою та значно переважають нецензурні назви осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бияк Н. Я. Особливості найменувань осіб в українській художній прозі та збереження їх функцій у німецькомовних перекладах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Івано-Франківськ, 2004. – 19 с.
2. Сколоздра-Шепітко О. Номінація осіб у малій прозі Івана Франка // Українськоцентризм наукового сумління: зб. наук. пр. на пошану професора Зеновія Терлака. – Л.: Ліга-Прес, 2014. – С. 294–311.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

- Лис-1 Лис В. С. Країна гіркої ніжності: роман. – 3-тє вид. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. – 368 с.
- Лис-2 Лис В. С. Соло для Соломії: [роман]. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 368 с.

Дарина Бордюг,
студентка 3 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **В. М. Титаренко**,
кандидат філологічних наук, доцент.

ТЕМАТИЧНЕ НАПОВНЕННЯ «ЛѢКАРСТВА НА ѠСПАЛЫЙ ОУМЫСЛЬ ЧОЛОВѢЧІЙ» Д. НАЛИВАЙКА

У статті проаналізовано лексико-семантичні групи «ЛѢкарства на Ѡспалый оумысль чоловѣчій», уживані Дем'яном Наливайком.

Дем'ян Наливайко є одним із представників Острозького культурного осередку кінця XVI – першої половини XVII ст., з огляду на це його діяльність відображає загальні інтереси членів цього наукового центру. Острозькі культурні діячі (Г. Смотрицький, Д. Наливайко, Х. Філалет та ін.) надавали великого значення церковнослов'янській як мові богослов'я, літургії та вищих верств культури, проте поширювали поряд із нею просту мову як засіб освіти, поточного літературного вжитку, публіцистики.

Характерною особливістю «ЛѢкарства...» та всієї письмової діяльності Д. Наливайка є те, що автор писав один і той же твір паралельно двома мовами: українською та церковнослов'янською. Побудова творів таким чином була новаторською.

Творча діяльність Дем'яна Наливайка досі залишається ґрунтовно не дослідженою. Маємо потребу дослідити пам'ятки української мови, створені автором, зіставити церковнослов'янський текст та його переклад простою староукраїнською мовою, зокрема в «ЛѢкарстві на Ѡспалый оумысль чоловѣчій».

Ряд учених досліджували творчість Д. Наливайка, зокрема Л. Гонтарук розкрила специфіку перекладних творів автора, О. Астаф'єв простежив еволюцію форм ідентичності в його текстах, В. Мойсієнко описав особливості мови «ЛѢкарства...» загалом. Водночас особливості перекладу, опис тематичних груп пам'ятки в історії української мови все ж залишаються вивченими недостатньо.

Мета статті полягає в розкритті тематичного наповнення твору Дем'яна Наливайка, визначенні основних лексико-семантичних груп «ЛѢкарства на Ѡспалый оумысль чоловѣчій».

Найбільш значущою частиною пам'ятки для дослідників української мови XVI–XVII ст. є перекладна, де автор розкриває свою мовну свідомість та художній талант. Д. Наливайко добре знав польську та церковнослов'янську мови. У повсякденному житті, скоріше за все, розмовляв рідною говіркою, а за деяких обставин літературною мовою – староукраїнською.

У передмові Д. Наливайко пише: «Для того и простою мовою на другой сторонѣ слово в слово дорогожаючи вырозуменья того пожиткоу и потребѣ,

написати важил-емса. Що вселаскавому твоєму баченню и себе самого ѿ^тдаю» [1, с. VII]. Це означає, що вчення царя Василя та Івана Златовустого Дем'ян Наливайко підбирав та друкував окремою книжкою не для задоволення власної вченості.

В. Мойсієнко стверджує, що головним завданням автора було повідати співвітчизникам сутність цих «Слів...» і «Заповіту» і таким чином вилікувати чийсь заблудлі душі та приспаний розум. А це, на думку Д. Наливайка, можна було повідомити лише у випадку, коли слухач або читач розумітиме зміст цих учень, тобто написавши зрозумілою мовою. Рівень зрозумілості цієї мови для читачів письменник окреслив не так в оригінальних творах, як в перекладах. Адже перекладач мав подвійне завдання: максимально зрозуміло донести зміст до читачів та не спотворити оригінал [3, с. 9].

Д. Наливайко одним з перших став на захист простої руської, себто української мови, на той час це було дуже важливо і для продовження пам'яті про минуле свого народу, і для взаємного спілкування українського розпорошеного люду. Тоді це справді була велика сміливість, адже в українській письменницькій традиції, порівняно з польською, творів, написаних рідною літературною мовою, було мало, а наукові трактати писалися латиною та церковнослов'янською. Поряд з чистими українським словами (*що, собі, досить, дитинна душа* тощо) натрапляємо й на полонізми (*абовѣм, юж, кламца, звицѣжит*) [1, с. 6]. На думку Г. Межжеріної, переклад Дмитра Наливайка повною мірою відображає писемно-літературну українську мову кінця XVI – початку XVII століть. Проста мова наливайківського перекладу включає, як і кожен текст тієї пори, українську розмовну та польську складову [4, с. 25].

Перекладна частина твору містить лексику тогочасної староукраїнської мови, яка належить до різних тематичних груп. На основі тексту маємо змогу простежити, як Д. Наливайко добирав українські відповідники до церковнослов'янських в певних лексико-семантичних класах слів.

Найбільше знаходимо **загальноновживаної лексики**: *источникъ – жердло 2, первѣ – прѣ^отым 2, іудейски^х – жидовъ 2, съжгоша – попали 3, сквернымъ – шк^оливимъ 4, глѣти – мовити 4, сѣтоую – жалоую 4, творити – чинити 4, веселаѣуса – веселачиса 4, привлѣи – потаноути 5, съдѣлати – оучинити 5, диѣу – диѣоу 5, нечестиву – безбожноую 5, мѣаѣи – просачи 6, помилоуй – змилюйсѧ 6, престанѣмъ – перестанѣмо 6, неполоучаюѣимъ – не ѿде^ржүючи 6, блѣженнымъ – сѣтымъ 6, къ высотѣ – на высоту 6, превѣзимаюѣи – переносачи 7, посредѣ – посро^окү 7, лоуковый – хитрый 8, но съплачѣте – аѣ плачѣте 8, поканіа – покоуты 11, заградѣвъ – загородѣвши 11, сдѣлати – оучинити 11, поканіа – покоуты 11, заградѣвъ – загородѣвши 11, сдѣлати – оучинити 11, ѿгнь – ѿгонь 36, время – часу 43 та інші.*

Виявляємо значний пласт **релігійної лексики**. Перекладаючи такі слова, автор вдало підібрав українські відповідники: *храма – цркви 3, ковчегъ – скрыню 3, въ глѣбину злыхъ небрежѣтъ – в глѣбость грѣховъ 5, мѣаѣи – просачи 6, помилоуй – змилюйсѧ 6, блѣженнымъ – сѣтымъ 6, въ адѣ – в пеклѣ 9,*

члѣколюбіа бжїа – ласки бжїе 38, на иконѣ – на образѣ 49, на исповѣдь – до сповѣди 85.

Знаходимо відповідники й з-поміж інших окремих тематичних груп, зокрема **лексика на позначення частин тіла й назв людини**: на выи – на ка^рка^х 7, краємъ перста – концемъ пальца 28, на главѣ – на головѣ 42, грѣстї – жменею 45, ѿ чрева – с черева 57, кожи – скоура 57, носѣ – ноги 69, власы – волосами 69, оухо – оуха 163, оуста – оуста 171; тать – злѣдѣй 12, црѣа – крола 14, ѿтрѣча – дитя 41, моужей – людей 43, пророкомъ – пр^орка 45, нечестивымъ – незбожники 46, рабнымъ – слуги 49, единоборци – катове 54, бѣгльци – оурва^нци 54, прародителя – родичо^в 75, дѣлатель – роботникъ 84, друуже – товаришу 97.

Виявляємо значну кількість **слів на позначення хвороб – смерті; здоров'я – життя**: недоузѣ – хоробѣ 15, лѣчба – лѣка^рство 29, ѿ недуга – ѿ заразы 30, врача – лѣкара 63, исцѣлити – злѣчити 63, лѣчбами – лѣкарствомъ 63, начтоаѣа жизнь – те^перѣшнїи живо^м 38, врачъ – лѣкаръ 148, дїѣвныа страсти – дїѣвныѣ заразы 166, оукрашенїе – оуро^да 169, жительства – живота 172.

Лексика, що називає забудови, речі хатнього вжитку та господарського реманенту: храма – цркви 3, дверь – дѣри 11, пѣщѣ – пѣ^ч 14, бана – лазна 35, ѿвоцное хранилище – боу^ока садоваа 46, шаровы – фарбами 53, въ поустынное жилище – до мешка^на пусты^нного 79, колѣсницоу – во^зь 117.

Лексика на позначення одягу: въ златыа ѿдѣаны ѿдежда – в злотыѣ оубраны оубиры 42, роубѣ просить – соукнѣ ветхое просит 114, сапѣзи – боты 173.

Тематична група лексики на позначення назв птахів, звірів, худоби: ѣако же врана – ѣакъ ворона 55, кона – коня 149, животномъ – быдлу 169, псоу – пѣсь 169, ѿрлоу – ѿрлови 174, птице^х – птаха^ми 174.

Також виділили **лексику на позначення назв професій та роду діяльності**: рабнымъ – слуги 49, единоборци – катове 54, дѣлатель – роботникъ 84, конехранителю – конюшому 149, ловцоу – мысливцеви 149, воеводѣ – гетманови 149.

Загалом мова перекладу, очевидно, засвідчує південно-західну українську тогочасну писемну традицію. Проаналізувавши лексикон «Лѣкарства...», ми виявили значну кількість тематичних груп. Здебільшого автор використовував загальноновживану лексику, яка була зрозумілою для широкого загалу. При перекладі з церковнослов'янської Дем'ян Наливайко влучно підбирав українські відповідники.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астаф'єв О. Еволюція форм ідентичності в текстах Д. Наливайка // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство, мовознавство, фольклористика. – 2013. – Вип. 24. – С. 5–8.

2. Лѣкарство на ѡспалый оумысль чоловѣчій [Текст]: Т. 2: [транслітер. текст у в комплекті з факсим. вид. «Лѣкарства...» 1607, та наук. дослідж.] / відп. ред. В. Мойсієнко; упоряд.: Н. Бондар, О. Макарова, С. Радомська. – Житомир: Євенок О. О., 2017. – 179 с.

3. Лѣкарство на ѡспалый оумысль чоловѣчій [Текст]: Т. 3: [наук. дослідж. в комплекті з факсим. вид. «Лікарства...» 1607 р. та транслітер. текстом.] / відп. ред. В. Мойсієнко; упоряд.: Н. Бондар, О. Макарова, С. Радомська. – Житомир: Євенок О. О., 2017. – 227 с.

4. Межжеріна Г. В. Мовна картина світу часів Київської Русі (на матеріалі писемних пам'яток XI–XIII ст.): автореф. дис. ... д-ра філолог. наук: спец. 10.02.01. – К., 2006. – 36 с.

5. Новікова Т. В. Культурно-історична зумовленість взаємодії церковнослов'янської та української мов // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. – 2014. – Вип. 44. – С. 211–214.

Дарія Бучинська,
студентка 3 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: Л. В. Ящук,
кандидат філологічних наук, доцент.

ЛЕКСИЧНА БАЗА ПРИЗВИЩ СТУДЕНТІВ ННІ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ ЖДУ ІМ. І. ФРАНКА

*У статті проаналізовано семантику твірних основ прізвищ студентів
навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського
державного університету імені Івана Франка.*

Як вважає більшість ономастів, важливим завданням сучасного мовознавства є дослідження лексичної бази прізвищ, оскільки вона відтворює історію, культуру, звичаї, географічні та соціальні умови, побут наших предків. Прізвище – спадковий антропонім, а тому й часово стабільний, що дає змогу дослідити світогляд, світосприйняття й менталітет людей, які жили понад сто п'ятдесят років тому.

До вивчення прізвищ, їхньої історії та регіональної поширеності зверталось багато дослідників: Л. Гумецька, С. Пахомова, Ю. Редько, М. Худаш, П. Чучка та ін.

У нашій статті проаналізовано лексичну базу прізвищ студентів, які навчаються в ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка і є вихідцями переважно з різних районів Житомирської області.

Для індивідуалізації, розрізнення особи люди давали один одному імена, прізвиська, називали по батькові або інших членах родини, які згодом сформувалися в організовану систему й потрапили в сферу державної адміністративно-юридичної нормалізації [4, с. 10]. У наш час прізвище позбавлене лексичного значення як такого, оскільки воно «не характеризує денотата, ... лише називає родину й кожного з її членів та індивідуалізує їх серед інших родин» [5, с. 5]. Проте кожне прізвище має своє етимологічне значення, яке передається йому від прізвиська, імені або імені по батькові.

Проблемою сучасної ономастики є те, що досі немає загальноприйнятої класифікації прізвищ за лексико-семантичним значенням їхньої твірної бази.

Зокрема Ю. Редько виділяє такі групи прізвищ за семантикою твірних основ:

1. Прізвища, утворені від особових власних імен, – велика група прізвищ, оскільки «для творення їх послужило більше ніж двісті імен, хоч далеко не всі імена однаковою мірою для цього використовувались» [2, с. 9].

2. Прізвища, які вказують на походження або місце проживання: «коли людина не була місцева, усіх цікавило, крім її імені, звідки вона прибула, звідки

походить. Визначення «полтавець» чи «поліщук» було достатньою характеристикою, що відрізняла пришельця від аборигенів» [2, с. 23].

3. Прізвища, що вказують на соціальну приналежність або постійне заняття, – «назви, які відрізняли особу від її оточення» [2, с. 33].

4. Прізвища, що засвідчують індивідуальні ознаки перших носіїв: «основою для створення прізвиська могла бути як позитивна, так і негативна ознака, але більшість прізвиськ цього типу мали насмішливий характер» [2, с. 65].

5. Інші шляхи виникнення прізвищ (від назв тварин, рослин, знарядь праці, продуктів харчування, предметів побуту) – «прізвища, які виникли, подібно утвореним за особистими ознаками, з колишніх прізвиськ (вуличних кличок), але причини утворення цих кличок для нас невідомі» [2, с. 73].

Більшість ономастів поділяють прізвища за лексичною базою на такі групи: а) прізвища, утворені від антропонімів, твірною базою яких служили християнські імена (чоловічі й жіночі) та давньослов'янські імена (імена-композиції, відкомпозиції й антропоніми, які мають подвійну мотивацію); б) прізвища, утворені від відапелятивних імен і прізвиськ пізнішого походження (особові назви, або «*nomina personalia*», та неособові назви, або «*nomina impersonalia*»); в) прізвища, утворені від апелятивного означення особи (за професією чи родом заняття, за місцем походження або проживання, за етнічною приналежністю). Саме цієї класифікації ми й дотримуємося в нашій розвідці.

Одну з найбільших груп у досліджуваному антропоніміконі становлять прізвища, утворені від імен. Чоловічі та жіночі християнські імена слугували основою для прізвищ не однаковою мірою, тому що «в період формування прізвищ церковні святці містили більше чоловічих імен, ніж жіночих; звичай називати дитину за батьком серед українців завжди був поширенішим, ніж звичай іменувати її за матір'ю» [5, с. 20].

Від повних чоловічих християнських імен виникли: *Антоненко* < *Антон*, *Артеменко* < *Артем*, *Василук* < *Василь*, *Макаревич* < *Макар*, *Максименко* < *Максим*, *Марчук* < *Марко*, *Матвієнко* < *Матвій*, *Микулець* < *Микула*, *Павлова* < *Павло*, *Сергієнко* < *Сергій*, *Тарасенко* < *Тарас*; від усічених, суфіксальних, усічено-суфіксальних іменних варіантів – *Давидчук* < *Давидко*, *Дацюк* < *Даць* < *Данило*, *Захарчук* < *Захарко*, *Івахова* < *Івах* < *Іван*, *Луцько* < *Луць* < *Лука*, *Матвійчук* < *Матвійко*, *Мелешко* < *Мелех* < *Мелентій*, *Миколайчук* < *Миколайко*, *Останчук* < *Останко*, *Пилипчук* < *Пилипо*, *Сергійчук* < *Сергійко*, *Трохимчук* < *Трохимко*, *Філімончук* < *Філімонко*.

Прізвища, утворені від жіночих християнських імен, становлять значно меншу групу: *Анненко* < *Анна*, *Маринін* < *Марина*, *Олькіна* < *Олька* < *Ольга*.

Прізвища, мотивовані відомпозитними слов'янськими іменами, також є кількісно невеликою групою: *Борисюк* < *Борис* < *Богорис*, *Божичко* < *Божо* < *Божидар*, *Бут* < *Будимир*.

Іноді важко однозначно сказати, від чого походить прізвище, оскільки може бути кілька версій, наприклад: *Ленчук* < *Ленко* < *Леонід* чи < *Ленка* < *Олена*; *Радчук* < *Радко* < *Радослав*, *Радомир* або < *Родіон*.

Прізвища, які утворилися від прізвиськ за психічними чи фізичними якостями особи, її інтелектуальним рівнем або особливостями поведінки (особові назви, або «*nomina personalia*»): *Біляк*, *Білоус*, *Гопаченко*, *Довганюк*, пор. *довгань* (про людину високого зросту), *Шершун* < *шершун* (різкий, швидкий, гострий на язик чоловік). «У створенні прізвиськ беруться до уваги найбільш типові ознаки людей, їх фізичне й моральне обличчя; для вираження цих ознак із лексичного складу мови вибираються найвлучніші слова», – пише Ю. Редько [2, с. 65].

Прізвища, які утворилися шляхом перенесення реалій дійсності (назв рослинного та тваринного світу, знарядь праці, продуктів харчування і т. д. – неособові назви, або «*nomina impersonalia*») на особу. «Антропонімічна та етнографічна література й джерельний матеріал можуть підказати низку подібних груп особових назв, які слід розглядати як прізвиська, що традиційно вважалися власними нехрещеними іменами; на це вказує їх масовість, хронологічна повторюваність і територіально велике поширення (іноді навіть загальнослов'янське або загальносхіднослов'янське), а це вказує на глибокі генетичні корені згаданих антропонімів і звичай їх надання» [4, с. 127], – зауважує М. Худаш. Такі прізвища утворені від відапелятивних імен, які давали дітям, щоб природа сприймала дитину як свою, щоб до неї перейшли ті корисні якості, якими наділений обраний представник тваринного або рослинного світу. Фактично, такі імена мали профілактичну мотивацію: *Верес*, *Воробйов*, *Воронюк*, *Гриб*, *Гусєв*, *Жайворон*, *Заєць*, *Лобода*, *Мурашко*, *Псюк* та ін. Також відапелятивні імена, від яких утворювалися прізвища, могли означати час, коли народилася дитина: *Неділько*, *Позднякова* (пізня дитина) і *Єдинак* (єдина в сім'ї дитина), *Суховєєва* (народилася, коли був сухий вітер). Для того щоб не спокушати долю й відвести зло, дітям давали прізвиська зі значенням прямо протилежним тому, якого очікували або бажали дітям батьки: *Бідюк* (щоб було щасливе життя), *Нужда* (щоб не була бідною).

Найпопулярніші в Україні прізвища походять від назв професій. «Утворені семантичним способом від апелятивів, вони нерідко мають по кілька значень і варіантів та вказують на заняття чи професію людей, ремесло мовців, що були зайняті притаманною їм справою» [1, с. 37].

У ННІ філології та журналістики налічується найбільше *Шевчуків* (5 носіїв), похідні від назви цієї ж професії – *Швенко* та *Шевченко*. Друге за поширенням прізвище – *Мельник* (4 носії), похідні від нього – *Мельникова* та *Мельничук*. Також три фіксації прізвища *Бондар* й одна *Бондарчук*. Одне прізвище *Коваль* та похідні від нього – *Ковальчук* (3 носії), *Коваленко*, *Ковальова* й *Ковальська*. Два носії прізвища *Ткачук* та похідне – *Ткаченко*; два *Паламарчуки*.

Інші прізвища можна розділити на невеликі групи, утворені від назв за родом діяльності, які пов'язані: а) з будівельною або теслярською справою:

Колесник, Малярєнко, Стельмах, Цімерман; б) із ткацтвом: Кравченко, Кравчук; в) з гончарством: Гончарук; г) із сільським господарством: Воловоденко, Огороднійчук; ґ) з рибальством: Рибак; д) з освітою: Даскалюк, Писаренко; е) з церквою: Титаренко, Тітар; є) з військовою справою: Атаманчук, Пушкар; ж) з адміністративною справою: Возняк, Войтович; з) з торгівлею: Чумак.

«Бажаючи відповісти на питання, звідки хтось походить, наші предки утворювали прикметники такого типу від назв місцевості» [2, с. 26–27]. Найчастіше на походження вказують суфікси **-ськ-, -цьк-, -зьк-**: Білощицька (с. Білошиці (с. Щорсівка) Житомирської обл.), Гадяцька (м. Гадяч Полтавської обл.), Левківська (с. Левків Житомирської обл.), Юзвінська (м. Юзвін (нині с. Некрасове) Вінницької обл.). Частина прізвищ утворена від апелятивів, що вказують на місце, де проживала людина, це прізвища на зразок *Нагорна* (на горі), *Зарєчна* (за річкою), *Заворотна* (за воротами – житель передмістя), а також *Бойко*, *Гуцало*, *Поліщук*. А частина – від апелятивів, які вказують на етнічну приналежність предка: *Волощук* – *волох* (румун чи молдаванин), *Литвин*, *Мазур* та *Мазуркевич* – *мазур* (поляк із Мазовії).

Отже, прізвище може вказувати на те, ким був предок, які мав якості, звідки він був родом або якої був національності. Кожне прізвище містить у собі частину історії роду, світогляду народу загалом, його менталітету. Дослідження лексичної бази прізвищ студентів ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка дало змогу доповнити надбання української регіональної антропоніміки. Актуальним залишається питання вивчення семантики твірних основ прізвищ студентів інших факультетів та інститутів Житомирського державного університету імені Івана Франка зокрема й багатьох регіонів України загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Івасенко А. Лексико-семантична характеристика та класифікація прізвищевих назв українців Галичини XVI ст. (на матеріалах опису королівщин руської землі) // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ: Друкарня Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, 2012–2013. – Вип. 13/14. – С. 35–41. – Режим доступу: [file:///C:/Users/admin/Downloads/Us_2012-2013_13-14_6%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/Us_2012-2013_13-14_6%20(1).pdf)
2. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. – К.: Наук. думка, 1966. – 217 с.
3. Трійняк І. І. Словник українських імен. – Київ: Довіра, 2005. – 509 с.
4. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. – К.: Наук. думка, 1977. – 236 с.
5. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 701 с.

Яна Вознюк,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Г. І. Гримашевич,**
кандидат філологічних наук, доцент.

СЛЕНГ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

У статті проаналізовано особливості сленгу як неодмінної складової сучасної інтернет-комунікації, схарактеризовано чинники, які впливають на цей процес, з'ясовано роль інтернет-комунікації сьогодні.

Особливу роль відіграє Інтернет у лінгвістичній доктрині, адже саме він є невичерпним джерелом для мовознавчих досліджень. Саме онлайн-спілкування – це особливе середовище комунікації, яке тісно пов'язує та переплітає в собі усну та писемну мову.

Мовознавчі розвідки щодо дослідження спілкування в Інтернеті є порівняно новим напрямком у сучасній лінгвістиці. Проте можна виокремити низку вагомих праць, які висвітлюють проблему теорії комунікації та медіалінгвістики. Специфічні особливості інтернет-комунікації досліджують С. Г. Чемеркін [15], А. В. Соколов [12], А. Є. Войскунський [3], Г. Г. Почепцов [11], А. Д. Белова [1], В. І. Карасик [9]. Структурно-змістові та функціонально-технічні характеристики веб-сайтів, комп'ютерних конференцій, інтернет-новин у гіпертекстовому форматі досліджено в працях Є. Н. Галичкіної [4], С. С. Данилюк [6]. Український інтернет-дискурс проаналізовано в роботах Р. А. Трифонова [14], С. Г. Чемеркіна [15] та ін.

Актуальність питання дослідження онлайн-комунікації полягає в тому, що жодна сучасна людина не уявляє свого життя без Інтернету. Віртуальне спілкування все частіше замінює реальне, а соціальні мережі щодня поповнюються новими користувачами, незалежно від їхньої статі та віку. Мільйони людей використовують соціальні мережі як основний засіб спілкування.

Основним плюсом спілкування в Інтернеті є можливість комунікації на відстані. Ми можемо контактувати з рідними, друзями, приятелями, не виходячи з дому, що значно економить наш час. Однак віртуальне життя часто витісняє реальне спілкування людей, монітор починає замінювати тих же рідних та друзів. Нагальною проблемою сьогодення є ілюзія життєдіяльності, яку створює віртуальне середовище. Люди навчаються, працюють, спілкуються та розважаються, не виходячи за межі своєї кімнати.

Таке перевтілення комунікативного простору не могло не вплинути на основний засіб спілкування людей – мову, оскільки «кожна комунікативна ситуація вимагає певної мовної поведінки, реалізації засобів, визначальних для такої ситуації» [2, с. 21]. Відповідно, вагомої уваги заслуговують засоби та способи передавання думок.

Повноцінність онлайн-спілкування потребує від мовної структури створення нових лексичних одиниць, трансформацію стилів мовлення, виникнення нових знакових систем, використання символів тощо.

Мова сучасного мережевого простору недостатньо досліджена й сьогодні: одні лінгвісти називають її «псевдогендерною» [5], інші – такою, що перебуває під креативним впливом молодіжної субкультури [10].

Спілкування в онлайні – це комунікація, яка відбувається між групами користувачів, котрі, попри різний соціальний статус, вік чи стать, мають спільні зацікавлення й інтереси. Природно, що ці користувачі намагаються спілкуватися зрозумілою їм мовою. Водночас вони прагнуть до індивідуалізму та оригінальності, що, на думку В. В. Каптюрової, спонукає користувачів до творення неологізмів [7].

Окрім того, сам факт створення таких нових майданчиків комунікації вимагає від їхніх творців та користувачів витворення лексем, котрі б описували та називали особливості функціонування та комунікації в певному середовищі.

Інтернет-спілкування може реалізовуватися не тільки в письмовій чи усній формах. Способом передачі думок є також зображення, відеофайли та аудіозаписи.

У соціальних мережах, блогах та на форумах найчастіше відзначаємо все ж письмовий текст, адже ця форма забезпечує передавання 95 % інформації під час спілкування. Як цікаву специфічну форму спілкування можемо також виділити так звані «смайлики», «стікери», «анімації» та «гіфки». Вони використовуються для доповнення письмового тексту, допомагають увиразнити його, передати емоції. В окремих випадках можливе спілкування за допомогою цих засобів без застосування письмового тексту, однак це передбачає гарно розвинену фантазію в учасників онлайн-розмови.

Яку ж роль в Інтернет-спілкуванні відведено українській мові? Дослідження соціальних мереж та мови спілкування всередині них, проведене різними соціологічними групами, показало, що на українськомовних версіях відомих соціальних мереж (Twitter, Facebook та ВКонтакте) лише 7 % користувачів залишають повідомлення (новини, статуси) українською мовою. Дослідження доводить, що суржилом спілкуються й пишуть від 11 % до 18 % українців, або ж від п'яти до восьми мільйонів осіб. Отже, більшість інформації (85 %), що подається в соціальних мережах, російськомовна. Частка українськомовної інформації становить усього 14 %.

Проте у зв'язку з останніми соціально-політичними подіями в нашій країні можна спостерігати тенденцію до збільшення відсотка українців, які надають перевагу спілкуванню українською мовою та викоріненню російськомовних джерел інформації серед наших співвітчизників.

Події життя країни постійно висвітлюють в українському Інтернет-просторі. Це змушує активних користувачів об'єднуватися в спільноти задля змін (Український віртуальний опір, спільноти форумчан «Домівки»). Створюючи сторінки, групи, форуми за інтересами в межах віртуальної організації, учасники докладають зусиль до розбудови вітчизняного Інтернет-

простору, організованого висвітлення української позиції на сайтах, що пропагують чужоземні інтереси.

Найчастіше українською мовою представлені офіційні українські компанії, ЗМІ, організації, блоги, групи, сторінки в соціальних мережах, сайти та ін. Створено безліч патріотично спрямованих сторінок, які спонукають до спілкування українською, вивчення історії України, захоплення українською музикою, фільмами та навіть до користування побутовими речами та одягом українських виробників.

Більшу частину інформації на таких сторінках подано українською літературною мовою. Проте існують і такі сторінки, на яких популярним є спілкування за допомогою сленгу та суржику. Мова таких груп, сайтів чи блогів максимально наближена до усної, що надає їй емоційного увиразнення та індивідуальності.

Важливим питанням залишається використання української мови в приватних повідомленнях, написах на зображеннях та «мемах», у «статусах», оголошеннях тощо. Проблемним є той факт, що в цьому просторі літературна мова відзначена вкрай рідко. Бажаючи висловити свої вподобання, індивідуальність та креативність, користувачі Інтернету досить часто вдаються до використання сленгу, суржику та навіть нецензурної лексики.

Популярними протягом багатьох років залишається вживання суржику, російськомовних вставок, транслітерованих українською, калькованих висловів та інших способів мовної гри та видозміни орфографії. Окрім традиційного вживання суржику, необхідно також виділити вплив із боку російського та англійського мережевого жаргону. Цей вплив пояснює явище навмисного спотворення орфографії та специфічної лексики.

Дослідники ж пояснюють цей процес різними чинниками. Насамперед це неоднорідність соціального статусу й рівня освіти користувачів онлайн-мереж. Ще одним фактором є можливість анонімного спілкування, що спонукає виникнення нереальної особистості, яка може абсолютно не збігатися з реальним користувачем [7, с. 22].

Необхідно зауважити, що спілкування в Інтернеті можливе лише за посередництва між користувачами технічних комп'ютерних засобів. Тому задля передачі думок невербальними засобами спілкування найчастіше використовують знаки пунктуації.

Однією з найвиразніших особливостей спілкування в Інтернет мережі є надмірне накопичення непотрібних знаків пунктуації, спричинену неможливістю використання невербальних засобів (*що???????, ого!!!!!!*, *розумієш....я давно хотів сказати....., красива**).

Ще одним цікавим явищем є нерозрізнення великих і малих літер, що спричинено неможливістю прискорити процес листування (*приїхав у львів, оксана мені зателефонує, ходімо в радугу*).

Задля заміни екстралінгвальних засобів (тембру, сили голосу, тональності) на позначення наголосу в слові часто використовують великі літери (*то замОк, чи ЗАмок?*). Також це використовують задля підсилення емоційності

повідомлення, надання йому експресивного забарвлення, поєднуючи великі літери та їх багаторазове повторення (УУУУУррррААААА! Ну скажІІІІІІІІІІІІ! НікОООООли!).

Засобом вираження почуттів, настрою та стану є система символів. Якщо раніше в ролі так званих «смайликів» були лише графічні символи (:) – посмішка, ;) – посмішка зі сльозинкою, = (– сум, =Р – язик і т.п.), то сьогодні їх варіації представлені найрізноманітнішими способами. Традиційні смайлики, створені за допомогою пунктуаційних знаків, також еволюціонували: якщо на початку 2000-х років смайлик виглядав так: :-), то в 2006–2008 р.р. він уже мав вигляд – :), а з 2011 –).

Сучасний «смайлик» має форму круглого обличчя, що виражає певну емоцію. Він може доповнюватися різноманітними написами, звуковим супроводом, рухами чи іншими предметами та частинами тіла. Також у широкому використанні функціонують «смайлики», що зображують певні предмети, тварин, рослин, їжу, транспорт, споруди та навіть абстрактні поняття (наприклад, кохання). Цікавої трансформації зазнали «смайлики» зі створенням «стікерів» – це малюнки, що візуально схожі на дитячі наліпки, які виконують ту саму комунікативну функцію, що й «смайли». Зазвичай «стікери» створюються своєрідними «колекціями», що присвячені тій чи тій тематиці. Популярним є створення оригінальних індивідуальних «стікерів», що дублюють образ користувача. Їх можна зробити на замовлення за відносно адекватну ціну.

Якщо раніше на просторах Інтернету найкреативнішою формою передавання думок були анімації (рухливі картинки), то сьогодні їх витіснили так звані «гіфки» (англ. Graphics Interchange Format – «формат для обміну зображеннями») – це рухливі зображення, що зазвичай створені з короткого відрізка певного відеофайлу. Така форма комунікації дає змогу підібрати точну реакцію на повідомлення, продемонструвавши її на прикладі емоції іншої людини (чи іншої істоти), зображеної на «гіфці».

Традиційні «смайлики»-символи ще не повністю вийшли з використання онлайн-юзерами. Найчастіше їх можна зафіксувати в приватному листуванні як доповнення до основного тексту. Сприяє функціонуванню такого виду вираження емоцій той факт, що задля підбору модернізованих «смайлів» необхідно більше часу. Найцікавіше те, що смайлики ставлять зовсім не на початку листа (як варто було б припускати), а наприкінці, коли тон листа продиктований текстом і правильно зрозумілий. Доходить до того, що деякі відвідувачі чатів уже зовсім не сприймають текст без супровідних «смайликів», які вказують їм напрямок поворотів емоцій та інтелекту.

Можемо спостерігати, що в онлайн-спілкуванні використання писемної форми передавання думок (з доповнювальними графічними засобами) більше нагадує особливий новий спосіб комунікації, що близький до усного різновиду розмовного стилю. Використання «знаків-символів, не властивих традиційній писемній мові, створення ефекту звукової мови, послугування певними

словесними формулами тощо наближають писемний різновид комунікації в Інтернеті до його усного варіанта» [7, с. 4].

Характерним для спілкування в Інтернеті також є використання лаконічних, коротких висловів, оскільки основною метою онлайн-розмови є максимально стисле передавання інформації в повному її обсязі. Саме тому в мовленні сучасних «юзерів» переважають означено-особові речення (*Буду спати. Іду в універ. Подзвоню завтра*).

Під час спілкування в Інтернеті дуже важливим є швидкість набору повідомлень, що стало підґрунтям для створення різноманітних скорочень. Саме за їх допомогою можна коротко й лаконічно висловити свою думку, не втрачаючи при цьому змісту повідомлення. Велика кількість скорочень здебільшого також є запозиченими з англійської (*адмін, бро, інет*). Однак є низка скорочень, які мають українське походження (*дяки, норм, спс, прив*). Найбільшого розповсюдження зазнають подібні форми висловлення думок у приватних повідомленнях та коментарях. Цікавим є той факт, що ці мовленнєві моделі перейшли і в реальне повсякденне мовлення.

Особливого впливу лексики, яка виникла та функціонує в мережевому спілкуванні, зазнають підлітки та молодь. 80 % їхнього словникового запасу насичене популярними в Інтернеті мовними одиницями. Ці лексеми відображають реалії конкретної соціальної мережі, блогу чи форуму (*лайкнути* (мені сподобалось), *запостити* (висвітлити якусь думку, фото, відео), *френди* (друзі, інші користувачі), *гуглити* (шукати), *няшка* (мила), *фейк* (підробка), *ліфтолук* (фото в ліфті) та ін.). Частими є випадки, коли людині важко підібрати відповідник із літературної мови задля вираження тієї чи тієї думки.

Більшу частину подібних мовних одиниць можна віднести до сленгу, оскільки їхнє використання обмежене певною комунікативною ситуацією й характерне для окремої групи осіб та відрізняється від мовної норми. Л. О. Ставицька зауважує, що «сленг – це різновид розмовної мови, яка оцінюється суспільством як підкреслено неофіційна («побутова», «фамільярна», «довірлива»)» [13, с. 20].

Характерними особливостями сленгу є експресивність, емоційність, мовна гра, креативність. Ці ж особливості притаманні спілкуванню в Інтернеті, зокрема соціальним мережам, форумам та блогам.

Найпоширенішими способами творення сленгізмів у соціальних мережах є: 1) запозичення (в основному з англійської мови): *френд, лайк, юзер, гуд, хелюу* тощо; 2) аббревіація: *хз, хд, імхо, омг, лол* та ін.; 3) скорочення: *нет, поц, адмін, бро, інфа* тощо; 4) метафоричне перенесення або переосмислення на основі подібності: *селфіпалка (монопод), ошийник (чокер), булки (сідниці)*; 5) фонетична адаптація лексем англійської та російської мови: *мен, гьорла, відмазатись, в'їжджати, лєнтяйка, пурга, ульот*; 6) каламбурна підстановка: *бухарест* «молодіжна вечірка» (від *бух* «спиртне»), *безбабство* «безгрошів'я» (від *бабки* «гроші»), *чайковський* «чай», *Чернишевський* «чорний хліб». Здебільшого ці процеси відбуваються з урахуванням граматичних норм сучасної української мови. Але водночас заслуговує на увагу й стилістичний

прийом, спрямований на досягнення експресивно-комічного ефекту шляхом зумисно помилкового написання слів, який отримав назву «олбанської мови» («Є дві версії написання: «олбанський» та «албанський», останній зазвичай просять не плутати з мовою країни Албанії») або «падонківського» сленгу. Це різновид спілкування групи Інтернет-юзерів, які, створивши спільноту з назвою «*Пеши правельно!*», навмисно називають себе «*грамотними падонками*». Найпоширеніші приклади їх «письмової розмовної мови» – це російські лексеми на кшталт «*аффтар, пеши ісчо*», «*аФФтар жжжот*», «*зачоД*», «*ржжунімагу*», «*превед медвед*», які без жодних змін потрапляють до українськомовних блогів, чатів і стають невід’ємною частиною їх існування.

Як правило, «олбанська мова» – це кальковані з російської вислови, які характеризуються наявністю подвоєних приголосних наприкінці або всередині лексеми («*Аццкий сотона*»), навмисним оглушенням дзвінких та одзвінченням глухих приголосних («*кревеДкО*»), компресією на графічному рівні («*Фтему!*»). Спільною рисою майже всіх прикладів є фонетичний принцип написання лексем, який значно спрощує процес письма та якомога точніше передає емоції комунікаторів.

Найбільшій популярності серед сленгової лексики соціальних мереж досягли саме іншомовні запозичення. Постійний вплив зарубіжної культури та статус англійської мови як міжнародної залишив свій відбиток на словниковому запасі українських користувачів Інтернет простору. Напр., *юзер* – "користувач", *онлайн* – "користувач у мережі", *контент* – "наповнення, зміст" тощо.

Не менш розповсюдженим є використання в соціальних мережах, форумах та блогах найрізноманітніших аббревіатур, які найчастіше також мають англомовне походження. Аббревіатури можуть вживатися як у запозиченому вигляді (*OMG* – "oh my God" (о Боже), *LOL* – "laugh out loud" (розсміятися), *ІМНО* – "in my humble opinion" (на мою скромну думку)), так і калькованому варіанті (пор. *ОМГ*, *ЛОЛ*, *ІМХО*). Зазвичай подібні аббревіатури використовуються задля підкреслення іронічності думки, вираження сарказму щодо того чи того питання.

Основними перевагами використання аббревіатур під час спілкування в Інтернеті є економія часу та можливість зашифрувати інформацію, яку можна віднести до табуованих понять. Кількість подібних аббревіатур постійно поповнюється з появою нових явищ та понять.

Ще одним цікавим явищем є створення ефекту звукової мови. Досить часто користувачі не дотримуються норм літературної мови навмисно, використовуючи це як ще один спосіб увиразнення думки, надання їй експресивного забарвлення. Це виявляється в навмисній спробі відтворення звукового складу того чи того слова в письмовому тексті. Запис слова в такій варіації близький до транскрипції, але, по суті, не має з нею нічого спільного (а: шо ти робиш? в: *трудося!*). Таке написання не оцінюється як ознака неграмотності в цій специфічній сфері спілкування, проте ці одиниці обмежені соціальним характером відповідної комунікативної ситуації. Принагідно варто

зазначити, що явища просодичного характеру, відтворені на письмі, уже давно стали об'єктом дослідження мови в Інтернеті.

Однак у питанні української мови в Інтернеті найвагомішою проблемою залишається все ж масова безграмотність серед комунікантів. Пунктуаційні та орфографічні помилки можна з легкістю знайти, не витрачаючи на це більше хвилини. Основною причиною цього вважаємо панування в Інтернет-просторі відчуття неофіційності та повсякденності. Більшість користувачів просто не приділяє належної уваги тому, що вони пишуть та постять. Навіть люди, які мають достатній рівень знань із мови, спілкуючись в Інтернеті, забувають про елементарні граматичні правила, максимально наближуючи своє письмо до розмовного мовлення.

Інтернет цікавий із лінгвістичної позиції передовсім тому, що його запас різноманітних лексичних одиниць і мовних явищ є невичерпним. Тенденції інтернет-спілкування подібні до моди: те, що є популярним сьогодні, завтра стає так званим «баяном» (застарілим). 2017 рік позначився стрімким розвитком таких видів програм для онлайн-зв'язку, як Instagram, Periscope, а також різноманітних відеоблогів і прямих трансляцій. Використовуючи ці програми, користувач безпосередньо фіксує своє живе мовлення за допомогою відеокамери, а інші користувачі можуть коментувати зняте текстово. Це новий специфічний засіб комунікації, який у певному сенсі можна вважати одностороннім, оскільки автор відеозвертання може не реагувати на коментарі реципієнтів. З огляду на зазначене вище зазначимо, що цей процес спричинив своєрідний «сленговий вибух» в інтернет-просторі. Це спричинено насамперед тим, що сленг виступає як спосіб створення власного іміджу, створює ефект слідування мовним тенденціям.

Отже, як свідчить дослідження, сленг сьогодні є неодмінною складовою інтернет-спілкування, на формування якого впливають як інтралінгвальні, так й екстралінгвальні чинники.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А. Д. Віртуалізація комунікативного простору // Мовні і концептуальні картини світу. – 2015. – Вип. 1. – С. 86–97.
2. Бобахо В. А. Современные тенденции молодежной культуры: конфликт или преемственность поколений? // Общественные науки и современность. – 1996. – № 3. – С. 56–60.
3. Войскунский А. Е. Феномен зависимости от Интернета / Под ред. А. Е. Войскунского // Гуманитарные исследования в Интернете. – М., 2000. – С. 100–131.
4. Галичкина Е. Н. Компьютерная коммуникация: лингвистический статус, знаковые средства, жанровое пространство: автореф. дисс. ... докт. филол. наук. на соискание ученой степени доктора филологических наук: [Астрах. гос. ун-т]. – Волгоград, 2012. – 40 с.

5. Гальперин И. Р. О термине «сленг» // Вопросы языкознания. – 1956. – № 6. – С. 107–114.
6. Данилюк С. С. Мовна та мовленнєва компетенції як складники комунікативної компетенції в межах моделі формування професійної компетентності майбутніх філологів засобами інтернет-технологій [Електронний ресурс] // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 29. – С. 506–512. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_29_83.
7. Зорівчак Р. Г. Іноземна мова як засіб глибшого пізнання мови // Рідне слово. – Вип. 7. – К., 1973. – С. 58.
8. Інтернет-сленг все чаще выходит за пределы виртуального пространства (Електронний ресурс) / Режим доступу: URL: <http://www.lenta.ru/articles/2006/02/28/preved/>. – Загол. з екрана
9. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 432 с.
10. Карашук П. М. Словообразование английского языка // Высшая школа. – М., 1977. – С. 295–307.
11. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. – К.: Ваклер. – 2001. – 656 с.
12. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.
13. Ставицька Л. Про взаємодію жаргону і сленгу // Українська мова та література. – 2000. – № 15. – С. 19–21.
14. Трифонов Р. А. Деякі прагматичні особливості вибачень за пафос у блогосфері [Електронний ресурс] // Мовознавство. – 2011. – № 3. – С. 41–49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2011_3_6
15. Чемеркін С. Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси. – К., 2009. – 240 с.

Альона Гриб,
студентка 3 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **В. М. Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ЕПІТЕТ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В «КЛЮЧІ ЦАРСТВА НЕБЕСНОГО» Г. СМОТРИЦЬКОГО

*У статті проаналізовано семантику епітетів, використаних
Г. Смотрицьким на позначення релігійних понять, узагальнено їх роль,
визначено особливості функціонування.*

Епітет є засобом оцінки світу навколо людини і людини в цьому світі. Основною функцією епітета є зображення предмета з незвичайного боку, відокремлення певної ознаки, зосередження на ній уваги. Він здатен викликати особливе ставлення до зображуваного, чого позбавлені прикметники, ужиті в прямому значенні.

Епітети допомагають оновити звичні образи, внести в текст риси індивідуальності. Значна кількість різних варіацій епітета при тому самому означуваному слові свідчить про багату мовну палітру автора, його прагнення уникнути монотонності й одноманітності. У текстах бароко їх оригінальність залежала від емоційного стану автора й характеру експресії зображуваної ситуації. У прозових творах кількість епітетів зі значенням смутку переважає, що викликано загальним песимістичним настроєм людей тієї епохи.

Епітети в староукраїнській мові безпосередньо студіювали О. Зелінська, С. Деравчук, А. Дем'янюк, Р. Намитокова. А самі мовознавчі розвідки «Ключа...» належать В. Мойсієнкові, В. Назарукові, В. Німчукові, Д. Чижевському та іншим науковцям.

Актуальність обраної теми зумовлена потребою вивчення функціонально-семантичного статусу епітетів у творі полемічного жанру літератури, адже лінгвістичний підхід до їх вивчення на матеріалі староукраїнських ранніх барокових текстів до цього часу не застосовувався. Таке дослідження допоможе частково реконструювати мовну свідомість книжника епохи бароко й розширити наукові уявлення про засоби художньої виразності як феномен староукраїнської літературної мови з погляду її традиційності, синкретичності, жанрової специфіки.

Мета статті – дослідити семантику епітетів у позначенні понять релігійної царини та узагальнити їх значення у творі Г. Смотрицького «Ключ царства небесного».

Використання складних прикметників є традиційним для староукраїнської літературної мови кінця XVI ст. Вони були або своєрідним стилістичним засобом, яким увиразнювали мову подій, або стилістично нейтральними, розширюючи таким чином словниковий запас мови. Завдяки складним

прикметникам, що виступали в ролі епітетів, підтримувався той високий стиль, який був пов'язаний із церковно-книжною традицією [3, с. 105]

У текстах бароко їх оригінальність залежала від емоційного стану автора й характеру експресії зображуваної ситуації. У прозових творах кількість епітетів зі значенням смутку переважає, що викликано загальним песимістичним настроєм людей тієї епохи.

У літературній мові кінця XVI–XVII ст. складний епітет, пов'язаний з церковно-книжною традицією, має переважно абстрактно-оцінний характер. Ці прикметники були відомі з часів перших перекладів церковних книг з грецької на слов'янську мову. Переважно це були кальки з грецької мови.

Розгалужені ряди епітетів сформовано навколо лексем, що позначають поняття релігійної царини. Значна кількість тропів, що вживалися із словами на позначення осіб християнського культу та понять, пов'язаних з релігією, є надбанням лексичного складу нової української літературної мови [2, с. 275].

У текстах цього періоду засвідчено вживання епітетів, якими позначено назви Бога-Отця, Ісуса Христа, Богородиці та інших святих. Найбільш поширеними є традиційні та індивідуально-авторські, які відсутні в канонічних та інших творах.

С. Деравчук стверджує, що епітетні сполуки на позначення Бога мають особливо виразний емоційний підтекст і водночас набувають статусу богословських термінів у молитвах, тропарях, унаслідок чого частково втрачається метафоричний смисл [1, с. 42].

У творі Г. Смотрицького «Ключ царства небесного» існує багато епітетів, які належать до різних семантико-функціональних груп. Наприклад, для характеристики **церкви**, яка була центром християнства, об'єктом постійних суперечок та протистоянь різних конфесій наведено такі епітети як: *свѣтаа* (Ключ, с. 4), *соборнаа* (Ключ, с. 18), *вселе(н)скаа* (Ключ, с. 18). Це вказує на те, що люди небадуже ставилися до цього релігійного осередку, поважали його закони та порядки.

Семантику святості, чистоти, праведності в досліджуваному творі передають епітети *правовѣрны(й)*, *побо(ж)ны(й)*, напр.: «*За мл(с)тию бѣю и за млтѣвами и(х) и иныхъ хр(с)тиан бгбо(й)ныхъ, и правовѣрныхъ въ своемъ завола(н)ю...*» (Ключ, с. 20); *побо(ж)ный Соломон* (Ключ, с. 5).

Деякі епітети пов'язані із небом, тобто потойбіччям і світилами, які на ньому знаходяться, наприклад *нб(с)ны(й)* (Ключ, с. 15), *звѣздны(й) бѣгъ* (Ключ, с. 24), *лун(н)ы(й)* (Ключ, с. 41).

Матеріал досліджуваного тексту засвідчує уживання великої кількості епітетів, першою частиною яких є компонент *бого-*: *бгбоносны(й)* (Ключ, с. 24), *бгбмръзъски(й)* (Ключ, с. 39), *богоразу(м)ны(й)* (Ключ, с. 42), *бгбпротивны(й)* (Ключ, с. 20) та інші. Окрему групу становлять епітети, які виражають людиноподібну сутність *Бога*, зокрема: *преч(с)тны(й)* (Ключ, с. 20), *блаже(н)ны(й)* (Ключ, с. 20), *нескве(р)ны(й)* (Ключ, с. 20), *добры(й)* (Ключ, с. 16), *многосла(в)ны(й)* (Ключ, с. 2).

Розгалужений ряд складають епітети, які утворилися шляхом словоскладання. Серед них можна виділити як традиційні, так і індивідуально-авторські, відсутні в інших творах. Прикладом таких означень є: *соколетающие* (Ключ, с. 1), *глубокоплавающие* (Ключ, с. 1), *свѣтлоцвѣтущо(й)* (Ключ, с. 2), *плохоумны(й)* (Ключ, с. 3), *змѣобра(з)ны(й)* (Ключ, с. 4), *чортopodobны(й)* (Ключ, с. 11).

Наступну групу формують епітети, які виражають могутність, позачасовість, всесильність, неповторність **Бога**, напр.: *вѣчны(й)* (Ключ, с. 8), *всѣтворителны(й)* (Ключ, с. 28), *всѣутѣшителны(й)* (Ключ, с. 34), *единородны(й)* (Ключ, с. 15), *велики(й)* (Ключ, с. 16).

У творі наявні також епітети, запозичені з біблійної та іншої релігійної літератури. Вони утворилися від лексем, які позначають певний духовний сан, термін біблійної літератури або якусь вищу неземну істоту, наближену до Бога-Отця. Це можуть проілюструвати такі приклади з тексту: *оучениемъ еи(г)льскимъ* (Ключ, с. 9), *намѣстниками ап(с)тльскими* (Ключ, с. 12), *чиновъ аггльскихъ* (Ключ, с. 13), *именѣ пастырского* (Ключ, с. 42).

Важливе місце в житті кожного тогочасного побожного й праведного християнина посідала віра. У своїй молитві до Бога та інших святих люди зверталися лише з глибокою вірою в те, чого вони бажали. Адже всі розуміли, що без істинної віри Бог не почує їх. У «Ключі...» прослідковується низка епітетів на означення **віри**. Найбільш уживаними є такі: *хр(с)тіа(н)ская* (Ключ, с. 29), *старожитная* (Ключ, с. 40), *спсѣтелная* (Ключ, с. 40), *исти(н)ная* (Ключ, с. 16): «...которы(й) ω(т)ступѣвши правое старожитное спсѣющее вѣры...» (Ключ, с. 40).

Ключовим у творі став образ світу, земного життя в усіх проявах, а ідея марноти світу – постійним його мотивом. Виразниками ідеї мізерності земного життя стали означення, що належать до поняття **світ**. Автор розмірковує над скороминущистю життя й спонукає до пошуків вічних цінностей. Епітети виконували синтаксичну роль означення й безпосередньо сполучалися зі словом світ або кваліфікували предмети, явища, давали негативну оцінку згубній суєті життя, сповненого спокус. У тексті цей ряд утворюють такі епітети, як: *зрадливый* (Ключ, с. 18), *скороминающий* (Ключ, с. 25), *марный* (Ключ, с. 32), наприклад: «Так сеѣ облудный свѣт иначеѣ не умѣет нас кормиты только маліоваными речами марными, фальшивыми и зрадливими» (Ключ, с. 18).

Наступною центральною лексемою, яка об'єднує навколо себе велику кількість епітетів є іменник **слово**. Він уживається в різних значеннях, одне з яких реалізовано в сполученні *единоустные* слова, напр.: «Неледажъ бы тые единоустные слова Хѣбы оуважати собѣ проти(в)ны» (Ключ, с. 15). Значення цього епітету є втіленням Божого одкровення, його неповторності. Це слова, що дають людям знання про духовні цінності, які відокремлюють людину від усього земного. У тексті трапляється також епітет *острѣйшее*, з яким сполучається лексема *слово*, що виражає його негативну оцінку та руйнівну

силу: «*Бы хто учены(й) ростроппе тые слова острѣйшиє на(д) всаки(й) ме(ч)...*» (Ключ, с. 18).

Окрім вище розглянутих, у «Ключі...» засвідчено чимало словосполучень із постійними епітетами, таких як: *великую справу* (Ключ, с. 16), *старую приповість* (Ключ, с. 16), *дивными справами* (Ключ, с. 21), *кр(с)т во(л)ный* (Ключ, с. 21). Наприклад: «*А дивными страшными справами своими, з ними и з оными сА обходи(л)*» (Ключ, с. 21).

Провівши аналіз досліджуваного матеріалу, можна стверджувати, що епітет виконує роль важливого засобу вираження в цьому творі. Коло понять означуваних епітетами зумовлено специфікою поемічного твору. У тексті епітети сполучаються з найменуваннями осіб релігійного культу, поняттями, що належать до духовної сфери. Вони є виразниками глибокої побожності українського народу та здатні відбивати засобами української мови релігійні реалії. Важливе значення також мають епітети на позначення характеристики світу й земного життя. Епітети, що виражали оцінку особи позначали широкий спектр людських чеснот, позитивних рис характеру, духовний світ, спосіб існування. Велику кількість епітетних слів автор запозичив із Біблії, євангельських текстів та іншої релігійної літератури. У тексті також наявні епітетні сполучення, спільні з фольклорними текстами, що є підтвердженням впливу народної мови на формування літературної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деравчук С. Лексико-тематична група епітетів на позначення найменувань Бога, святих у конфесійних текстах сучасної української мови // Українське мовознавство: міжвідомчий наук. зб. – Вип. 26. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2003. – С. 41–44.

2. Зелінська О. Ю. Епітети у позначенні домінантних понять релігійної сфери в писемних пам'ятках XVII ст. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: зб. наук. пр. – Вип. 3. – Кн. 2. – К., 2008. – С. 270–277.

3. Зелінська О. Ю. Українська барокова проповідь: мовний світ і культурні витоки: монографія. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2013. – 421 с.

4. Німчук В. В., Мойсієнко В. М. Герасим Смотрицький та його «Ключ царства небесного» // Смотрицький Г. Ключ царства небесного / Підгот. до видання В. М. Мойсієнко, В. В. Німчук. – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2005. – С. 93–118.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

Ключ Смотрицький Г. Ключ царства небесного / Підгот. до видання В. М. Мойсієнко, В. В. Німчук. – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2005. – 124 с.

Катерина Гримашевич-Шваб,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Г. І. Гримашевич,**
кандидат філологічних наук, доцент.

МОВНІ ЗАСОБИ ТРОПІЗАЦІЇ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «ЩОДЕННИК СТРАЧЕНОЇ»

У статті проаналізовано тропи (епітети, порівняння, метафори та ін.) як мовні засоби художньої виразності, використані Марією Матіос у психологічній розвідці «Щоденник страченої».

Літературний процес 90-х років ХХ ст. і початку ХХІ ст. позначений небувалою активізацією жіночої творчості, адже з'являються твори Г. Гордасевич, І. Роздобудько, Н. Околітенко, Т. Зарівної, С. Йовенко, Є. Кононенко, С. Майданської, Н. Мориквас, О. Пахльовської, Г. Петросаняк, С. Пиркало, Л. Рибенко, О. Скоробагатько, Г. Тарасюк, Р. Харчук, С. Майданська, О. Забужко, С. Йовенко, І. Жиленко, Т. Зарівна, О. Пахльовської, Л. Демської, Н. Зборовської, Є. Кононенко, Т. Малярчук, Л. Пономаренко, важливу нішу в цій когорті посіла і творчість М. Матіос, адже її проза як оригінальне та самобутнє явище максимально відповідає ідейно-стильовим параметрам української літератури порогу тисячоліть та відображає мову цього періоду.

Насамперед зазначимо, що передовсім до осмислення творчих граней письменниці зверталися літературознавці (І. Андрусяк, Є. Баран, А. Богуславська, Я. Голобородько, Т. Дзюба, А. Дімаров, Д. Дроздовський, П. Осадчук, Д. Павличко, І. Римарук, Р. Семків, В. Соболев, Т. Тебешевська, С. Філоненко, Б. Червак, М. Якубовська та ін.). Про неї охоче пишуть тижневики «Друг читача», «Голос України», «Літературна Україна», «Дзеркало тижня» та ін. Водночас мовознавці (Н. Адамовська, Н. Бербер, Т. Беляєва, А. Вегеш, Г. Вишневська, О. Вірич, Ю. Вороніна, Ю. Джугастрянська, С. Журба, О. Зелінська, Т. Євтушина, Ж. Колоїз, О. Кульбабська, Л. Марчук, Г. Павлишин, Л. Пена, І. Перепічка, І. Тимченко, Т. Тищенко, М. Цуркан, Н. Шарманова та ін.) теж зверталися до творчості Марії Матіос як мовного феномену.

Упродовж останніх десятиріч дослідники (Г. Вишневська, Н. Дарчук, Г. Козачук, П. Морозов, М. Плющ, Л. Мацько, О. Нечитайло, С. Єрмоленко, М. Демський, Л. Краснова, В. Мельничайко, М. Крупа та ін.) акцентують увагу на естетичній функції слова в художньому творі зокрема та на естетичній функції мови загалом як специфічної ознаки художнього-образного мислення та мовлення. Це зумовлено насамперед певним підходом до аналізу художніх текстів, одним із принципів якого є виявлення органічного зв'язку між тим, що зображено у творі, і тим, як зображено, адже зміст твору виражається через образну систему, яка є формою цього змісту, натомість форма образів – художнє мовлення, яке, зі свого боку, є сферою естетичного функціонування мови. Щоб досягти художньої виразності, автор цілеспрямовано чи підсвідомо використовує різноманітні мовні виражальні засоби –

спеціальні художньо-риторичні прийоми, лексичні (здебільшого тропи) та граматичні, зокрема синтаксичні, засоби мови, що привертають увагу до висловлення, надають мові експресії, емоційності, наочності, роблять її більш цікавою та переконливою, визначають мову твору, накладають на неї печатку індивідуальності митця, роблячи впізнаваною його творчу манеру, є виразниками ідіостилу письменника.

Мета нашої розвідки – проаналізувати тропи як засоби мовної виразності в романі Марії Матіос «Щоденник ситраченої».

У стилі письма Марії Матіос тропи сприяють більшій дохідливості тексту, увиразнюють і впорядковують виклад, посилюють його переконливість, забезпечують упливовість матеріалу, даючи йому оцінку. Та основна функція тропів у мові творів – зображальна, естетична. З-поміж усіх засобів мовної виразності в досліджуваному романі письменниця найширше використовує епітети, порівняння, метафори.

Епітети Марія Матіос уживає для індивідуалізації та типізації життєвих явищ та їх оцінки. Найчисленнішими є постійні епітети: *«Ми тепер такі **рідні**, що майже **чужі** люди, які понад усе бояться втратити одне одного»* (Матіос, с. 185).

У мові твору Марія Матіос використовує функції естетичного впливу за допомогою кольору. Кольорові епітети емоційно наповнені, зі смисловим та естетичним прирощенням і від того експресивні. Епітет **зелений**, маючи реальне предметно-візуальне значення кольору, називаючи усталену фарбу природи, набув і символічного значення оновлення життя, молодості, свіжості, сили, символізуючи надію і радість [7, с. 11]. Наприклад, у творі Марії Матіос, крім традиційних дистрибутів земля, трава, луг, дерево, гори, епітет **зелений** має і символічний характер, про це можна судити й з прикладу контрастного його використання як антитези до епітета мертвий: *«Я більше не можу дивитися на ці гідкі огірки **жаб'ячого** кольору й вигляду – і знати, що в моєму череві не можу бути нічого живого»* (Матіос, с. 44).

На перехресті асоціацій Марія Матіос творить кольористичні епітети-метафори. Мотив ніжності й водночас відчуття непорочності, стерильної чистоти простежується з епітетом **білий**, у яких зливаються й об'єктивна ознака білого кольору, і суб'єктивне переживання від споглядання його: *«Я вилітаю на балкон – білі вітрильники випраної сусідкою **білизни** лопотять між дворових дерев, а мені здається, що вони сміються з мене»* (Матіос, с. 48). Героїня з дитинства не любила білого кольору, бо він нагадує їй про лікарняну палату, тому й у житті старалася уникати білого кольору.

Постійний кольористичний епітет **чорний** виходить із кола своїх традиційних символічних сполучень на позначення ознак реалій (чорна земля, чорна ніч, чорна хмара) і творить нові сполучення: *«Кров не шуміла в наших жилах – лише шуміла то зелена, то **чорна** вода у збунтованому потоці, і ми таки любили одне одного»* (Матіос, с. 110).

Системний характер кольористичних епітетів виявляється в опозиційному протиставленні слів, що означають основні частини загального кольорового

спектра. Можна виділити такі групи лексем кольористичної семантики [3, с. 227–236] в романі:

1. Слова на позначення ознак «гарячого» спектра. Це словосполучення з кольористичними епітетами: *«Я не насмілилася запитати, що відчуває кожна з них уночі, в час **гарячого** безсоння»* (Матіос, с. 93).

2. Слова, що використовуються на позначення прохолодного спектра. Це кольористичні словосполучення на зразок: *«Та в небі, окрім густо розлитого **срібного** місячного молока, не було нічого»* (Матіос, с. 40).

3. Словосполучення із семантикою світлопозначень: *«Дивилася на **вигорілі** стіни пещеної сонцем кімнати ... »* (Матіос, с. 33).

У творі Марії Матіос на незвичних асоціаціях витворені індивідуально-авторські епітети-неологізми: *«Тепер зрозуміла: там навіть не пахло прихованою енергією кохання, **внутрісердечною** авантюрою, як любить казати моя докторша наук»* (Матіос, с. 108).

У мовній тканині твору епітети дають змогу читачеві зрозуміти внутрішній стан героїв, проникнути у їхні думки. У використанні таких епітетів, серед яких наявні метафоричні, гіперболічні й іронічні, Марія Матіос виявила авторську винахідливість: *«Бо я думаю про те, про що раніше ніколи не пеклася моя **егоїстична** душа»* (Матіос, с. 82), *«Але попри всі наші **довірливі** бесіди, я не могла розпитати жодну із них про плоть, що завмерла чи вмерла зовсім, **вимордована** працею, **безконечними** молитвами і щоденним **казарменим** ритмом існування»* (Матіос, с. 93). Такі означення можуть виражатися як прикметниками, так і дієприкметниками.

Серед внутрішньочуттєвих епітетів окремо виділяють одоративні (запахові) та емотивні (почуттєві) епітети [5, с. 176], які активно використовує Марія Матіос у творі. Письменниця вживає запахові епітети для характеристики предмета за запахом, нюхом, смаком, дотиком: *«... **ЗНОВУ ДИВЛЮСЯ** на зяючу безодню злежаного щоденника, і чую безмежну, майже **полинну** гіркоту – а більше нічого»* (Матіос, с. 19). Проте найбільшу групу серед внутрішньочуттєвих епітетів становлять почуттєві епітети. Це закономірно, оскільки Марія Матіос не тільки виражає свої почуття, а й намагається передати внутрішній світ одухотворено в почуттєвому сприйманні для інших. Наявність таких епітетів створює самодостатню мистецьку якість: *«**Шалене** кохання грошей не додає і щастя не примножує»* (Матіос, с. 84), *«Дивно, але давня неприязнь до цього веселого **балаганного** племені озвалася в мені тільки тиждень тому, коли в нас появився новий співробітник»* (Матіос, с. 50). Часто використовує Марія Матіос так звані епітети-оксиморони: *«Так, ти вкладаєш у неї децицію пристрасті, але більше таки – **самовдоволеної, садистської** радості»* (Матіос, с. 105). Особливе місце посідають епітети, що мають виразне характеристичне спрямування. Роль таких епітетів дуже важлива, тому що за їх допомогою автор дає вичерпну зовнішню і внутрішню характеристику персонажів. Художні означення, використані з такою метою, вражають різноманітністю семантичних відтінків: *«Учора **старий-старезний**,*

але ще здоровісінкий, гуцул з-під Верховини розгрібав жарини ватри ... » (Матіос, с. 85).

Отже, у мові творів Марії Матіос епітет як художньо-зображальний засіб набув широкого застосування. Вона зуміла не тільки доцільно підібрати словесні засоби, зокрема морфологічні вираження для передачі думок персонажів, а й уміло розмістити їх у мовному контексті твору. Епітет у Марії Матіос характеризується дієвістю, високим рівнем художнього узагальнення.

Прикладки як один з емоційно насичених видів епітетів також наявні у романі. Авторка використовує прикладки для характеристики тієї чи іншої особи, причому характеристична спрямованість другої назви дуже виразна. Так, прикладки можуть вказувати на належність персонажа до певної групи людей, наприклад: *«А між ними – чоловік-циган»* (Матіос, с. 50), підкреслювати якусь рису вдачі, характеру, поведінку особи тощо, наприклад: *«Ця мара-переслідувачка»* (Матіос, с. 41), називаючи явища природи, рослинного та тваринного світу: *«... і ходитиме в розумної і хитрої жінки на прив'язі, як цуцик-дворняжка»* (Матіос, с. 60), людей і народ загалом: *«А я кажу іще протилежніше людина, а тим паче людина-жінка, не може мати більшого тоталітариста, гнобителя і ката, ніж вона сама»* (Матіос, с. 71), предметів: *«Лиш розрізав «очкарика-мерса» запашну темряву і мовчки скупі поцілував маківку голови ... »* (Матіос, с. 99).

Важливим елементом ідіостилу письменниці є порівняння, які можна поділити на такі семантичні поля залежно від того, з яким об'єктом здійснюється порівняння: людина, явища природи, тварини, кольори, звуки, запахи, які містять різні лексико-семантичні групи. Серед порівнянь виділяють такі семантичні типи: «людина-людина», «людина-тварина», «людина-нежива істота», «людина-музичний інструмент», «людина-рослина» [6, с. 21]. Найбільша кількість – це уточнювальні порівняння: *«Я вилетіла зі спальні, як ошпарена»* (Матіос, с. 30). Такі порівняння передусім не тільки основний засіб розкриття сутності явища, а й засіб репрезентації ставлення до нього автора тексту.

Виявлено кілька порівнянь, пов'язаних із водою: *«Вода на дні стояла чорна і незрушна. Ні, вона колихалася, як море сліз»* (Матіос, с. 101), з кольором: *«А тепер я готуюсь вбратися в біле, як наречена, і – диво – не пручаюсь навіть подумки»* (Матіос, с. 18). Людина порівнюється з тваринами, птахами, рослинами: *«Цікаво, чи комусь спадало на думку розчавити мене, як мураху?»* (Матіос, с. 35), *«А тепер він товче мене, як часник чи мак у ступці»* (Матіос, с. 112). Подібні порівняння вживаються для візуалізації характеристики людей. Виділяємо низку звукових, запахових, тактильних, на основі подібності за розмірами порівнянь: *«Увесь день дрімала, ніби зів'яла від горя чи праці, а зараз, дивися, заворушилася»* (Матіос, с. 36), *«Це чекання нестерпне, як нічний зубний біль»* (Матіос, с. 94), роль яких у мовній тканині художнього тексту досить виразна. Наявні порівняння людини з інструментом, предметом, будівлею: *«Я завжди відхожу від тебе, як від тривалого наркозу. А ти тим часом ловиш всі кайфи життя, коли я то виринаю, то потопая, як*

той човен з-під хвиль, з-під завалів твоєї анестезії» (Матіос, с. 73), *«Гойдається ... як вітрила на Дніпрі»* (Матіос, с. 36). Такі порівняння вживаються для портретної характеристики або для підкреслення рис характеру персонажа.

Було виявлено й порівняння, пов'язані з певним типом поведінки: *«Достатньо, що він знає, що я залежу від нього, як наркоман від поставника зілля»* (Матіос, с. 99), *«Ота, що прошуміла повз мене, як гілка, повна цвіту і листя ... »* (Матіос, с. 133), *«... заморозилась, як риба. Ось і збереглась»* (Матіос, с. 131). Ці порівняння цілком спираються на певні асоціації, які виникають у кожного під час згадки професії, виду занять, типу поведінки тощо: *«Іще я думаю: навіщо так багато часу ми жили зашнуровані, як черевики?»* (Матіос, с. 167), *«Так чітко визначений, ніби погодинне годування немовляти»* (Матіос, с. 59), *«Ти мене допалуєш, мов останню цигарку»* (Матіос, с. 105).

Зауважимо, що, крім власне порівнянь, у тексті твору наявні підрядні порівняльні речення: *«Люди навіщось мордують одне одного із садистською витонченістю, ніби складають іспит на ремесло ката»* (Матіос, с. 71), які можуть бути предметом окремого наукового дослідження. Марія Матіос, використовуючи порівняння, значно розширює здатність мови позначати й створювати конкретно-чуттєві образи через незвичайні мовні комбінації, уникаючи водночас красивостей, прагнучи до простоти і влучності фрази.

Отже, порівняння є важливою складовою мови роману, ідіостилю письменниці. У досліджуваному романі Марії Матіос було виявлено такі групи порівнянь за семантичними ознаками: з явищами природи, зокрема з водою; з кольорами (основні – це червоний, жовтий, чорний); з тваринами, птахами, рослинами; звукові, запахові, дотикові, на основі подібності за формою; з інструментами, предметами, будівлями; з певним типом поведінки. Порівняння такого типу слугують для підсилення впливу на читача, візуалізації портретної характеристики, створення складного образу дійсності, підкреслення рис характеру, асоціативного сприйняття, тобто порівняння у творах Марії Матіос виконують дві найважливіші функції – пізнання та впливу. Письменниця застосовує порівняння з різною метою: для опису душевного стану персонажа, для опису зовнішності однієї особи через мову іншої, показати риси вдачі людини через порівняння з тваринами, птахами, явищами природи тощо.

Важливе місце серед інших тропів у романі *«Щоденник страченої»* відведено метафорі, до виражальних особливостей якої неодноразово зверталися лінгвісти [1; 2; 4]. Стилістичний ефект створюють індивідуально-авторські метафори: під пером письменниці метафоризуються слова, які в цій ролі скоріше сприймаються як семантичні неологізми, бо вживання їх, як правило, одноразове, неповторюване. Несподівані асоціативні зв'язки між віддаленими поняттями і є найчастіше знахідкою автора, напр.: *«Інфаркт – це бунт внутрішнього диявола»* (Матіос, с. 90). Розгорнута метафора створюється ланцюгом метафоричних уживань слів, які взаємно доповнюють

одне одного: *«Це – як людина в гріхах чи гріхи в людині. А й справді, що тоді викорінювати: людину з гріхів чи гріхи з людини?»* (Матіос, с. 36).

Оскільки метафора належить до виразно індивідуалізованих, суб'єктивно позначених тропів, введення її у текст потребує вміння, такту й високого естетичного чуття [8, с. 11–18]. Наприклад, викликають не передбачені автором асоціації такі метафори, як, наприклад: *«Інакше, навіщо б їй висмикувати з життя квітучих людей?»* (Матіос, с. 87). У мові творів Марії Матіос натрапляємо на метафори, використані для характеристики персонажів: *«Живеш, ніби йдеш крізь прозору стіну рентгенівського проміння – і бачиш усе, про що інші навіть і не здогадуються»* (Матіос, с. 98).

Для розкриття внутрішнього світу героїв Марія Матіос використовує прийом персоніфікації або уособлення, зокрема найбільше їх використано для того, щоб розкрити душевний стан і почуття героїв: *«О, так, задавлені, вгризені в мене, наче коріння дерев у далекому Сухому потоці, мої ревності мовчки диктували стиль нашого тутешнього життя»* (Матіос, с. 167). У межах метафор, які надають експресивності й образності, привертають увагу метафоризовані слова, що сполучаються з абстрактними іменниками. Такі метафори, надають експресивності та образності. Наприклад: *«Печаль невловимому, ненав'язливу печаль душі ... великої, але незмінно сумної людської душі ... »* (Матіос, с. 75). Семантичним різновидом метафор є персоніфіковані: *«... та цей, мій армагедон, також утратив гостроту таємниці»* (Матіос, с. 38). Фіксуємо у творі Марії Матіос й дієслівні метафори, у яких один член виражений дієсловом із переносним значенням: *«Ковтнула клубок, що стояв у горлі»* (Матіос, с. 88). Метафора в Марії Матіос може виражатися цілим підрядним реченням: *«Та, може, це бунтує та частина, яка називається дурною частиною серця?»* (Матіос, с. 90). Метафорична структура в Марії Матіос інколи може розгортатися ланцюжком від дієприкметника: *«Ми не живемо – доживаємо між двома стовпами судьби, перев'язаними нитками минулої пристрасті, триваючої втоми й очікуваної вічності»* (Матіос, с. 185). Проте не синтаксичною структурою речення зумовлюється метафора, а потребою конкретно-чуттєвої точності в мовному вираженні художнього образу [79, с. 62].

У романі Марії Матіос виявлено такий стилістичний зворот, у якому ціле подається через назву його частини, загальне – через часткове вираження (синекдоха): *«Тому, що зараз схожа на загнану в сіті рибу»* (Матіос, с. 17), *«Така непристрасна, але навіть на око глибока взаємність ... »* (Матіос, с. 5).

Також поширеним у творчому доробку Марії Матіос є образне перебільшення (гіпербола), яке виявляється в тому, що якась ознака приписується предмету такою мірою, якою вона реально йому не властива й не може бути властивою. Основне призначення гіперболи в письменниці – звернути увагу на цей предмет, підкреслити позитивні чи негативні якості: *«Так тривало доти, доки одного разу м'ячик не зачепився за балконне бильце і не луснув з такою силою, ніби десь поблизу розірвалася граната»* (Матіос, с. 47). Інколи Марія Матіос вдається до зумисного применшення якоїсь ознаки шляхом повного чи

часткового її заперечення (літота): *«А потім він коротко, мало не секундно, повів очима вбік будинку – і я почула, що життя вертається в мене»* (Матіос, с. 100).

Отже, використовуючи тропи як художньо-зображальний засіб, Марія Матіос зуміла досягти образності, експресивності, глибокого ліризму; завдяки вмінню вжити певний троп у певному мовному оточенні авторка зуміла виробити свій власний мовно-індивідуальний стиль у зображенні образної системи, розкрити внутрішній світ персонажів, створити авторські тропи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюнова Н. Д. Синтаксические функции метафоры // Изв. СССР. Отделение лит. и яз. – 1987. – Т. 37. – С. 239–275.
2. Данилюк Н. О. Традиційне й новаторське в мовній структурі сучасної метафори // Мовознавство. – 1984. – № 4. – С. 65–69.
3. Дарчук Н. П. Функціонування слів на позначення кольору в сучасній українській художній прозі // Студії з мовознавства. – К., 1975. – С. 227–236.
4. Качуровський І. Основи аналізу мовних форм (Стилістика): Фігури і тропи. – Мюнхен – К., 1995. – 245 с.
5. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: Підручник для студентів філологічних спеціальностей. – К., 1993. – С. 164–209
6. Ужченко В. В основі – порівняння // Урок української. – 2000. – № 9. – С. 21–23.
7. Ходанич Л. Колір у системі етнічних цінностей українців // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 3. – С. 11–13.
8. Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови: Монографія / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 351 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

Матіос Матіос М. Щоденник страченої. – Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2005. – 192 с.

Валентина Духнівська,
студентка 4 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Л. В. Ящук,**
кандидат філологічних наук, доцент.

НЕОФІЦІЙНА АНТРОПОНІМІЯ СІЛ НЕВГОДИ ТА ВЕСЕЛІВКА ОВРУЦЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано різні групи прізвищ жителів сіл Невгоди та Веселівка Овруцького району Житомирської області: сімейно-родові; похідні від різних груп антропонімів; прізвища за зовнішніми ознаками людини; прізвища, мотивовані родом діяльності, звичками й уподобаннями носіїв; прізвища за випадками та вчинками людей тощо.

Прізвища як неофіційні іменування відіграють велику роль у лексичному складі сучасної української мови. Вони існували ще задовго до появи прізвищ. Збирання та вивчення їх розкриває потужну словотвірну фантазію народу, величезні потенційні можливості антропонімної системи української мови, відіграє чималу роль у виявленні шляхів формування особових назв України на різних етапах розвитку. Прізвища досить популярні і в наші дні, чим і зацікавлюють дослідників.

Вивчення українських прізвищ розпочалося з праць І. Крип'якевича, В. Охримовича, М. Сумцова, І. Франка, В. Ястребова. Деякі українські мовознавці досліджували неофіційні іменування окремих регіонів: П. Чучка (Закарпаття), Н. Фєдотова (Луганщина), В. Чабаненко (Нижня Наддніпрянина), Н. Шульська (Західне Полісся), І. Козубенко (Середнє Полісся), Г. Ліщинська (Покуття).

За М. Дуйчаком, прізвисько – «вид антропоніма, це додаткове ім'я, яке іноді дається людині. Воно виконує номінативно-ідентифікаційно-диференційну функцію» [2, с. 58].

У статті «Українські прізвища людей як власні родові назви» І. Сухомлин диференціює неофіційні антропоніми на такі два класи: прізвища антропонімного (власноіменні утворення) й прізвища неантропонімного (відапелятивні утворення) походження [3, с. 39–40].

На сьогодні актуальною залишається проблема класифікації прізвищ.

За П. Чучкою, існують такі мотиваційні ознаки прізвищ: 1) фізичні якості; 2) психічні риси; 3) особливості мовлення; 4) рід діяльності; 5) вчинки; 6) територіальна ознака; 7) етнічна ознака; 8) місце іменованого в громаді [4, с. 263].

Дослідження прізвищ різних населених пунктів становить одну з найважливіших проблем сучасної української антропоніміки, бо саме ця лексика допомагає більш детально вивчити й зрозуміти походження тих чи інших прізвищ.

На основі аналізу прізвиць сіл Невгоди та Веселівка Овруцького району Житомирської області виокремлено такі їхні групи: а) за зовнішніми ознаками людини (10 прізвиць); б) за психічними рисами людини (2); в) за родом діяльності (10); г) за особливостями мовлення (3); г) за звичками й уподобаннями (7); д) за випадками чи вчинками (9); е) за місцем проживання (1); є) за етнічною ознакою (1); ж) за іменем чи прізвищем людини (43); з) за родичівськими зв'язками (11). Витлумачено семантику прізвиць з опертям на свідчення жителів указаних сіл.

Прізвиська за іменем чи прізвищем людини найпоширеніші в досліджуваних говірках.

Серед прізвиць відіменного творення виокремлюємо одиниці, похідні від власних імен: *Марусина* < *Маруся*, *Ніночка* < *Ніна*, *Яра* < *Ярослав*, *Мишко* < *Михайло*, *Мака* < *Максим*, *Толік* < *Анатолій*, *Марйошка* < *Маруся*, *Мішель* < *Михайло*.

Окремо розглядаємо прізвиська, що вказують на родичівські зв'язки людини, а саме:

1) патроніми – прізвиська за назвою батька: *Гаврилов* (син *Гаврила*), *Арсеніха* (донька *Арсена*), *Царук*, *Газов*, *Божок*, *Прищеп*, *Бобик* – походять від прізвища батька;

2) матроніми – прізвиська за назвою матері: *Марушчин Андрей* (син *Марушки*), *Скакун*, *Кравец*, *Лобік* – походять від прізвища матері;

3) пропатроніми – прізвиська за назвою діда: *Терешко* (онук *Терентія*), *Давидовна* (онучка *Давида*), *Кирнючка*, *Попок*, *Герец* – походять від прізвища діда;

4) проматроніми – прізвиська за назвою баби: *Земска*, *Залуца*, *Цалко* – походять від прізвища баби;

5) андроніми – прізвиська за назвою чоловіка: *Артьомиха*, *Шумейчиха*, *Бугайшина*, *Льоніна*, *Клубнічиха*, *Кузьменчиха*, *Поліцайчиха*, *Роючка*, *Сідоренчиха*, *Навроцка*, *Дембеліха*, *Романючка*, *Дуцікова*, *Корольчучка*.

Прізвисько, що походить від топоніма, у досліджуваних селах одне – *Западенка*.

Особливість творення відпрізвищевих прізвиць полягає в усіченні офіційного прізвища з додаванням або без додавання інших афіксів: *Майор* < *Майоров*, *Мороз* < *Морозенко*, *Кузя* < *Кузьменко*, *Вакула* < *Вакулов*, *Павліна* < *Павленко*, *Мак* < *Маковський*. Завдяки такому процесу утворюється новий онім з іншим значенням.

Крім прізвиць, похідних від офіційних прізвищ та імен людини, наявні прізвиська, мотивовані прізвищами (іменами) відомих людей, зокрема: *Андропчик* – «народився за часов правління Андропова».

Головна риса **сімейно-родових прізвиць** – здатність переходити від людей старшого покоління до молодшого, тому вони отримали назву спадкові.

До цієї групи зараховуємо такі оніми: *Троцькі*, *Кубель*, *Цимбель*, *Дракон* («був колись у деда комбайн «Драчка», і його ніхто не мог постройть на колгоспі, а дед зробив»), *Шарапов*, *Кашерові*, *Грогуль*, *Мисюри*, *Синчик*

(«батько дуже пив, і ходив синім, так і вся сем'я тепер Синчик»), *Куделя, Клубнічка*.

Сімейно-родове найменування досить популярне через те, що в досліджуваних селах Невгоди та Веселівка Овруцького району Житомирської деякі прізвища, як-от: *Духновський, Маковський, Мошківський* – часто повторюються, а прізвисько виконує функцію розрізнення їхніх носіїв. Наприклад, чотири сім'ї з прізвищем *Духновські* розрізняють так: *Дракон, Шашель, Льоніна, Бугайшини*. Три сім'ї з прізвищем *Маковські* – *Синицькі, Клубнічка, Маковские*. Найбільш поширеним прізвищем є *Мошківський*, таких родин 7, і вони мають прізвиська: *Мишко, Ніночка, Герец, Андропчик, Кашерикова, Грогуль, Місюри*. Ці прізвиська за родичівськими зв'язками передаються з покоління в покоління.

Прізвиська за зовнішніми ознаками людини. В основу таких прізвиस्क покладені певні ознаки людини, які найчастіше сприймаються візуально. Коли мовець називає співрозмовника неофіційним антропонімом, то відразу можна дізнатися про певну особливість людини, яка, зазвичай, відхиляється від норми.

У досліджуваній місцевості таких неофіційних найменувань 10: *Рижий, Зачуха, Краска, Рак, Тюля, Пупсік, Губатий, Чорний, Безручко, Чотирьохглазий*. Вони мотивовані фізичними вадами носія, індивідуальними особливостями частин тіла, кольором волосся й загальним виглядом.

Прізвисько *Рижий* походить від кольору волосся його носія: «У його такіє рижіє коси», – кажуть односельці.

Зачуха – «Вон невмитий ходить всьо время, зачуханий».

Неофіційне найменування *Краска* отримала дівчина, яка фарбує волосся в різні кольори.

Рак – «Вітю шо не спитай, вон краснеє зразу, як рак».

Тюля є усиченням від слова *тюлень*, бо за словами жителів: «Вон ходит, як тюлень».

Пупсік – таке прізвисько носить невеликий зростом чоловік.

Один із жителів має прізвисько *Губатий* через пишні губи.

А прізвисько *Чорний* отримав хлопець за однією версією через колір волосся, а за другою: «Всьо время ходит з гразними руками».

Чотирьохглазий – бо ходить в окулярах.

Прізвисько *Безручко* носить жінка, яка втратила пальці на руці.

Прізвиська, мотивовані родом занять, звичками та вподобаннями безпосередньо пов'язані з апелятивами, від яких походять. Деякі з цих найменувань несуть іронічну оцінку, бо характеризують особу за інструментом праці. Прізвиська за вчинками, пригодами носія характеризуються такими ознаками: оказіональність, випадковість, нестандартність певної одиничної життєвої ситуації [1, с. 25].

З-поміж аналізованих прізвиस्क до групи за родом занять належать: *Баран, Матушка, Батюшка, Певча, Бугай, Шашель, Електрик, Свинарка, Коморник, Курка, Лисица, Пилорамичик*.

Прізвисько *Баран* отримав чоловік, який тримав у молодості баранів. Це найменування він носить протягом усього свого життя.

Церковні прізвиська *Матушка*, *Батюшка*, *Пєвча* (та, що співає в церковному хорі) мають люди, які працюють у храмі.

Іронічним антропонімом *Бугай* співмешканці села називають чоловіка, який «парує коров на колгоспе».

Іменування *Шашель* присвоїли чоловіку, котрий «ще замолоду робив токарю і точив залєзо». Усі члени сім'ї отримали назву *Шашельови*.

Прізвисько *Електрик* має чоловік, що працює електриком.

Антропонімом *Свинарка* іменовано жінку, яка «робила в колгоспі, свиней глядела».

Найменування *Коморник* має чоловік, що «робит в колгоспе, зерно сушит».

А прізвисько *Курка* отримала вчителька початкових класів: «вона, як та курка, всех дітей голубит і любить».

Лисица – місцевий мисливець, який «на охотє те і робит, шо на лисиц полює, і єсти вон їх любить».

Антропонімом *Пилорамицк* названо чоловіка, що працює на пилорамі, ріже дрова.

Отже, основою такого типу прізвиस्क є лексика, яка вказує на рід діяльності, заняття людини.

За звичками й вподобаннями виділено 8 прізвиस्क: *Лавреї*, *Черпак*, *Ніксон*, *Міка*, *Фура*, *Галоша*, *Лазариха*, *Бабчик*.

Головний мотив такого номінування – звички та певні захоплення чимось. Більшість таких антропонімів осудливі, бо вказують на негативні риси людини.

Зокрема, прізвисько *Черпак* дуже давно отримав чоловік, який полюбляє випити: «Вон стоко гарєлки черпаком перепив, шо в селє ніхто його не переп'є. Коли не приде на точку, то просит повний черпак, до крайов налити», – розповідає односельчанка.

Іменування *Галоша* носить жінка, що дуже часто міняє своїх чоловіків: «У єє шо не місяц, то ухажор нови».

Бабчик – бо любить ходити по бабах.

Але є такі прізвиська, які характеризують особу за звичним уподобанням з позитивного боку.

Лавреї – прізвисько, що отримав чоловік від близьких людей, бо тільки вони знали, як він любить лавровий лист.

Ніксон – має таке найменування, бо, кажуть, любить довго спати.

Дитяче прізвисько *Міка* носить і дотепер чоловік, який у дитинстві дуже любив мультфільми про Мікі Мауса: «Щє зовсем малим бєгав і кричав: „Міка, Міка, хочу мультік”».

Лазариха – жінка, що любить слухати пісні Сергія Лазарева.

Не менш цікавим є прізвисько *Фура*, за словами односельців: «Цьой бабє вже 76-й год пошов, а вона, як тие фури, все дудом колодки по два метра тягає».

Цікаві історії походження мають **найменування за випадками та вчинками людей**. У житті буває дуже багато різних історій, але є такі, які залишаються в пам'яті назавжди й стають другим іменем.

Таких прізвиськ у селах Невгоди та Веселівка Овруцького району Житомирської області небагато: *Вулик, Кугут, Козельчик, Певникова, Ципа, Баба Ліда Яден П'ятдесят Яден*.

Найменуванням *Вулик* прозивають молодого чоловіка, який у дитинстві «залез у вулик свого дєда, коли гуляли з хлопцями у хованки».

Цікавим є прізвисько *Кугут*, бо «под час охоти вон так тупит, то ми на його кугут кажемо», – розповідають мисливці.

Жінка, яка впала на півня, має прізвисько *Певникова* («Бєгла на роботу, а жонки мене ждали, слизко було послє доща. Я вискочила з хати і бєжу, да як упаду на пєвня, який вибєг з хлєва. Ото було реготу!»).

Чоловік, що в дитинстві відбирав курчат у квочки, носить прізвисько *Ципа*.

Прізвисько *Козельчик* отримав чоловік, який вигнав козла з хліва, бо той був неслухняним.

Баба Ліда Яден П'ятдесят Яден – прізвисько баби, яка «всьо время каже: „Я баба Ліда. Дзвонєт яден п'ятдєсят яден. Одінока жонка сама вдома”».

Такі прізвиська легко приживаються серед односельців і стають загальноновживаними.

До **інших видів прізвиськ** зараховуємо найменування за психічними рисами, особливостями мовлення, місцем проживання та етнічною приналежністю: *Клізма* (неврівноважена жінка), *Кабера, Змєй* («Всєгда злий такий, як змєя, кобра»); *Будючка* («Вона так бистро говорить, шо не вспєваєш понять єє», – каже сусідка), *Заїка* (заїкається, коли говорить), *Калатайка* («Єзиком багато калатає», – з посмішкою говорять односельці); *Лєсниха* («бо вона коло лєса живє»), *Циганка* (за етнічною приналежністю).

Дитячі прізвиська активно побутують в різних сферах життя дитини. Вони відображають індивідуальні риси носія, характеризують стосунки між собою, показують ставлення один до одного. Зазвичай, дитячі прізвиська мають позитивну семантику. У дошкільних закладах уживаються ситуативно, а в шкільному середовищі функціонують активно й мають різне емоційне забарвлення. Вони можуть підкреслювати якісь негативні риси носія.

Шкільні прізвиська класифікуємо на відпрізвищєві, відіменні, прізвиська, які характеризують зовнішність, прізвиська, дані носієві за вподобаннями.

До відпрізвищєвих прізвиськ зараховуємо: *Шакал < Шакалов, Ратуша < Ратушиний, Духно < Духнівський*.

До відіменних належать: *Вєталь < Віталій, Вован-хуліган < Вова, Юрець-огурець < Юрій, Костиль < Костянтин, Ганька < Ганна, Руся < Руслана, Сава < Слава*.

Прізвиська, мотивовані зовнішністю дитини: *Товстий* («Має багато жи́ра в животє»); *Плетанка* («Любит ходити з косі́чками»); *Рижє* («У єє коси рижіє»); *Котячі Вушка* («Носит обруч з вушками»); *Сало* («бо товстий»); *Чорний* («В

його шкура чорна»); *Халк* («сільний дуже»); *Кабанчик* («товстий»); *Кот* («Говорит, як муркає»); *Чекушка* («маленька зростом»).

За вподобаннями наявні такі прізвиська: *Картошка* («Любит єсти картошку»); *Шпак* («Ловит шпаков на вишнях»); *Бендерик* («любит єсти бендерки (вл. прим.: млинці з м'ясом)»); *Бела* («Всігда дивица мультік про Беллу»); *Караван* («Любит пит воду „Караван”»).

Отже, проаналізувавши прізвиська сіл Невгоди та Веселівка Овруцького району Житомирської області, можна зробити висновок, що ця група антропонімів – жива продуктивна категорія мовної творчості народу, яка відображає діалектні особливості досліджуваних говірок Середнього Полісся.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк О. В. Лексико-семантична група прізвиськ, що вказують на звички, уподобання, вчинки людини (на матеріалі антропонімії Донеччини) // Актуальні питання антропоніміки. – К., 2005. – С. 25–30.

2. Дуйчак М. Прізвиська та їх мотивованість // Проблеми сучасної ареалогії. – К.: Наук. думка, 1994. – 340 с.

3. Сухомлин І. Д. З історії українських прізвищ // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 5. – С. 24–29.

4. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття. – К.: ТОВ «Папірус», 2008. – 671 с.

Катерина Катенцова,
студентка 3 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Г. І. Гримашевич,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ АПЕЛЯТИВІВ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «МАРУСЯ»

У статті представлено матеріал про апелятивну номінацію особи в романі В. Шкляра «Маруся», проаналізовано апелятиви, пов'язані з професійною діяльністю, ужиті письменником у творі, схарактеризовано особливості їхнього функціонування.

Інтерес мовознавців до лексичної номінації як процесу існує здавна, оскільки пізнання її закономірностей «сприяє глибшому розумінню ролі людського фактора в мові, розкриттю функціональної взаємодії всіх ділянок системи і структури мови» [3, с. 13].

Важливим в аспекті дослідження теорії номінації є вивчення проблем онімної та апелятивної номінації особи в мовній тканині художнього тексту. Цілком зрозуміло, що основну роль відіграють насамперед власні назви різних семантичних груп, передовсім антропоніми, хоча значне семантичне навантаження мають й апелятиви на позначення осіб.

Апелятиви – поліфункціональний засіб характеристики персонажа в художньому творі, адже саме за їхньою допомогою окреслюються як соціальні ролі (національність, походження, вид занять, професія, належність до партій, організацій, колективів, сімейний статус та родинні зв'язки), так і особистісні якості. Водночас апелятиви також є засобом вираження експресії, оскільки семантично наповнені експресивні такі одиниці додатково характеризують свого носія та доповнюють інформацію, закладену в антропонімах, особливо тоді, коли контекст потребує чітко визначеного ставлення до персонажа.

Як зауважують учені, апелятивна номінація особи доповнює, уточнює онімне називання літературних героїв [2, с. 294], адже апелятив уможлиблює, окрім номінації та диференціації, додаткову характеристику персонажа, виділення його за якимись рисами характеру чи певними зовнішніми ознаками, що відразу впадають у вічі [1, с. 10]. Крім того, апелятив дає змогу авторові для одного й того ж персонажа добирати найрізноманітніші номінації залежно від мовленнєвої ситуації [2, с. 295].

Мета статті – проаналізувати лексико-семантичні групи апелятивів, пов'язані з професійною діяльністю, ужиті в романі Василя Шкляра «Маруся».

Зазначимо, що в досліджуваному творі зафіксовано понад 360 апелятивних лексем, які дали змогу виділити в цій групі номінації особи 23 лексико-семантичні групи, зокрема назви осіб за домінантною ознакою, властивістю; назви осіб за міжособистісними стосунками; назви осіб за спорідненістю і свояцтвом; назви осіб за віком; назви осіб за професією, спеціальністю,

посадою; назви осіб за професійною належністю; назви осіб за соціальним прошарком; назви осіб за титулом; назви осіб за військовими спеціальностями і званнями; назви сукупностей осіб; назви осіб за належністю до колективів; назви осіб – субстантивовані апелятиви; назви осіб – числівникові апелятиви; офіційні, адміністративні, посадові назви осіб; назви-прикладки; назви осіб нецензурні; назви осіб емоційно-експресивні; назви осіб за походженням, країною, належністю до певного народу, місцем проживання; за представникам політичних рухів; іншомовні назви осіб; діалектні назви осіб; назви осіб-історизми; назви осіб-метафори.

Досить численними є апелятиви, пов'язані з професією, спеціальністю, посадою (*священик (ігумен, настоятель, батюшка, отче, диякон, дяк, чернець, чорноризник, ксьонз, капелан), дипломат, пасічник, кашовар, семінарист, староста, комірник, опер, мисливець, думець, лісник, пастух, газетяр, аптекар, лікар, міліціонер, учителька, хлібороб, машиніст, каменотес, диригент, поет, циркульник, крамар, коваль, ткаля*), військовими званнями (*отамани, сотник, поручник, полковники, старшини, ад'ютант, комендант, гетьман, прапориц, командир, генерал, комісар, воєнком, отаманиша, офіцери, жовнір, майор, начштабу, хорунжий, прапороносець, джура, вістовий, корнет, вождь, адмірал, начальник міліції, головнокомандувач, полководці*).

Використання письменником значної кількості зазначених апелятивів для номінації осіб зумовлено творчим задумом автора, специфікою розгортання сюжету та показом історичних подій у романі, оскільки в кожному історичний період функціонували відповідні назви для називання професій: «– *Поклич ксьондза*, – сказала Явдоха. – *Сповідатися буду*» (Шкляр, с. 6); «*Нетерплячий коваль* наказав Миронові висадити ноги на колоду й так орудував важким молотком та зубилом, що з Миронових очей сипалися іскри...» (Шкляр, с. 198); «... в Коростишеві вони збільшевичили навіть загін вільних козаків, сформований переважно з місцевих *каменотесів*» (Шкляр, с. 28); «*Розраховуємо на підтримку містечкових крамарів*» (Шкляр, с. 241); «*Ще не має шістнадцяти, а вже, вважай, учителька!*» (Шкляр, с. 25); «*Після всіх неприємних звісток і психічного виснаження генерал відчув різкий приплив бадьорості: хай там що, а з таким народом можна боротися до кінця*» (Шкляр, с. 125); «*Е, сказав він, якби Марусю було так просто знайти, то яка б із неї була отаманиша?* » (Шкляр, с. 71); «*Як же їм тепер тікати без поручника, якщо вони заприсяглися, що винесуть його на руках?*» (Шкляр, с. 165); «*Старшини знов презирнулись, повівши усміхненими бровами*» (Шкляр, с. 35); «*Ти зробив те, що годилося зробити мені, – сказав Дмитро. – Я все-таки прапориц і вже понюхав пороху*» (Шкляр, с. 27); «– *Я не хотів іти проти гетьмана*, – сказав Дмитро. – *Хай ця влада була недолуга, але ми мали державу*» (Шкляр, с. 7); «*Ліва знав їхніх дітей змалечку, знав оцю вершинцю з колиски, а тепер не міг зрозуміти, як вони, сільські дітлахи, на його очах повиростали в полководців*» (Шкляр, с. 179) та ін.

Зазначимо, що досить часто в романі апелятиви названих семантичних груп ужиті разом з онімами: «*Це був маленький заїкуватий чоловік, який у*

своєму житті не вбив і мухи, хоча третій **мисливець** Оверко міг у ту муху поцілити з револьвера на один лише звук» (Шкляр, с. 63); «...Явдосі відібрало мову ще у двадцятому після того, як зарубали її чоловіка, горбуліївського **дяка** Тимофія Соколовського» (Шкляр, с. 5); «Василина Бабура, найперша і найзаможніша **ткаля** в окрузі, жила у Сліпчицях і вже давно виручала соколовців з полотном і білизною» (Шкляр, с. 193); «**Лікар** Охрімович зробив їй ін'єкцію» (Шкляр, с. 279); «Це був тутешній **аптекарь** Мошко Фалікман, який тречноприйняв на постій двох „гаспод афіцеров“...» (Шкляр, с. 234); «Спершу він зібрав невеличкий загін, ... а коли навесні червона повинь залила Україну й московський лапоть наступив на горлянку селянам, **отаман** Соколовський мав уже ціле військо» (Шкляр, с. 37); «Біля пролазу затримався лише **хорунжий** Зелений – мусив дочекатися ще трьох» (Шкляр, с. 164) та ін.

Отже, апелятиви, пов'язані з професією, досить часто функціонують у романі, мають виразне стилістичне наповнення, використання їх зумовлене творчим задумом автора. Водночас такі одиниці є неодмінною складовою номінації особи поряд з огнінами.

Перспективи наукових пошуків убачаємо в дослідженні інших семантичних груп апелятивів у романі Василя Шкляра «Маруся».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бияк Н. Я. Особливості найменувань осіб в українській художній прозі та збереження їх функцій у німецькомовних перекладах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Івано-Франківськ, 2004. – 19 с.

2. Сколоздра-Шепітко О. Номінація осіб у малій прозі Івана Франка // Українськоцентризм наукового сумління: зб. наук. пр. на пошану професора Зеновія Терлака. – Л.: Ліга-Прес, 2014. – С. 294–311.

3. Языковая номинация (Общие вопросы) / [А. А. Уфимцева, Е. С. Азнаурова, Е. С. Кубрякова и др.]; под. ред. Б. А. Серебренникова, А. А. Уфимцевой. – М.: Наука, 1977. – 360 с.

Олена Качинська,
студентка 2 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Н. В. Янчук,**
старший викладач.

ФУНКЦІОНУВАННЯ В МОВЛЕННІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ «ГОЛОВА»

*У статті з'ясовано значення та особливості функціонування
фразеологізмів із соматичними компонентом «голова», які найчастіше
використовуються в повсякденному мовленні.*

Українська мова є надзвичайно багатою й колоритною в плані виражальних засобів, серед яких особливе місце належить фразеологічним одиницям, які нарівні зі словом виступають важливою складовою нашого мовлення, відображаючи національну культуру народу та його ментальність.

Найяскравіше функціонування фразеологізмів виявляється в мовленні народу, передаючи його специфіку та виявляючи надзвичайно велику силу експресії. «Функціональне навантаження фразеологічних одиниць варто розглядати на матеріалі живого мовлення народу, де вони найяскравіше знаходять своє вираження... Адже саме в комунікативних актах якнайповніше розкриваються виражальні властивості цих одиниць, їх функціональне навантаження – образність, емоційність, експресія тощо, що й відрізняє їх від слова, яке передусім виконує номінативну функцію» [4, с. 384].

Тому функціонування фразеологізмів у мовленні українського народу є постійним об'єктом дослідження мовознавців. Проблеми фразеології української мови досліджували О. Потебня, Л. Булаховський, М. Демський, Л. Скрипник, Л. Авксент'єв, М. Алефіренко, Г. Удовиченко, В. Ужченко, В. Білоноженко, Н. Бабич, Л. Батюк, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, О. Селіванова та ін.

Надзвичайно велика кількість фразеологізмів української мови дає багатий матеріал для дослідження специфіки їх функціонування.

Фразеологія як сукупність стійких одиниць мови дуже тісно пов'язана із лексичною системою мови, яка представлена в мовленні через певні слова. І слова, і фразеологізми служать для називання понять об'єктивної дійсності, але якщо слова виконують передовсім номінативну функцію, то фразеологізми – ще й емоційно-оцінну з яскраво вираженим характеризуючим компонентом, що формується завдяки метафоричності значення. Хоча варто зазначити, що й частота вживання таких одиниць, як слово і фразеологізм, істотно різняться: фразеологізми в мовленні вживають набагато рідше, ніж слова.

Досліджуючи фразеологічний склад української мови, можна помітити, що велику частину від загальної кількості фразеологічних одиниць становлять фразеологізми із різними соматичними компонентами. Поява таких

фразеологічних одиниць зумовлена потребою дати образно-емоційну оцінку предметам, які вже мають свої власні словесні назви. Ще в давнину люди співвідносили явища навколишньої дійсності з різними частинами власного тіла. Це давало їм змогу точніше передавати своє ставлення до навколишнього світу та передбачати певні явища. Так, наприклад, усе, що було пов'язано з головою, люди первинно співвідносили з небом, сонцем, зірками та місяцем. Визначено, що 22 слова-компоненти на позначення частин людського тіла увійшли до складу фразеологізмів. Найбільш поширеним соматичним компонентом у складі фразеологічних одиниць української мови є «голова».

Метою пропонованої роботи є дослідження фразеологізмів із соматичним компонентом «голова», які найчастіше використовуються людьми в мовленні.

Голова – це одна з найважливіших частин людського тіла. Голова керує розумом, позначає розважливість чи її відсутність. Ця частина тіла відповідає за певні процеси мислення, за увагу та уяву, що й відображено в українській народній фразеології, зокрема в функціонуванні окреслених фразеологізмів та в їх значеннях.

Аналіз фразеологізмів із соматизмом «голова» дозволяє виділити різні тематичні групи:

- фразеологічні одиниці, що позначають добре розвинені розумові здібності людини: *розумна (твереза) голова* [3, с. 183], *голова на плечах (на в'язах)* [3, с. 182], *золота голова* [3, с. 183], *світла (ясна) голова* [3, с. 184];

- фразеологізми, що позначають нерозумну, нетямущу людину: *голова половою (соломою, клоччям) набита* [3, с. 182], *дубова голова* [3, с. 183], *дурна голова* [3, с. 183], *нерозумна (ялова) голова* [3, с. 183], *порожня (пуста) голова* [3, с. 183], *садова голова* [3, с. 182];

- фразеологічні одиниці, що означають страх, тривогу: *голова обертом йде* [3, с. 182], *голова крутиться (паморочиться, макітриться)* [3, с. 182], *голова пухне (репається)* [3, с. 182];

- фразеологізми, що використовуються на позначення смерті чи життя: *голова лягла (полягла, покотилася)* [3, с. 182], *голова ціла (на плечах)* [3, с. 183];

- фразеологічні одиниці, що характеризують якісь несподівані чи раптові явища: *як сніг на голову* [2, с. 412];

- фразеологізми, що використовуються на позначення безвихідного становища: *хоч головою об стіну бийся* [2, с. 381];

- фразеологізми, що використовуються людьми для того, щоб запевнити когось в чомусь: *дати голову зітнути* [2, с. 84];

- фразеологізми, які використовуються, коли людина не має чогось на увазі: *у голови не покладати* [2, с. 370];

- фразеологічні одиниці на позначення переваги в чомусь над кимось або чимось: *стояти на голову вище* [2, с. 356];

- ті фразеологізми, що вказують на звинувачення когось безневинного: *валити з хворої голови на здорову* [2, с. 36].

Розглядаючи фразеологічні одиниці з таким компонентом, ми з'ясували, що з погляду структурного переважають фразеологізми, які за будовою

становлять собою словосполучення, тобто фраземи, що можуть утворювати поєднання різних моделей: за зразком сурядних або підрядних, переважна більшість із яких об'єднана навколо іменників та дієслів. Тому найчастіше зустрічаються дієслівно-іменникові сполучення слів, як-от:

– *голова варить* – хто-небудь розумно, чітко міркує; хто-небудь розумний, кмітливий. Синоніми: *мати голову на плечах, держати розум*. Антоніми: *не мати клепки, не мати царя в голові* [3, с. 182];

– *голова болить* – хто-небудь турбується, уболіває за когось чи за щось [3, с. 183];

– *голова лягла (полягла, покотилася)* – хто-небудь загинув [3, с. 182];

– *голова не відпаде* – не трапиться нічого з ким-небудь [3, с. 183];

– *голова розвалюється (розривається, розлітається, тріщить)* – хто-небудь відчуває сильний головний біль [3, с. 184];

– *голова туманіє (туманиться, чманіє)* – хто-небудь утрачає ясність думки, здатність виразно сприймати все навколишнє (від хвилювання, сильного болю, голоду) [3, с. 183];

– *голова крутиться (морочиться, паморочиться, макітриться)* – кого-небудь охоплює такий стан, при якому втрачається рівновага і все навколо ніби хитається, перебуває в коловому русі) [3, с. 182].

Група дієслівно-іменникових фразеологізмів із соматизмом «голова» є найпоширенішою. Вони часто надають мовленню динамічності, як із позитивної, так і з негативної сторони характеризують розумову діяльність, вказують на її недоліки та переваги.

Також можна виділити прикметниково-іменникові словосполучення:

– *дурна голова* – нерозумна, некмітлива, нетямуща людина; розумова обмеженість, тупість, некмітливість, непередбачливість [3, с. 182];

– *золота голова* – здібна, обдарована людина [3, с. 183];

– *капустяна голова (куряча голова)* – некмітлива, нерозторопна, неуважна людина [3, с. 183];

– *необачна голова* – нерозсудлива, необережна людина [3, с. 182];

– *нерозумна (ялова) голова* – некмітлива, нетямуща людина [3, с. 184];

– *повна голова* – дуже багато [3, с. 184];

– *порожня (пуста) голова* – нерозумна, нетямуща людина [3, с. 182];

– *розумна (твереза) голова* – розсудлива, кмітлива, тямуща людина [3, с. 184];

– *садова голова* – некмітлива, нерозторопна, неуважна людина [3, с. 82].

Інша група фразеологізмів – це прийменниково-іменникові утворення:

– *у голови (у голову)* – коло голови, під голову або коло того місця, куди кладуть голову [3, с. 182];

– *без голови* – не здатний добре мислити, нерозумний, некмітливий. Синоніми: *без царя в голові, лобом неширокий*. Антонім: *з головою* [3, с. 182];

– *до голови* – цілком, повністю, без залишку. Синонім: *до ноги, до цурки* [3, с. 184];

– з головою – здатний добре мислити, розумний, кмітливий. Синонім: *бистрий на розум*. Антонім: *без голови* [3, с. 182];

– *і не в голові (кому, у кого)* – хто-небудь не виявляє інтересу до когось (або до чогось) [3, с. 183].

Пропоновані фразеологічні одиниці з соматизмом «голова» використовуються для позначення певних процесів, дій та явищ, пов'язаних із розвитком людини, з її розумовими здібностями, часто вони означають поведінку людини, її вчинки, інколи викриваючи її негативні риси. Аналізовані фразеологічні одиниці виникли як результат визначення розумових здібностей людини, її певних умінь та навичок. Вони характеризують психологічний стан людини або вказують на обмеженість розумових здібностей.

Проаналізувавши фразеологізми з соматичними компонентами, ми виявили, що вони, як і слова, можуть вступати в синонімічні та антонімічні відношення. «У фразеології, як і в лексиці, основним джерелом появи антонімічних одиниць є об'єктивні суперечності, що виявляються оформленням у словах і фразеологізмах взаємозв'язку понять і лексичного чи фразеологічного значень» [1, с. 30]. Так, наприклад, до фразеологічної одиниці *голова варить* можна дібрати такі синонімічні відповідники: *голова є, голова на плечах, мати голову на плечах, мати розум, держати розум*; антоніми: *мати порожню макітру, не мати клепки, не мати царя в голові*. Синонімами до фразеологічної одиниці *голова на плечах (на в'язах) є*: *голова є, голова варить, казанок варить, мати голову на плечах, мати розум, держати розум*; антонімами до цього фразеологізму є: *мати порожню макітру, не мати клепки, не мати царя в голові*.

Знання фразеологічних одиниць української мови, розуміння, правильне і влучне їх застосовування свідчить про емоційне та неодноманітне мовлення людини. Фразеологізми використовують із метою збагачення мови, вони виступають засобом усно-розмовного спрямування. Завдяки метафоричності характеризується певна ознака, якість.

Фразеологізми із соматичними компонентами, зокрема зі словом «голова», допомагають якомога точніше висловити свої емоції та думки з приводу навколишнього світу та людей, які входять до нашого кола спілкування.

Отже, аналіз пропонованого фразеологічного матеріалу показав, що фразеологізми, як і слова, виконують номінативну функцію: називають предмети, реалії, ознаки, якості, дії, але з досить-таки яскравим емоційно-оцінним компонентом, виступаючи яскравим засобом образності, емоційності, експресивності, виразності мовлення та передаючи національну специфіку та ментальність народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Д. Антонімія у фразеології східнослов'янських мов // Українське мовознавство. – 1984. – № 12. – С. 25–32.
2. Словник українських ідіом / укл. Г. М. Удовиченко. – К.: Радянський письменник, 1968. – 462 с.

3. Фразеологічний словник української мови/ укл. В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 1999. – Книга 1, 2. – 980 с.

4. Янчук Н. Фразеологізми на позначення процесів мовленнєвої та розумової діяльності в романі «Волинь» Уласа Самчука / Наталія Янчук // Волинь. Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – С. 384–391.

Марія Кашнюк,
студентка 3 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Г. І. Гримашевич,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОНІМНОГО ПРОСТОРУ РОМАНУ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «ПЕРВЕРЗІЙ»

*У статті проаналізовано антропоніми, використані в романі
Ю. Андруховича «Перверзії», з'ясовано особливості їхнього функціонування в
мовній тканині прозового тексту.*

Власні назви художнього твору – антропоніми, топоніми, ергоніми, гідроніми – відрізняються від загальноприйнятих. Стилїстична функція в літературній онімії переважає над номінативною (диференційною). Дослідники зауважують, що літературний онім стає фактом мови лише тоді, коли він виходить із твору й починає вживатися за його межами як продуктивний образ (Гамлет В. Шекспіра) чи наймення реалії, певного типу (Дон-Кіхот М. Сервантеса), поступово перетворюючись в останньому в загальну назву український донкіхот тощо» [2, с. 3]. Імена, окрім звичайної семантики, можуть набувати стилїстичного, конотативного, асоціативного значення бо без аналізу глибинних, підтекстових змістових шарів дослідження тексту просто неможливе» [2, с. 2].

Вивчення онімів у літературних текстах дає змогу зрозуміти творчий стиль автора, його манеру, краще побачити образну картину твору, символіку, що прихована в іменах. Власні назви досить часто є художніми засобами для створення стилїстичних фігур.

На відміну від загальнонародної, літературна ономастика вивчає суб'єктивне значення власних назв. Оніми у творі не мають номінативної функції, звичної для кожної людини. Вони виконують стилїстичну функцію, можуть бути вектором погляду та думки письменника, вираженням його суб'єктивного бачення названої особи, предмета чи явища. І. Корнієнко пише: «Семантика власної назви в мові розглядається як складний багатокомпонентний феномен – сукупність мовної, мовленнєвої, енциклопедичної та прагматичної інформації. У ній виділяють лексичне (денотативне), граматичне, класифікаційно-стилїстичне, конотативне значення» [3, с. 64].

Читаючи будь-який літературний текст, ми натрапляємо на власні назви – оніми художнього твору. Вони мають свою характерну особливість, адже призначенні не тільки для номінації осіб, місць, явищ, а й для передачі певної семантики. Оніми в межах певного художнього твору можуть набувати інших семантичних значень від загальноприйнятих, тому що вони несуть у собі

асоціації та смислові значення, пов'язані саме з цим твором, і за його межами функціонують по-іншому.

У художніх творах письменники нерідко приховують смислове значення, ідею чи натяк в імені персонажа. Вивчення онімів у художньому просторі, літературознавчі напрацювання допоможуть визначити особливості художнього світу твору, з'ясувати причини та умови «кодування» автором власних назв [3, с. 60]

Щодо різноманітності та багатозначності онімів О. Гоголенко зауважує: «Онімичний простір художнього твору складається з різних онімичних полів. Від ідейно-тематичної концепції, жанрових особливостей твору, індивідуального стилю, різних текстоутворювальних факторів залежить їх розташування в межах цього простору. Загальні закони, яким підкоряється побудова онімів у художньому тексті, диктують необхідність онімним полям вишикуватися залежно від їх семантичних функцій в універсаліях художнього тексту» [1, с. 1].

Юрій Андрухович – один із тих письменників сучасності, який велику увагу звертає на ономастичний простір своїх творів, які наповнені власними назвами, що мають своє смислове, емоційне чи асоціативне значення.

Різні види онімів у романі «Перверзія» створюють повноцінну картину твору, яку хотів передати автор. У творі простежується нагромадження топонімів, хоронімів, годонімів, теонімів, антропонімів та ін. Назви об'єктів та місцевостей у творі зазвичай іноземного характеру: спочатку – Німеччина, потім – Венеція. Автор ніби намагається утворити зовсім інший часопростір, нагромаджуючи такою кількістю назв населених пунктів інших країн.

Зазвичай, ми найперше звертаємо увагу на ім'я персонажів, адже вони можуть приховувати в собі якесь значення, особливо в письменників модерністів та постмодерністів. Ю. Андрухович у романі «Перверзія» в основному використовує імена іноземного походження. Але ці імена є також не звичайними для народу тієї держави, з якої вони прийшли. Наприклад, ім'я одного з героїв – *Янус Марія Різенбокк*, де Янус – це бог із двома обличчями в давньоримській міфології. Інші імена – *Егір Гунгнір* (Егір – в скандинавській міфології велетень у світовому океані; Гунгнір – спис Одіна), *Фафнір* (син чаклуна Хрейдмара в скандинавській міфології), *Лаокоон* (в грецькій міфології жрець бога Аполлона) та ін.

В. Малюга так говорить про вибір імені головного героя автором: «Суб'єктивне відбиття об'єктивного, авторська гра виявляється насамперед у примусовому, а не довільному найменуванні персонажів і конструюванні ономастичної моделі світу загалом. Вибір онімів визначається не в останню чергу екстралінгвальними факторами, зрозуміло, що автор не може уникнути потреби врахування оцінок соціального й естетичного характеру» [4, с. 2].

Великої уваги потребує ім'я одної з головних героїв – Ада Цитрина. Ада – це єврейське ім'я, яке має значення «прикраса», а прізвище Цитрина походить від «цитрин» – мінерал, різновид кварцу, порівняно не дорогий напівдорогоцінний камінь. Персонаж роману справді мав таку суто жіночу

ніжну характеристику. Ада змогла звабити головного героя, і цим автор порівнює її з коштовним камінням, кодуючи це в імені.

Також особливістю роману «Перверзія» є фіктивні імена, авторські новоутворені прізвища на манер італійської та німецької мов. До таких можна віднести *Леонардо ді Хатавесела*, *Амеріго Данпертутто*, *Калаостро Гастон Дежавю*, *Леонардо ді Казаллегра*. Крім того, деякі імена автор творить шляхом словотвору, деякі – перенесення слова із загального вжитку в прізвище. Навіть назви географічних об'єктів, територіальна місцевість може також стати чиймось прізвищем.

Таке авторське поєднання слів і перенесення в іншу сферу вжитку часто відзначаємо в романах Ю. Андруховича. Він, як представник постмодернізму, створює певну гру слів, інтертекстуальність та характерну магічність творів, які ніби вводять в оману читачів, адже велике нагромадження онімів, створює атмосферу науковості, увагу до деталей, зацікавлення.

Часте використання онімів релігійної тематики наводить певний шарм та сакральний відтінок на картини роману. Як відомо, дія роману розгортається у Венеції, яка є католицьким містом. Покровителем її є Святий Марк. Ю. Андрухович ужив у романі ім'я святого 10 разів, загостривши на ньому увагу тоді, коли Святий Марк являється в сні головному героєві роману. Автор загостряє увагу на церквах, які відвідує головний герой. Такими є *церкви Сан-Джеремія*, *Сан-Джоджо*, *Санта Марія Формоза*, *храм Сан Мікеле* та ін.

Оскільки події роману відбуваються у Венеції, то відповідно й більшість топонімів – це назви тамтешніх містечок, вулиць, площ та історичних місць (*комуна Тенно*, *місто Бергамо*, *Фондаменту Нуове* та ін.). Письменник звертає велику увагу на географічну деталь і часто вказує будь-яку зміну локації головного персонажа.

Досліджуючи та класифікуючи оніми в романі, зазначимо, що він наділений німецьким, а особливо італійським, колоритом. Більшість імен мають німецьке, італійське та англійське походження, а назви географічних точок та мікрооб'єкти в основному – італійські. За допомогою онімів автор створює не характерне для українця середовище. Але саме завдяки тому, що роман насичений західною тематикою, ще яскравіше на цьому фоні виділяються звичні нам українські оніми, яких у «Перверзії» дуже мало.

Отже, роман «Перверзія» перенасичений різноманітними онімами, що, на нашу думку, становлять його основу, створюють індивідуальний стиль письменника та допомагають відтворити точну художню картину. Уживаючи топоніми, ергоніми та хремотоніми, Ю. Андрухович деталізує та конкретизує події свого роману, що створює ширшу картину літературного твору для читача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гогуленко О. П. Антропонімний простір у творах Панаса Мирного: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71381/54-Gogulenko.pdf?sequence=1>

2. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2013/02/Karpen4.pdf>

3. Корнієнко А. І. З історії розвитку української ономастики: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=slzb_2014_18_9

4. Малюга Н. Мотивація літературно-художніх антропонімів: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/spml_2011_16_94.pdf

Анна Кіналевська,
студентка 2 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Н. М. Дяченко,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ІНТЕРНЕТ-ТРОЛІ: КОМУНІКАТИВНИЙ ПОРТРЕТ

У статті представлений матеріал про тролінг та інтернет-тролів як його виразників. З'ясовані основні ознаки, мотиви та мету діяльності інтернет-тролів, розглянуті й проаналізовані основні дослідження щодо поняття «тролінгу».

З появою Інтернету людство отримало не лише технічну можливість для швидкого передавання інформації, а й потужний засіб віртуальної комунікації. Розвиток інформаційного суспільства супроводжується поширенням і позитивних і негативних практик у цьому уявному світі.

Мета нашої розвідки – дослідити явище тролінгу та визначити комунікативний портрет інтернет-тролів.

Тролінг – розміщення в Інтернеті (на форумах, у групах новин Usenet, у вікі-проектах та ін.) провокаційних повідомлень, щоб викликати флейм, конфлікти між учасниками, образи, війну редагувань, марнослів'я тощо [6].

Єдиної думки про походження поняття «тролінг» немає. З одного боку, слово пов'язане з англійським *trolling*, що дослівно означає «ловити рибу сіткою». Це риболовна техніка, суть якої полягає в тому, що рухомий плавальному засіб тягне за собою приманку, спокусившись на котру, риба потрапляє в сіті. З іншого боку, слово походить від іменника *troll*, запозиченого зі скандинавської міфології й уперше зафіксованого в 1610 році. Згідно зі скандинавським фольклором, тролі – це надістоти, зазвичай велетні, які завдавали шкоду людині. За легендами, вони лякали людей своїми розмірами й здатністю чаклувати.

Тролінг як явище зародився в Сполучених Штатах Америки на початку 1990-х років в інтернет-мережі Usenet. Уперше на слово «*троль*» послався Марк Міллер в конференції Google Usenet 8 лютого 1990 року.

Досліджувати тролінг почала Джудіт Донат – науковий співробітник Беркманського центру Гарвардського університету, фахівець із сучасних медіа, засновник «Групи суспільних медіа» (англ. Sociable Media Group). Концепцію тролінгу дослідниця проаналізувала в своїй праці «Identity and Deception in the Virtual Community», яка була опублікована в 1996 році. Дж. Донат зауважує, що «тролінг» – це «гра в підробку особистості, але без згоди більшості гравців, які не усвідомлюють участі в цій грі» [9].

Що стосується мотивів діяльності тролів, то Д. І. Семенов та Г. А. Шушаріна виділяють такі: анонімний пошук уваги – троль намагається домінувати в дискусії, викликаючи гнів; розвага – тролі отримують задоволення

від того, що людину зачіпає думка зовсім незнайомих людей; гнів – використання тролінгу з метою виразити вороже ставлення до групи або конкретної точки зору; марнування часу користувачів; перевірка роботи системи – наприклад, щоб побачити, як відреагують на конкретне порушення ті, хто слідкує за правопорядком; самоствердження [4].

Розглядаючи тролінг як негативне явище, його варто аналізувати як прояв соціальної та мовної агресії, що має свої особливі характеристики: тролінг може існувати тільки у віртуальних спільнотах; він наділений специфічними механізмами швидкого збудження лавиноподібної агресії, яка миттєво розповсюджується на більшість учасників віртуального співтовариства; необхідно враховувати, що унікальність тролінгу полягає в тому, що в потенційної жертви конфлікту відсутня можливість фізичного й візуального контакту з ініціатором самої конфліктної ситуації [2, с. 50].

Потрібно усвідомлювати той факт, що тролем може бути як одна конкретна особа, так і група людей. Суб'єктами й об'єктами тролінгу є окремі особистості та групи, які спілкуються безконтактно. Вони реагують один на одного за допомогою вербальних засобів спілкування, таким чином той, хто реагує на тролінг може ще більше посилити активність троля.

Інтернет-тролі заважають спілкуватися в мережі як звичайним користувачам, так і відомим людям, оскільки переконані в тому, що залишаться без покарання.

За способом впливу виділяють два види тролінгу: «товстий», або «грубий» та «тонкий». «Грубий» тролінг можна помітити одразу. Використовуючи цей вид тролінгу, інтернет-тролі комунікують грубо та агресивно, вони відкрито порушують правила ресурсу та ображають його користувачів, викликають конфліктні ситуації. «Товсті» тролі привертають увагу до своєї особистості за допомогою провокацій та нагнітання конфліктів. Зазвичай вони підкріплюють свої аргументи недостовірною та маловідомою інформацією, самовпевнено сперечаючись; будь-яку дискусію намагаються перетворити на скандал, відкрито грублять учасникам, модераторам та адміністрації ресурсу. «Тонкий» тролінг істотно відрізняється від «грубого». На відміну від останнього помітити й виявити його набагато важче. «Тонкі» тролі перебувають на межі правил, не порушуючи їх. Вони намагаються впливати на користувачів психологічно, застосовуючи різні психологічні засоби впливу. Зазвичай «тонкий» троль – особа, обізнана в галузі психології маніпулювання. У багатьох випадках об'єкт «тонкого» тролінгу не розуміє, що став жертвою [1, с. 1984].

Мета троля – не довести свою правоту, а привернути до себе увагу та зосередити її навколо своєї особи. Для нього неважливо, будуть думки інших позитивними або негативними, натомість важливо стати популярним. У будь-якого троля з'являються як прихильники, так і ті, хто його зневажають. Варто зазначити, що «вороги» приносять більшу популярність тролю, розпочинаючи дискусії стосовно його особистості. У віртуальному житті тролі намагаються здійснити те, що їм не вдається в реальному.

Спеціалісти з «Гардіан» провели аналіз 70 млн коментарів, які були залишені під матеріалами газети з 4 лютого 1999 року по 2 березня 2016 року. Основна кількість коментарів була залишена в останні роки, до 2006 року читачі залишили лише 22 тисячі коментарів. Дослідники помітили, що чоловіки набагато частіше беруть участь в онлайн-бесідах і роблять це більш агресивно та в більш грубій формі, ніж жінки. Ці дані вже декілька десятиліть показуються у звітах. Із 70 млн коментарів всього 1,4 млн, або всього 2 % були заблоковані модераторами як такі, що ображають, порушують стандарти спільнот. Найбільше тролінгу в коментарях було зафіксовано в розділах, присвяченим міжнародним новинам, громадській думці та довкіллю. Загальний список авторів, які опублікували в журналі «Гардіан» хоча б 2 статті за весь проаналізований період склав 12 тисяч людей. Згідно з дослідженням, з 10 авторів, статті яких супроводжувались максимальною кількістю тролінгу, – вісім жінок і два чоловіки-афроамериканці. Отже, для ролі жертви тролі обирають менш захищені та більш уразливі групи [3].

Клер Хардакер була однією з перших, хто почав досліджувати тролінг. Її публікація в журналі «Journal of Politeness Research» є базовою для дослідження комунікації, опосередкованої комп'ютером. Професорка поділила своє дослідження на 2 етапи. Під час першого вона звернулася до безпосередніх учасників онлайн-комунікації з проханням описати, коли вони стикалися з тролінгом, і пояснити, як вони на нього реагували. Під час другого – досліджувала академічний дискурс і намагалася підібрати систему репрезентацій тролінгу як специфічного вияву мовної поведінки. Спілкування з онлайн-користувачами розтягнулося в дослідниці на десять років. З 2001 по 2010 рік вона брала участь у спільноті новин «Usenet». Під час дослідження К. Хардакер зібрала 186470 постів, із яких сформувала окремі тексти, що включали в себе роздуми про тролінг. У результаті індуктивного аналізу було виокремлено чотири характеристики тролінгу: троль уникає прямих запитань і ставить їх сам, таким чином йому вдається контролювати комунікацію; поведінку троля можна схарактеризувати як агресивну образу, такий співрозмовник завжди намагається створити конфліктну ситуацію або емоційну напруженість; троль намагається порушити конструктивну комунікацію та звести її до позбавленої сенсу суперечки, замінити конструктивну розмову взаємними звинуваченнями; спроба «заманити» якомога більше учасників у конфлікт: чим більше людей приєднується до суперечки, тим успішніший троль. За визначенням Клер Хардакер, троль – користувач опосередкованої комп'ютером комунікації, який ідентифікує включеного групу учасника, зацікавленого в спілкуванні, але, насправді, намагається погіршити комунікацію, привести спільноту до стану фрустрації та роздратування [8, с. 237]. Успіх такої поведінки – це погіршення комунікативної близькості без розпізнавання справжніх намірів троля, невдача – викриття прихованої ідентичності троля, відсутність комунікації з ним.

Деякі ознаки троля: постійні спроби перейти на особистості в розмові; використання теми суперечки тільки для виклику емоційної реакції

співрозмовника; удавана недалекоість і непоінформованість – або навпаки знання всього на світі; думка, корінним чином відрізняється від думки локальної більшості; невихованість, хамська поведінка; зачіпання завідомо спірних провокаційних тем [5].

Якщо ставитися до тролля серйозно – його активність буде продовжена, оскільки мета таких інтернет-користувачів – залучення до конфліктної комунікації, а не сама суперечка або обмін думками [7, с. 165].

Отже, будь-який форум, спільнота, сайт новин, соціальна мережа рано чи пізно страждають від діяльності тролів – користувачів, які страждають від самотності, неповноцінності й відчують себе комфортно, принижуючи інших.

Темпи розвитку тролінгу в комунікативному просторі Інтернету дозволяють говорити про нього як про потужний вид комунікативної діяльності, що постійно вдосконалюється й потребує вивчення, щоб уможливити його розпізнавання й адекватну поведінку під час спілкування з інтернет-тролем.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі комунікативних стратегій і тактик тролінгу та мовних засобів їхньої репрезентації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акулич М. М. Інтернет-троллинг как девиация // Социология и общество: глобальные вызовы и региональное развитие. – Сессия 13. Российская социология сегодня: IV очередн. всерос. социол. конгр., окт. 2012 г.: тезисы докл. – Уфа, 2012. – С. 1981–1987.
2. Внебрачных Р. А. Троллинг как форма социальной агрессии в виртуальных сообществах // Вестн. Удмурт. ун-та. – Серия 3: Философия. Социология. Психология. Педагогика. – 2012. – Вып. 1. – С. 48–51.
3. Рогозин Дмитрий. Четыре эмпирических проекта по изучению троллинга. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://gefter.ru/archive/18384].
4. Семенов Д. И., Шушарина Г. А. Сетевой троллинг как вид коммуникативной деятельности // Международный журнал экспериментального образования: научный журнал. – М., 2011. – Вып. 8. – С. 135–136.
5. Тролінг – хуліганство або культура спілкування? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://merfo.com.ua/troling-huliganstvo-abo-kulturaspilkuвання/>
6. Тролінг: Вільна енциклопедія Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Тролінг>.
7. Fichman P. The bad boys and girls of cyberspace: How gender and context impact perception of the reaction to trolling / P. Fichman, M. Sanfilippo // Social Science Computer Review. – 2015. – Vol. 33. – No. 2. – P. 163–180.
8. Hardaker C. Trolling is asynchronous computer-mediated communication: From user discussions to academic definitions/ Hardaker C. // Journal of Politeness Research. – 2010. Vol. – 6. – No. 2. – P. 215–242.
9. Judith S. Donath, Identity and Deception in the Virtual Community./ Judith S. Donath – London. – 2010.

Людмила Кірсун,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: В. М. Титаренко,
кандидат філологічних наук, доцент.

МОВНА АНОМАЛІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

*У статті проаналізовано види мовних аномалій, які найчастіше
вживаються в художніх текстах сучасної української літератури, зокрема
Ю. Андруховича, Ю. Іздрика, В. Лиса, М. Матіос.*

Володіння мовою та усіма її засобами проявляється в будь-якій комунікативній ситуації, а результат діалогу – від рівня знань та умінь адресата та адресанта. Якщо розглядати мову як живий організм, що постійно розвивається (В. Гумбольдт), у якому постійно відбуваються певні зміни та трансформації, то цілком природно, що в ній присутні певні відхилення та відмінності від початкового «вигляду».

Більшість мовних норм у певний період свого існування мали статус мовної аномалії. Саме постійне прагнення до спрощення та загальновживаність тих чи інших слів, словосполучень та виразів з часом робить їх мовною нормою. На сьогодні тема використання мовної аномалії у творах сучасних українських письменників малодосліджена, тому важливим постає питання ролі цього явища в літературному процесі. Цим і зумовлена **актуальність теми**.

Мета дослідження – виявити та проаналізувати види мовних аномалій, які найчастіше вживаються в художніх текстах сучасної української літератури.

Об'єктом дослідження є художні тексти представників українського постмодернізму, зокрема Ю. Андруховича, Ю. Іздрика, В. Лиса, М. Матіос.

Предметом дослідження є мовні аномалії в художніх текстах.

Теоретичною основою дослідження стали праці Ф. С. Бацевича, О. О. Селіванової, О. С. Кубрякової та інших мовознавців, які досліджували мовну аномалію.

Серед задіяних **методів дослідження** є спостереження (для виокремлення мовних аномалій у художніх текстах), аналіз виявлених мовних конструкцій, опис із застосуванням порівняльного аналізу та метод семантичного аналізу.

Появу будь-яких мовних помилок пов'язують із прогалинами у знаннях мови, а успішна комунікація залежить від компетенції її учасників, яку визначають як знання учасниками мовного коду, правил, за якими відбувається формування правильних мовних конструкцій. Мовну компетенцію поділяють на чотири типи:

- 1) предметна компетенція – розуміння предметної складової світу;
- 2) культурна компетенція – базові знання культурного аспекту, завдяки яким відбувається процес соціалізації особистості;

3) мовна компетенція – знання мови на усіх її рівнях, володіння елементарними одиницями та категоріями, уміння їх застосовувати;

4) комунікативна компетенція – уміння застосовувати інформацію в певній ситуації спілкування з відповідним контекстом [2].

Отже, здатність оперувати мовними одиницями залежить від наявних знань та рівня компетенції, що реалізовується в ситуації спілкування. Будь-які відхилення від мовної норми вважаються помилкою. З огляду на складний розвиток мови та постійні зміни, що в ній відбуваються, виникла потреба в розмежуванні понять «норма» та «відхилення від норми», яке триває ще з часів античності, де велися дискусії про співвідношення термінів «аналогія» та «аномалія». Їх розрізнили як мовні правила та відхилення від них.

На сучасному етапі дослідження цієї теми науковці послуговуються різними термінами на позначення мовної аномалії, наприклад: «комунікативний шум» (О. О. Селіванова), «перешкоди в спілкуванні» (М. Д. Феллер), «нульовий ступінь письма» (Р. Барт, В. Г. Гак), «мовні аномалії» (Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова), «мовленнєві невдачі» (О. В. Кукушкіна), «мовні (мовленнєві) девіації» (Ф. С. Бацевич) та інші назви [7].

До дискусійних тем також відносять питання класифікації та критерії виділення ознак девіацій. Вагоме значення мають наукові роботи американського мовознавця Н. Хомського, який приділив значну увагу мовним девіаціям та виділив три типи ненормативної семантико-синтаксичної конструкції в реченні: синтаксичні, проміжні та семантико-синтаксичні.

Найбільш поширеною типологією мовних помилок є їх співвіднесеність із певним рівнем мовної системи. Виділяють орфографічні, лексичні, фразеологічні, морфологічні, словотвірні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні, орфоепічні, акцентуаційні помилки [2].

На основі аналізу семантичних аномалій власну типологію запропонував Ц. Тодоров: комбінаторні аномалії, що означають сполучуваність слів, логічні аномалії, до яких відносять парадокси, тавтології та контрадикції й антропологічні аномалії, виникнення яких пов'язують із соціальними причинами [6].

Функціональна складова явища мовної аномалії може інтерпретуватися по-різному, залежно від поставленої мети автором. При цьому, мовна аномалія порушує функції мовної норми: регулятивну, уніфікуючу, оціночну, стабілізуючу та селективну [8, с. 8].

Мовну аномалію можна спостерігати майже в будь-якому тексті, адже вона зумовлена певним впливом іншої мови, діалектів, виникненням неологізмів або зміною самих норм у процесі розвитку мови. Водночас у різних текстах наявність мовних аномалій зумовлена різними причинами – незнанням мовної норми та свідоме її вживання з певною метою.

Постмодерна література дала поштовх до вираження авторської думки великим арсеналом засобів: від засобів графічної організації текстів до значних трансформацій мовних елементів. У просторі сучасної української літератури

відчутне їх використання у творчості Ю. Андруховича, Ю. Іздрика, В. Лиса, М. Матіос.

Роман-мемуари Ю. Андруховича «Лексикон інтимних міст» називають книгою-пазлом, адже вона складається з окремих розповідей про міста, частини якого формують багаторівневий художній твір. Майже весь твір насичений мовною аномалією, а саме суржи́ком, транслітерацією російських та англійських слів і фраз. За допомогою цього прийому автор створює особливу атмосферу: відчуття того періоду, про який він розповідає, чи усвідомлення культурної приналежності персонажа.

Мовну аномалію можна спостерігати в романі в розділі «Дніпропетровськ, 2003», наприклад: «Він, Потьомкін – от іще *говорящая фамилия* з російської класики, додатковий, десь поміж Собакевича і Плюшкіна, персонаж «Мертвих душ»!...» [1, с. 130]. Прикладом є «*говорящая фамилия*» – російський аналог українського вислову «*гучне прізвище*». Причина написання іншою мовою може полягати в тому, що автор згадує історичний епізод пов'язаний із Катериною Другою, і це якнайкраще доповнює рівень підтексту, дозволяє читачеві досягнути глибини головної думки тексту. Цілком імовірно, що це стосується і слів, що автор пише англійською, німецькою чи італійською, адже культурний феномен чи культурне явище не можна передати краще, ніж рідною мовою тієї культури, про яку веде мову письменник.

Створення іронічного підтексту досягається повним написанням аббревіатури відповідно до того, як вона звучить: «Ці патетичні слова було вимовлено в мить одного з найвищих злетів *eCeCeCePV*. Система починала здаватись успішною і переможною» [1, с. 304]. Таке написання неодноразово трапляється в книзі в багатьох розділах.

Досить часто Ю. Андрухович транслітерує іншомовні слова українською: «Я любив цю історію за її *гені-енд*, за те, що в кінці можна сміятися ще голосніше, ніж посередині» [1, с. 176]. «*Гені-енд*» – слово, що дозволяє відчути те емоційне навантаження, яке в нього вкладалося протягом тривалого періоду часу. Словосполучення «*щасливе закінчення історії*» сприймається нейтрально порівняно з «*гені-ендом*».

У романі «Лексикон інтимних міст» будь-яка мовна аномалія зумовлена іронічним стилем письменника, що є рисою постмодернізму. Порушення мовної норми дозволяє автору розкрити головну думку, поглибити значення тексту.

Окремі письменники часто вдаються до стилізації діалектного мовлення на різних рівнях, яке теж не є нормою літературної мови.

Повість «Черевички Божої Матері» М. Матіос відображає трагічну буковинську історію періоду декількох місяців 1941 року. Ця книга містить не лише людську психологію та історичні факти, але й гуцульські вірування та народні традиції. У книзі мовна аномалія виражається через діалектне мовлення, мета якого – максимально точно відтворення діалектного мовлення та історичної епохи, що в сукупності з іншими елементами літературного твору дозволить зрозуміти лейтмотив твору.

У повісті репрезентовано діалектні особливості мовлення гуцулів: «*Видиш, донцю, ти зле зробила, що сама собі пошкодила ручку*» [6, с. 87], де слово «*видиш*» не є літературним варіантом, означає «*бачиш*», а зменшено-пестливу форму слова «*доню*» авторка замінила на «*донцю*». Сполучник «*аби*» М. Матіос замінює на «*абисьте*»: «...просіть, діти, Бога, *абисьте* були щасливі хоч із руками-ногами, а хоч без них» [6, с. 117]. У реченні: «*Фе, стидала би ся! Велика тівка!*» [6, с. 167] містять і окремо написану частку «*ся*», а також письмово передано вимову звуку в слові «*тівка*». Усі ці та інші особливості, що представлені в книзі М. Матіос «*Черевички Божої Матері*», ужито з метою якнайкращого відображення гуцульських традицій та історії. Саме передавання особливостей вимови у творі слугує інструментом, що сприяє підвищенню життєподібності в художній дійсності.

Твори Володимира Лиса є своєрідним феноменом сучасної літератури, у яких він відтворює особливості волинсько-поліської говірки, чим створює довершені образи персонажів поліського села. Наприклад, у творі «*Стара холера*» автор передає говір: «*Ви-те, дєдьку, брешете, – визвірилася Варка. – Нима в Петра ніякої дівки*» [5, с. 24]; «*Їй-бо ни второпаю... Знаю тико, що Роман нас нібито женити надумав*» [5, с. 65]; «*Можеш навіть свого того Романа взєти...*» [5, с. 65], де в словах «*дєдьку*», «*нима*», «*ни*», «*тико*», «*взєти*» та ін. представлено особливості рефлексій етимологічних голосних *о, *е, *ё, *ё тощо. В наголошеному закритому складі на місці етимологічного *о відтворено один із рефлексів – звук [и]: «*тільки*» [5, с. 111].

У ненаголошеній позиції відображено такий фонетичний процес як підвищення артикуляції [е] до [и]: «*нима*» [5, с. 25], «*ни стала*» [5, с. 85], «*ни мона*» [4, с. 85]. Досить поширене опускання складу: «*тре'є*» [5, с. 15], «*мо'є*» [5, с. 130] або лише одного приголосного: «*зара*» [5, с. 33] та ін.

Уживання діалектних лексем доповнює зображувану автором історію: «*блєшчина*» [5, с. 13], «*боцун*» [5, с. 17], «*без*» [5, с. 68], «*к'яти*» [5, с. 177]. Це явище є невід'ємним у змалюванні сільської місцевості та елементів індивідуального мовлення персонажів.

Для доповнення негативного образу персонажа автор використовує транслітерацію російського мовлення в прямій мові: «*Не врі... І не бойся. Убивать і даже біть не буду... Нужна ти мне, как зайцу стоп-сигнал*» [5, с. 122]. У такий спосіб подано розрізнення «свій-чужий» серед героїв, адже російська мова не притаманна жителям Полісся.

Виявили у В. Лиса елементи розмовного мовлення: «*Не, Федір Іванович нас таки не уважає*» [4, с. 16]: Уже й дід сказав: *погиркалися*, мовляв, то й що, лишайтесь [4, с. 18]. «*Ни буде війни! Наш Хрущ з гамериканцем замирився. Тико-во по радіві передали*» [4, с. 21]; суржикові слова, ужиті переважно в українському фонетичному та морфологічному оформленні: «*Хватить з нього й того шарика! – відрізала жінка*» [4, с. 48]; «*Раньше то воєнним витіраном щитався, тож, було, виписують щось в колхозі до света якогось, ну там Побєди, премію дають, то таточко ж не, щоб нагадати, щоб щось попросити... Хотя б того ж жому чи бомажку на дрова, як то було заведено для тех ветіринарув, ци*

то ветіранув...» [4, с. 127]; мовлення дітей: «*Песя! Бака!*» [4, с. 16]; «*Хлистос воскрес*», – сказав врешті тоненьким голоском [4, с. 156]; «Там тьотя щось розказує, а я... вийшов... Я тут побуду... Коло вас... *Добле?*» [4, с. 156] тощо.

У такий спосіб автор насамперед передає живе мовлення, що має значний вплив на стилістику й дозволяє читачеві глибше усвідомити як період, коли відбуваються події, так ситуації і характери, а також створює лінгвотипологію персонажів.

Юрій Іздрик – яскравий представник постмодерністської течії. Він відомий як український поет та прозаїк, а також як культуролог. Його твори мають великий вплив на сучасний літературний процес в Україні. Книгу Ю. Іздрика «*Таке*» визначають як нарис про життєві історії розважального характеру. Уже з перших сторінок читачу помітні особливе оформлення книги та тексту, які привертають увагу.

З-поміж інших елементів мовної аномалії, вжитої автором, найбільш помітною є написання великої літери на позначення наголосу в цілій частині тексту: «і вознІсс нижче всІх ургАнт, нижче пОяса свІту, щоб підпЕрти пЕкло атлАнтом...» [3, с. 39] або взагалі її уникає на початку речення: «віН світлий-світлий, я зовсім темний/ віН близько-близько, і я неподалік» [3, с. 95]. Такі явища можна означити як спосіб привернення уваги читача в першому випадку й свідоме зменшення цінності слів.

Використання великої літери є виразником семантичного переосмислення та прагнення до наголошення певних елементів. У мовленні кожне висловлення має своє поле смислових відтінків, які дають змогу відобразити ставлення мовця до конкретного факту, має свій обсяг, може бути ускладненим або спрощеним. Уживання великої літери змушує читача концентруватися на певному слові, зосереджуватися на змісті. Наприклад: «...адже правда не вимірюється, як не вимірюється темрява, скажімо, як не обраховується Ніщо...» [3, с. 8–9]; «Є щасливці, наділені короткочасними прозріннями й одноразовими перепустками до Саду» [3, с. 3].

У сучасній українській літературі велика літера може бути написана усередині слова й виконувати функцію наголошення, наприклад: «Тому – ось хепіенд і титри: 40 «половИну дистАнції відбУвши, Ургант все ще бУв у почекальнІ якОїсь стАнції, чи то шепетІвки, чи непАлу, від душІ насидІвшись на клУнках-пакУнках, вдихАючи смОрід груповОї тУші...» [3, с. 39–40].

Отже, мовна аномалія – досить розповсюджене явище в українській літературі, що відбивається на різних рівнях мовної системи. Її вживання у текстах сучасних українських письменників зумовлене певним авторським задумом, що має вплив на стилістику тексту та спрямоване на створення ситуації життєподібності, передачу живого мовлення. Вона показує особливості характерів, їхній соціальний стан, сімейне становище, політичні та релігійні вподобання, географічне розташування. Фіксація мовної аномалії в художніх творах, у тому вигляді, у якому вона трапляється в сучасній літературі, здебільшого не чинить негативного впливу на мовну норму, не розхитує її межі. Мовна аномалія не просто бездумне відхилення від норми, це явище, яке в

літературі постає новим художнім засобом творення образів, сюжетів і має певні функції в тексті. Регулярне використання мовної аномалії поступово веде до загальновживаності, а згодом і до мовної норми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. – Чернівці: Meridian Czernowitz, 2011. – 480 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. – К.: Академія, 2004. – 342 с.
3. Іздрик Ю. Таке. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2010. – 268 с.
4. Лис В. Місяць обмитий дощем. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. – 252 с.
5. Лис В. Стара холера. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. – 272 с.
6. Матіос М. Черевички Божої Матері, вирвана сторінка з буковинської саги. – Львів: ЛА «Піраміда», 2013. – 208 с.
7. Струк І. Феномен мовної аномалії: авторська / перекладацька креативність чи відхилення від норми? // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – 2006. – № 34. – С. 69–80.
8. Федяева Н. Д. Творческий потенциал языковых аномалий // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 4 (22). – Ч. II. – С. 187–189.

Олеся Ковальчук,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Л. В. Ящук,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ВЛАСНІ ОСОБОВІ ІМЕНА СЕЛА НОРИНЦІ НАРОДИЦЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано сучасний іменник села Норинці Народицького району Житомирської області: визначено його склад та описано статистичну організацію (найуживаніші, поширені, маловживані й рідкісні імена).

Ім'я – це те, що супроводжує людину все її життя та залишається з нею після смерті. Власне ім'я розглядають як мовне явище крізь призму лінгвістичного й історичного розвитку. Ім'я – це знак, на основі якого індивідуалізується та ідентифікується особа.

В енциклопедії «Українська мова» наявне таке визначення цього оніма: «Ім'я особове – вид антропоніма; надається людині при народженні, в різних випадках його обирає сама людина при зміні імені. Ім'я особове має функцію індивідуалізації, тобто називає (ідентифікує) одиничний, єдиний, неповторний факт дійсності, в даному разі – людину. Будь-яке ім'я фактично може позначати не одну людину (повторюваність імен пов'язана з певною обмеженістю їхньої кількості). Індивідуалізаційну функцію воно виконує лише в конкретному випадку» [4, с. 203].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» подано такі значення лексеми «ім'я»:

- 1) особиста назва людини, що дається їй після народження;
- 2) те саме, що назва (називання речі своїми іменами);
- 3) те саме, що слава (репутація): *«Не псувати доброго імені»* [1, с. 397].

Дослідники антропоніміки значну увагу приділяють іншомовним варіантам власних особових імен. П.П. Чучка зазначає, що іншомовні варіанти часто проникали в напівофіційні та навіть і в офіційні записи громадян української національності на різних землях України впродовж усієї історії [5, с. 19].

Мета нашої статті – проаналізувати сучасні власні особові чоловічі і жіночі імена с. Норинці Народицького району Житомирської області.

У досліджуваному жіночому іменнику часто використовують відоме в усіх слов'янських та більшості європейських народів і досить поширене в Україні ім'я *Ганна (Анна)*, за походженням давньоєврейське (*Chanpa*, від *chanan* – він (Бог) був милостивий, виявив ласку) [3, с. 81].

Також найбільш уживаним є ім'я *Галина*, за походженням українське православне (грец. *galena* – спокій, тиша). Розмовно-побутові варіанти цього імені в говірці с. Норинці – *Галя, Галинка, Галка, Галюня, Галюся* [3, с. 80].

Наталія – жіноча форма чоловічого імені *Natalis* (лат. *підний, отчий*). До української мови воно потрапило через церковнослов'янське та грецьке посередництво (грец. *Natalia*), запозичене з латинської мови. Довгий час українські жінки не вживали масово це ім'я. Зробив його популярним великий майстер української літератури Іван Котляревський, завдяки своїй ліричній п'єсі «Наталка-Полтавка» [3, с. 246].

Ольга – жіноча форма чоловічого імені *Олег*. Походить від давньоскандинавського *Heilga, Haelga, Haelgha* (чоловіча форма – *Heilgi*), утвореного від *heila* – свята, священна. Заміна початкового *hel-* на *ol-* могла відбутися відповідно до фонетичних законів східнослов'янських діалектів. Після канонізації княгині Ольги в 1547 році стало канонічним християнським ім'ям [3, с. 268].

Тетяна (грец. *Tattoo* – установлюю, призначаю) – жіноче ім'я римського походження. Тетяну шанують як святу і в православній, і в католицькій церквах. Одне з найпопулярніших жіночих імен в 40–60-х рр. ХХ ст., поширилося під впливом героїні «Євгенія Онегіна» О. Пушкіна [3, с. 359].

У с. Норинці Народицького району Житомирської області в практиці ім'янаречення дотримуються таких традицій:

- 1) родинної: на честь предків – діда, бабусі, батьків, близьких родичів;
- 2) християнської: на честь святого, який вважається небесним заступником дитини, має бути її духовним захисником, ангелом-охоронцем;
- 3) культурологічної: імена надаються через враження, отримані від перегляду кінофільмів, прочитаних книг, вистав тощо.

Окрему групу становлять імена, що походять з грецької мови. Вони набули поширення і є часто вживаними в наш час. До них належать антропоніми с. Норинці: *Анастасія, Ангеліна, Євгенія, Зоя, Ірина, Катерина, Лідія, Оксана, Олена, Раїса, Софія*.

Серед найуживаніших жіночих імен, як і в чоловічому іменнику, є такі, що зберігають популярність протягом тривалого часу (*Надія, Софія, Наталія, Ольга, Тетяна*) і залишились популярними нині (*Віра, Ганна, Ірина, Людмила, Марія*). Найбільш поширеними є *Ольга* (18 носіїв), *Марія* (16), *Галина* (12), *Тетяна* (12), *Олена* (8).

Однак є й такі жіночі імена, що в середині ХХ ст. уже архаїзувалися (*Євдокія, Зінаїда, Любов, Ніна*), а популярність імен *Валентина, Галина, Оксана, Світлана* зросла в 30–50-х рр. ХХ ст. Є й такі імена, що перетворилися з рідкісних на популярні протягом останніх 20–25 років (*Ангеліна, Вікторія, Дарина, Інна, Софія*).

У ХХ ст. через антирелігійну політику держави усувається обов'язкове церковне хрещення, і низка традиційних чоловічих і жіночих імен в умовах вільного вибору імені архаїзувалася, вийшла з ужитку. При цьому кількість активних чоловічих імен помітно зменшилася, проте часто використовуються новостворені та запозичені імена.

Кількість жіночих імен не зменшилася, незважаючи на архаїзацію багатьох із них, через активний процес творення й запозичення нових імен.

Популярними стали імена, що прийшли із західноєвропейських та слов'янських мов: *Богдан, Вадим, Валентин, Валерій, Владислав, Володимир, Ярослав, Аліна, Анжела, Інна, Володимира*. Запозичення з тюркських іменників представлені одиничними прикладами (*Руслан*) [2, с. 95].

Ще одне джерело оновлення іменника – трансформація вже наявних у ньому одиниць шляхом утворення жіночих імен від чоловічих. Це ми спостерігаємо на прикладах *Богдана, Валентина, Валерія, Вікторія, Євгенія, Мирослава, Олександра, Руслана*, що виникли від чоловічих імен.

Характерним є також уживання усічених і народних варіантів імен у ролі офіційних (*Альона, Леся й Олеся* тощо). Нині простежуються типологічно спільні риси в підсистемі чоловічого іменника (більша його стабільність, повільніші темпи змін) і жіночого (вищі порівняно з чоловічим іменником темпи оновлення, більша рухливість).

Сучасні антропонімічні смаки досить толерантні до оригінальних, рідкісних жіночих імен, а імена хлопчиків, зазвичай, обирають з-поміж традиційних, здавна відомих мовцям імен. Проте аж ніяк не можна вбачати в змінах частотності конкретних імен обов'язкову детермінованість їх змінами в суспільстві. Адже суспільство безпосередньо впливає не так на частотність імен, як на ситуацію вибору імені. А вже відміна обов'язкового вибору імені в закритому списку канонізованих імен у зв'язку з відміною обов'язкового церковного хрещення веде до зміни частотності традиційних імен і появи нових одиниць в іменнику. Таким чином, саме зміна ситуації вибору імені викликала в ХХ ст. глобальні зрушення в системі іменника.

Спільна для всієї України система імен характерна для ім'янаречення в с. Норинці Народицького району Житомирської області. До основних груп імен належать слов'янські, християнські та імена іншомовного походження. Така розмаїтість пов'язана з історичними, культурними, соціально-побутовими, політичними чинниками впливу на процес творення власних особових назв.

Особливістю чоловічого іменника є звернення до календарних християнських імен переважно грецького походження. Серед 13 чоловічих імен цієї групи лідерство належить антропонімам *Олександр* (20), *Петро* (18), *Микола* (11), *Андрій* (11), *Анатолій* (10), *Василь* (9), *Дмитро* (7), *Олексій* (5), *Денис* (3).

Поширеними є імена латинського походження. Найбільш уживаними з-поміж них є *Сергій* (20), *Віталій* (7), *Валентин* (5), *Валерій* (3). Ці імена належать чоловікам різних вікових категорій. Вони були обрані за критерієм милозвучності або на честь предків. Запозиченими з іноземних мов серед чоловічих імен с. Норинці Народицького району Житомирської області є лише 4 оніми: *Артур, Назарій, Ігор, Руслан*.

Серед жіночих імен запозичені складають також 4 зразки (*Елеонора, Анжела, Тасліма, Аліна*). Це імена обрано на честь літературних героїнь і визначних людей.

Динаміка особових імен с. Норинці дає можливість вважати, що тенденція використання певних імен пов'язана із суспільними змінами, модою,

подорожами, ставленням до традиційних імен українців і запозичень. У досліджуваній говірці спостерігаємо групу «імен-улюбленців», що виділяються на тлі обмеженого чи поодинокого вжитку.

Здавна відомі, популярні серед українців імена *Борис, Григорій, Іван, Леонід, Микола, Михайло, Павло, Юрій* використовуються значно рідше. За даними Норинцівської погосподарської книги *Борис* трапляється один раз, імена *Григорій, Михайло, Павло* мають по двох носіїв, *Юрій* трапляється 4 рази. Однак ім'я *Олександр* фіксуємо 20 разів, *Сергій* – 20, *Петро* – 18.

Отже, репертуар проаналізованих імен с. Норинці Народицького району Житомирської області відзначається наявністю в ньому трьох специфічних груп імен – слов'янські, християнські, запозичені. До найуживаніших чоловічих імен належать *Анатолій, Андрій, Дмитро, Микола, Олександр, Петро* та *Сергій*, жіночих – *Ганна, Марія, Надія, Наталія, Ольга, Софія* й *Тетяна*. Одиничними прикладами представлені – *Артур, Борис, Руслан* та *Євдокія, Зінаїда, Любов, Ніна*.

У досліджуваному населеному пункті залишилася традиція давати новонародженим імена, успадковані від попередніх поколінь роду. Серед критеріїв вибору імені для дитини найсуттєвішими є милозвучність, ушанування пам'яті роду (на честь діда-прадіда, матері, бабусі, інших близьких родичів), православних святих, до яких наближений день народження дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: словник-довідник. – К., 1996. – 200 с.
3. Трійняк І. І. Словник українських імен. – К.: «Довіра», 2005. – 509 с.
4. Українська мова: енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2000. – 752 с.
5. Чучка П. П. Антропонімія як засіб етнічної ідентифікації людності // Мовознавство. – 1988. – № 1. – С. 11–21.

Дар'я Левченко,
студентка 2 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: Н. М. Дяченко,
кандидат філологічних наук, доцент.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЧАСТИН МОВИ В РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

У статті проаналізовано особливості вживання різних частин мови в рекламних текстах, зокрема з погляду частотності використання та функційного навантаження.

Постановка проблеми. Реклама – це невід'ємна частина комунікації, яка впливає на формування переконань і смаків людей. Мовні засоби, які використовуються в рекламних текстах, спрямовані на здійснення впливу на споживачів. Така здатність реклами – це соціально-економічний критерій. Змістовність рекламного тексту повинна бути нерозривно пов'язаною з ясністю, чіткістю, конкретністю та простотою і зрозумілістю висловлювання. Інформативна функція реклами зумовлює особливості мовних засобів, які використовуються в рекламі, зокрема частин мови.

Актуальність. Реклама, яка належить до засобів масової комунікації, з кожним днем стрімкіше розвивається, видозмінюється і привертає увагу людей. Доцільність використання частин мови є досить таки важливою, адже від цього залежить, чи будуть досягнуті основні цілі реклами. Правильна побудова рекламного тексту з погляду морфології – один із найголовніших складників лінгвістики реклами, бо вона зумовлює ефективність впливу на споживачів. Ці питання у своїх працях порушували В. Ф. Ващенко, І. Р. Вихованець, Д. Х. Баранник, О. В. Бас, Д. В. Беклешов, Ю. О. Арешенков та ін.

Мета статті – проаналізувати особливості вживання різних частин мови в українських рекламних текстах.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи стилістичні засоби морфології, український мовознавець В. Ващенко зазначав: «Різні частини мови можуть створювати різний стилістичний колорит мовлення, який на перший погляд дуже витончений і малопомітний. Зрозуміло, що навіть у відмінних за стилістичними настановами контекстах уживаються всі частини мови, і вибір їх зумовлюється логіко-семантичними обставинами мовлення. <...> Навіть попередня порівняльна характеристика частин мови показує, що дієслова яскравіше передають картини реальної дійсності, іменники увиразнюють самі явища, а прикметники наголошують на якісній характеристиці цих явищ» [3, с. 244].

Особливості функціонування мовних одиниць у рекламному тексті зумовлені тим, що основна настанова для його автора – необхідність створити повідомлення, яке спонукатиме споживачів до дії або привертатиме їхню увагу.

Рекламні тексти вирізняються тим, що в них більшою мірою використовуються іменники та дієслова і меншою мірою інші частини мови. Також про важливість цих частин мови наголошував І. Р. Вихованець.

Мовні тексти характеризуються субстантивністю, тобто переважанням іменників. Субстантивність виникає тому, що автор перетворює словосполучення на речення, а головною відмінністю словосполучення від речення є відсутність предикативності, тобто співвіднесеності змісту з реальною дійсністю. У рекламі мовні засоби предикативності частково замінюються на немовні: сам рекламний текст, який окреслює комунікативну ситуацію, співвідносить зміст тексту з немовною дійсністю, наприклад: «**ТАВРІЯ** / **НАПОЇ ВИСОКОЇ ЯКОСТІ** / **ВДАЛИЙ ВИБІР** / **НЕЗАБУТНІЙ СМАК** / **ДОСТУПНІ ЦІНИ**» (приклад наведено зі збереженням графіки й пунктуації оригіналу).

Іменники використовуються найчастіше в рекламних оголошеннях та виконують у них свою основну функцію – називання. Не менш важливим при цьому є використання відмінків іменника. За статистичними підрахунками, відсоткова співвіднесеність відмінкових форм є таким: називний – 23 %, родовий – 12 %, давальний – 1,7 %, знахідний – 8 %, орудний – 2,6 %, місцевий – 3,5 % [2, с. 98]. Називний відмінок використовується найчастіше. Це зумовлено специфікою сприйняття рекламних текстів. Зазвичай, споживач звертає увагу на окремі елементи оголошення, які його зацікавлюють. Якщо цим елементом буде іменник у непрямому відмінку, то поза рекламним текстом він не буде важливим для читачів: «**НОВИНКА** / **КОРИСТЬ ОВОЧІВ** / **КОМФОРТ ТРАВЛЕННЯ** / **АКТИВІА**».

У РТ також часто використовуються дієслова. В. Ващенко зауважував: «Дієслова в їхніх взаєминах з іменниками організують виклад думок, пов'язаних з діяльністю людини, з різноманітними процесами. Дієслова можуть не тільки називати життєві процеси, а й зображати їх. Якщо іменниковість створює ефект мовної статичності, то дієслівність забезпечує динамічне розгортання дії» [7, с. 248]. За допомогою використання дієслів рекламники спонукають споживачів до дії. Також ця частина мови увиразнює рекламу і поліпшує її запам'ятовуваність, оскільки найбільш ефективними є ті рекламні тексти, у яких подається не просто опис продукту, а в яких він ще і якимось чином діє.

У рекламі повинні переважати дієслова дії, а не стану. «*Порошок ОМО легко **впороється** з плямами й стійкими забрудненнями. З першого ж прання **допоможе** видалити плями від жиру, соку, трави, чаю та кави, бруд на комірцях і манжетах*». У цій рекламі слова більше стосуються опису дій господині, ніж продукту, який вона використовує. Дієслова в рекламі вживаються переважно у формі теперішнього або майбутнього часу, минулий час майже не використовується. Це пояснюється тим, що реклама за своєю суттю спрямована в майбутнє. «**ПРАВОВА КОМПАНІЯ ІНТЕЛЕКТ** / *Вельмишановні митці, наша компанія: **ДОПОМОЖЕ** Вам одержати прибуток на Ваше ім'я; / **ГАРАНТУЄ** одержання дивідендів за використання Вашого*

інтелектуального продукту; / **ЗАБЕЗПЕЧИТЬ** участь спеціалістів при підписанні Вами договорів, пов'язаних з авторськими правами; / **ЗАХИСТИТЬ** Ваші авторські права від піратства / **ЗАВЖДИ БУДЕМО РАДІ ВАМ ДОПОМОГТИ**». У наведеному рекламному оголошенні виділяються дієслова, які разом із назвою реклами можуть створити окремий текст.

Із приводу наказового способу дієслів точаться дискусії. З одного боку, він викликає внутрішній супротив, з іншого боку, у разі вдалого використання така реклама дуже часто спрацьовує: «Спрайт – **не дай** собі засохнути».

Умовний спосіб означає дію, яка можлива за певних умов, тому з огляду на особливості рекламної комунікації він у рекламі не використовується.

Усе вищесказане підтверджує думку Д. Баранника: «Особливістю мови інформації на морфологічному рівні є значно більша, ніж в інших стилях, частота вживання іменної лексики, форм теперішнього й майбутнього часу дієслів в оголошеннях, де факт констатується перспективно» [1, с. 14].

Рекламний текст не може обійтися без прикметників, які увиразнюють і конкретизують зміст. Зазвичай прикметники вказують на властивості рекламованих об'єктів: «**Сучасна технологія, неповторний смак!** «ВЕКО» – **надійна технологія. Несподіване відкриття. Максимальне прискорення**».

З погляду формального вираження в рекламних текстах прикметники можуть уживатися у формі вищого і найвищого ступенів порівняння: «**Найсвіжіші** новини від Київстар! Ви завжди на зв'язку! **Найповніше** покриття території країни! **Найкраща** якість зв'язку!».

Іноді рекламисти використовують прикметники або прислівники як самостійні компоненти оголошень. Пари однакових частин мови добираються для того, щоб підсилити значення, яке цей елемент має привносити в повідомлення: «**Економічний і безшумний!**»; «**Професійно, отже, ефективно!**».

Прислівники використовуються в рекламних текстах, щоб конкретизувати значення інших частин мови, підсилити назви ознак, підвищити експресивність рекламного повідомлення. Графічно виділені прислівники привертають увагу: «**TELECOM / ЗАВЖДИ: ПРОДАЖ ТА ПІДКЛЮЧЕННЯ ТЕЛЕФОНІВ**».

Прислівник «**зараз**» у рекламних текстах створює особливий динамізм та спонукає споживачів до дії: «Тільки **зараз** і тільки тут! Придбайте миючі засоби зі знижкою до 70-ти відсотків!»

Числівники в рекламних текстах зазвичай повністю замінюються цифрами, щоб скоротити зміст викладу: «**ЧУМАК – ЗАВЖДИ НЕПЕРЕВЕРШЕНА ЯКІСТЬ!** Тільки натуральні спеції! / **3 види** кетчупу – Томатний, Гострий і Часниковий! / Багатий і насичений смак!».

Щодо особливостей уживання займенників у РТ, зауважимо, що кожен рекламний текст – це звернення до споживачів, тому займенник **Ви** допомагає підкреслити шанобливе ставлення рекламистів до читачів. За правилами української орфографії **Ви** пишемо з великої літери, якщо звертаємося до поважної особи, але в рекламі стараються зберегти особистісне ставлення, і хоча звернення масове, **Ви** пишуть з великої: «**Ви** маєте можливість підібрати

оптимальний варіант обладнання для **Вашого** домашнього кінотеатру. **Ви** завжди маєте переваги».

Зазвичай рекламні оголошення із займенником **ми** пропускають повз вуха. Також у рекламі можуть використовуватися присвійні займенники. Тоді створюється враження, ніби рекламований товар уже належить споживачеві: «Концепція SONY 4D – чудова можливість творити систему домашнього кінотеатру, що відповідає **Вашому стилю життя**. Завдяки унікальній, ретельно продуманій сумісності аудіо/відео компонентів SONY 4D **Ви маєте можливість** підібрати оптимальний варіант обладнання для **Вашого домашнього кінотеатру**, виявивши новий приголомшливий вимір зображення, звуку, дизайну!»

Емотивність викладу підвищується за допомогою вигуків: «Як берегти зароблену гривню в умовах інфляції? Найнадійніший і законний вихід тільки один: / купити банківське ЗОЛОТО! **УРА!** Гривню врятовано!». Також у рекламі можливе явище інтер'єктивації, тобто переходу у вигук інших частин мови: «Увага!!!! Новина!!!!».

Висновки. Отже, аналіз рекламних текстів на морфологічному мовному рівні дозволяє зробити висновок про особливості функціонування різних частин мови в рекламних текстах. У рекламі найчастіше використовуються центральні частини мови – іменники у формі називного відмінка та дієслова у формі теперішнього і майбутнього часу. Саме такі граматичні форми зумовлюються логікою рекламної комунікації. Прикметники й прислівники додають рекламним текстам емотивності. Числівники зазвичай замінюються цифрами, щоб стиснути зміст оголошення. Особові й присвійні займенники підсилюють скерованість тексту на адресата. Створення ефективного рекламного тексту вимагає правильного добору мовних засобів, а також дотримання принципу доцільності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранник Д. До питання про «інформаційний» стиль мови / Д. Баранник // Мовознавство. – 1967. – № 6. – С. 6–10.
2. Вихованець І. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Вихованець. – К.: Наукова думка, 1988. – 256 с.
3. Сучасна українська літературна мова: В 5-ти т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 4: Лексика фразеологія. – 440 с.
4. <http://pravila-uk-mova.com.ua/index/morfologija/0-8>
5. http://bookwu.net/book_korotkij-konspekt-lekcij-z-teoretichno-gramatiki-suchasno-anglijsko-movi_1130/4_lekciya-2.nbspptoriya-klasifikaci-chastin-movi.nbspptproblema-chastin-movi-v-zarubizhnij-i-vitchiznyanij-lingvistici
6. <https://naub.ua.edu.ua/2014/ponyattya-chastyna-movy-u-suchasnomu-movoznavstvi/>

Надія Марчук,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **В. М. Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ЗАПОЗИЧЕННЯ В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ГЕРАСИМА СМОТРИЦЬКОГО

У статті проаналізовано функціонування запозичених слів у «Ключі царства небесного» Г. Смотрицького. Виявлені лексеми розподілено на тематичні групи, встановлено походження іношомовних слів.

Будь-яка мова світу, за час свого існування, взаємодіяла з іншими. Ці процеси могли бути різних видів, але одним з найпоширеніших є лексичний обмін. Закономірно розвиваючись, не став винятком і словниковий запас української мови, значну частину якого становить іношомовна лексика.

Впливи різних мов вивчали багато дослідників: Д. Будняк, В. Русанівський, І. Огієнко, А. Яковлів, Л. Гумецька, Й. Мацурек, Й. Андреш, О. Пономарів та ін.

Українська літературна творчість є безпосереднім носієм лексики. Саме завдяки літературним пам'яткам ми маємо змогу досліджувати словниковий склад певного періоду та робити висновки про його функціонування.

Мета роботи – виявити та проаналізувати запозичену лексику в «Ключі царства небесного» Герасима Смотрицького, простежити взаємодію запозичень з різних мов.

Об'єктом дослідження є один із найвизначніших в українській літературі полемічних творів – «Ключ царства небесного» Герасима Смотрицького, упорядниками якого є В. В. Німчук, В. М. Мойсієнко.

Для роботи обрали такі **методи**: порівняльно-історичний, зіставний, описовий та структурний.

С. Гриценко зазначила, що дослідження динаміки лексичної системи визначеного періоду неможливе без пізнання історії запозичень, що передбачає окреслення часових параметрів: з'ясування функціонування в мові-джерелі, у мовах-посередниках, встановлення часу появи в мові-реципієнті, а також вивчення особливостей функціонування, адаптації, зокрема входження в словотворчі та семантичні відношення з іншими елементами 2, с. 7].

У всі періоди розвитку та становлення наша мова зазнавала значного впливу з боку **польської**. Як наслідок, значна частина лексичного складу української мови – полонізми. Особливо потужним цей вплив був у період XVI–XVII ст. У «Ключі царства небесного» Герасима Смотрицького використовує полонізми досить широко: *зацный* (Ключ, с. 2) (пол. *zasny* [SJP]); *цнота* (Ключ, с. 5) (пол. *cnota* [ЕСУМ VI, с. 167]); *досконалымъ* (Ключ, с. 17) (пол. *doskonały* [ЕСУМ II, с. 114]); *обцы*^н (Ключ, с. 2) (пол. *obcy* [SJP]) та ін.

Функціонування в той час церковнослов'янської мови зумовило насичення твору її елементами: *естество* (Ключ, с. 1); *послушенство* (Ключ, с. 41); *подобенство* (Ключ, с. 10); *достоество* (Ключ, с. 7); *убожество* (Ключ, с. 20); *всесътворителны*^м (Ключ, с. 23) тощо.

Широко використовував автор також і лексеми **німецького** походження, які, найімовірніше, потрапили до староукраїнської через посередництво польської мови: *цифри* (Ключ, с. 19) (нім. *ziffer* [ЕСУМ VI, с. 254]); *барвы* (Ключ, с. 26) (свн. *varwe* [ЕСУМ VI, с. 140]); *пост* (Ключ, с. 29) (двн. *fasto* [ЕСУМ V, с. 416]) тощо.

У номінаціях богослужбово-обрядової лексики використовує Герасим Смотрицький слова з **грецькими** етимонами: *апостол* (Ключ, с. 11) (гр. *απόστολος* [ЕСУМ I, с. 80]); *єпископ* (Ключ, с. 12) (від грец. *ἐπί* 'на, при' + *σκοπέω* 'дивлюся' [ЕСУМ II, с. 180]); *патріа^рх* (Ключ, с. 21) (грец. *πατήρ* 'отець' та *ἀρχή* 'начало' [ЕСУМ IV, с. 317]) тощо, які прийшли до нас з поширенням впливу християнства та розвитком конфесійної літератури через посередництво старослов'янської мови.

Уживає автор у тексті також слова **латинського** походження: *докторы* (Ключ, с. 12) (від лат. *doctor* [ЕСУМ II, с. 104; *кардыналы* (Ключ, с. 41) (лат. *cardinalis* [ЕСУМ II, с. 390]); *кгрекомъ* (Ключ, с. 7) (лат. *graecus* [ЕСУМ I, с. 591]); *цесаромъ* (Ключ, с. 20) (лат. *cesar* [ЕСУМ VI, с. 240]).

Інтерпретація світу кожною окремою мовою відрізняється від інших. Завдяки функціонуванню на території України одразу кількох мов, ми маємо змогу оцінити єдність цих уявлень у творчості Герасима Смотрицького.

Використання аналогічних за значенням, проте різного походження лексем, послужило в аналізованому тексті появі синонімічних рядів, утворених на основі запозичень з різних мов або питомих слів і запозичених, зокрема: *нєндза* – *оубо³ство*, *моць* – *сила*, *сумнєнє* – *вонтъпєнє* тощо.

Нєндза (пол. *nędza* [ЕСУМ IV, с. 70]) та *оубо³ство*, *убожество*, значення яких є синонімічними – 'нужда, злидні, матеріальна незабезпеченість, нестатки, брак засобів для існування, бідність', полеміст використовує в схожих мовних ситуаціях: *законъною нєндзу клєпати нєборацьку* (Ключ, с. 37); *и ѿ^мчєски^х прави^л собо^рни^х ни в чо^м нє нарушаючі а ижъ суть в убожєствѣ* (Ключ, с. 20); *ра^д бы бѣдны^и оубо³ство своею роботою по^дмогъ, боитсѧ пна мусить лишити* (Ключ, с. 20).

У реченні *члкъ бѣдныи оубогий который ѿт працы рукъ своихъ и в потѣ лица мусить ясти хлѣбъ свій* (Ключ, с. 27) автор використовує дві синонімічні лексеми: *бѣдныи* та *оубогий*. З контексту *и с тоє працы и поту мусит досыт чинити и дават пну што єму скажут* (Ключ, с. 27) – можна трактувати, що лексеми характеризують предмет з різних сторін: *бѣдныи* описує нещасливий стан загалом, а *оубогий* – матеріальну незабезпеченість. Синонімічним до поданих є демінутив від слова *нєборак* (пол. *nieborak* [ЕСУМ IV, с. 58]) 'бідний, нещасний': *законъною нєндзу клєпати нєборацьку* (Ключ, с. 37). З цього можна зробити припущення, що автор свідомо добирав слова, робив свідомий підбір слів з метою збагачення мови твору.

Автор паралельно вживає слова *моць* (від пол. *tos* ‘сила’ [SJP]) і *сила*: *я же тежъ росторонный строитель в мѣстѣ, гдебы са загорѣль а моць великую вза¹ и пекелный огонь* (Ключ, с. 25); *тутъ потреба обачувати пи¹но якова того чорнила дховнаа сила* (Ключ, с. 15), *бж^ственую власть и силу* (Ключ, с. 11), *не ра³дѣльную силу, власть и едность* (Ключ, с. 17). Можна простежити тенденцію автора використовувати слово *сила* в абстрактному значенні.

Лексеми *сумнѣнѣ* (стсл. *сумнѣнѣ* [ЭСШ]) і *вонтѣнѣнѣ* (пол. *wątpienie* [SJP]) мають значення ‘невпевненості щодо вірогідності, можливості чого-небудь, браку твердої впевненості в комусь, чомусь’: *Зверху нѣнѣдза доѣдаѣтъ, а внутрь сумнѣ^нѣ грызѣтъ* (Ключ, с. 27), *з добры^н сумнѣ^нѣмъ, а ³ боазню бжѣю присмотри^нса пильно* (Ключ, с. 16), *бѣ³ великого жалу и сумнѣ^нѣа* (Ключ, с. 8); *ани са тому диву^нте, же жидовскаа вѣ^нка ноць по нашої припадають, бо мають рокъ прѣступный, тымъ своихъ вонтѣнѣнѣ покрепиль, а по других и в дома посылаѣтъ* (Ключ, с. 33). Варто звернути увагу на те, що лексема *вонтѣнѣнѣ* використовується лише раз, на противагу лексемі *сумнѣ^нѣ*, яка фіксується частіше. Це дає нам підстави вважати, що вищевказані слова автор ужив підсвідомо.

У реченні: *злучили моцно, и звязали крѣпко не ра³дѣльную силу, власть и едность* є два ряди синонімів: *злучили* і *звзали*, *моцно* і *крѣпко*. Причому, у такому їх поєднанні між собою можна помітити, що обидві лексеми сполуки *звзали крѣпко* є українського походження, проте притаманні для всіх слов’янських мов [4], а слова *злучили* – українське, *моцно* – польське (від пол. *tosnie* [SJP]).

Лексема старослов’янського походження *вост^чнаа* [ЭСШ] та українська питома *вѣсхо^днаа*: *црковъ свтаа вост^чнаа стоить крѣпко и неоступимо* (Ключ, с. 12), *цѣрковъ свтаа вѣсхо^днаа змазы на собі не отнѣсла и ннѣ есть чыста и непорочна* (Ключ, с. 13).

У тексті наявні лексеми на позначення темпоральності: *время* (стсл. *время* [ЭСШ]) та *час* ([ЕСУМ VI, с. 282]): *Тоѣ ли што было злоѣ время и ѿ^ткинѣно, чили тоѣ што есть доброѣ и вѣчно* (Ключ, с. 12), *и^{жс} кгда бы насватили^н папѣжъ яко на^нвы^шый намісни^к бжый а все²⁰ свѣта голова та^к мдрѣ а потужнѣ в ча^с тому не забѣжа^н* (Ключ, с. 24) – за контекстом, лексеми були рівноправними, проте, у реченні *свѣта вѣдлѣ временъ и часовъ имѣ даныѣ* (Ключ, с. 41) автор уживає одразу обидва слова з метою ампліфікації.

Отже, у представленій пам’ятці використано значну частину слів іншомовного походження, що було наслідком тогочасної мовної ситуації. Герасим Смотрицький користувався словами з різних мов, що побутували в описаний період на українських землях. Велика частина слів залишилася в активному словниковому запасі українців і побутує нині.

Автор використовував лексику іншомовного походження для номінування нових предметів. Проте, нерідко з’являлися слова для позначення вже існуючих, які побутували паралельно з питомим словом, унаслідок чого утворювалася значна кількість синонімічних рядів. Окрім того, було виявлено слова, які вживалися по-різному, залежно від контексту.

Можна припустити, що автор уживав у тексті слова з тотожним значенням для утворення синонімів або підсвідомо, оскільки користувався ними широко в повсякденному мовленні, про це нам може свідчити їх значна кількість у творі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гриценко С. П. Динаміка лексикону української мови XVI–XVII ст. К., 2017. – 936 с.
2. Гриценко С. Структурні типи латинських запозичень у мові українських пам'яток кінця XVI–XVII ст. // Український діалектологічний збірник. – К.: Видавництво «Довіра», 1997. – С. 242–249.
3. Огиенко И. К вопросу об иностранных словах, вошедших в русский язык при Петре Великом. – П., 1911. – С. 352–369.
4. <http://www.slovorod.ru/slavic-roots/index.html>

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

Ключ Смотрицький Г. Ключ царства небесного / Підгот. до видання В. М. Мойсієнко, В. В. Німчук. – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2005. – 124 с.

ЕСУМ Етимологічний словник української мови: / За ред. О. С. Мельничука: В 7-ми т. – К., 1982 – 2012. – Т. 1–7.

СУМ Словник української мови / Режим доступу: <http://sum.in.ua>

SJP – Słownik języka polskiego / Режим доступу: <http://www.sjp.pwn.pl>

ЭСШ Этимологический словарь Шанского / Режим доступу: <http://www.slovorod.ru/etym-shansky/shan-s.htm>

Ганна Назарчук,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Л. В. Ящук,**
кандидат філологічних наук, доцент.

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ У ТВОРІ М. ДОЧИНЦЯ «ВІЧНИК»

*У статті проаналізовано прості синтаксичні конструкції різних типів,
ужиті в тексті повісті Мирослава Дочинця «Вічник», звернуто увагу на мету
їхнього використання.*

У лінгвістиці від самого початку її розвитку і до сьогодні велику увагу приділяли такому розділу граматики, як синтаксис. Основною його метою є вивчення граматичної будови речень, способи поєднання в них слів, а також правила функціонування та творення речень [2, с. 592]. Л. О. Кадомцева висловлює думку, що «найбільше у визначальній позиції синтаксису важить його пізнавальна природа, пов'язана з дослідженням мовної діяльності, у якій закладено ідею руху, мовної поведінки – процесів мислення та мовоутворення» [1, с. 3].

Кожен науковець, працюючи в цій царині, обирає для себе різноманітні синтаксичні одиниці для дослідження (словосполучення, прості та складні речення, складові частини цих речень, вивчаючи їх з погляду сучасності. Це дає змогу вдосконалити уявлення людини не тільки про мовний матеріал, але й про мовленнєвий напрям (реалізацію синтаксичних елементів у мовленні).

Грамматист К. Ф. Шульжук стверджує, що «жодна з мовних одиниць не має такого багатоаспектного й неоднозначного трактування, як речення. Наразі існує кілька сотень визначень речення, що зумовлено значною розгалуженістю і різнобічністю структури речень у кожній мові, особливо в мові літературній» [3, с. 62].

Просте речення Й. Ф. Андреш визначає як найменшу синтаксичну одиницю з комунікативною функцією, яка означає подію чи ситуацію [2, с. 535].

Просте речення можна назвати базовим синтаксичним компонентом, оскільки за допомогою різних дій (розширення, усічення, пропуск слів), розділових знаків (кома, знак питання, знак оклику) воно набуває нового вигляду та значення.

Просте речення – невід'ємний конструктивний матеріал усіх художніх творів. Мета нашої статті – розглянути різні типи простих речень у повісті М. Дочинця «Вічник», звернути увагу на специфіку їхнього використання

У досліджуваному творі використано майже всі типи простих речень, що надає йому певної художньої особливості та лінгвістичної цінності (з боку аналізу синтаксичних структур).

Насамперед варто зазначити, що в повісті «Вічник» наявна велика кількість різних типів односкладних речень:

1) означено-особових: *«Не суди нас строго, Карпатська Україно»* (Дочинець, с. 7);

2) неозначено-особових: *«Мали бабу в селі за шептунку»* (Дочинець, с. 17); *«Його називали всі Попиком»* (Дочинець, с. 46); *«Принесли півхлібини і кендир води»* (Дочинець, с. 102); *«У кожному сільці кляли жандармський пост, протягали телеграфний дріт»* (Дочинець, с. 108);

3) узагальнено-особових: *«Навчіться любити воду»* (Дочинець, с. 13); *«Знаходь у собі сили перейти поле смирення. І прийдеш до тихої води»* (Дочинець, с. 15); *«Солдатським ножем тут собі не допоможеш»* (Дочинець, с. 24); *«Їжте те, що належить їсти людині, а не свині»* (Дочинець, с. 41); *«Учіться, учіться і будьте відважними»* (Дочинець, с. 174);

4) безособових: *«Війнуло запахом печенини»* (Дочинець, с. 29), *«І сталося»* (Дочинець, с. 90);

4) інфінітивних: *«Приймати радощі й прикрощі з подякою»* (Дочинець, с. 15); *«Нікому не вірити. Ні за чим не жаліти. Не рахувати дні. Не набивати шлунок абичим. За все братися своїми руками. Вірити. Молитися»* (Дочинець, с. 226);

5) номінативних: *«Смак тілесної перемоги»* (Дочинець, с. 41); *«Мій хліб»* (Дочинець, с. 53); *«Змія!»* (Дочинець, с. 56); *«Гіркий, трутний піт»* (Дочинець, с. 57); *«Трава небесна»* (Дочинець, с. 65); *«Запаху...»* (Дочинець, с. 76).

Односкладні конструкції допомагають М. Дочинцеві візноманітнити художній текст використанням якісно нових синтаксичних структур. Такі речення використані і з певною стилістичною метою (у кожного виду вона своя): номінативні – вказати на існування чогось, інфінітивні – підкреслити можливу чи необхідну дію, неозначено-особові – замовчати суб'єкт дії й забезпечити певну інтригу тощо.

Наявність другорядних членів у простому реченні вказує на їхню поширеність чи непоширеність. Автор «Вічника» розширює свою думку як одним словом: *«Голова проварювала думки»* (Дочинець, с. 44); *«Я їх чекав»* (Дочинець, с. 81), так і цілою групою слів: *«Вона любила цілувати мене в очі»* (Дочинець, с. 14); *«Під рукою завжди мав дерев'яні дротики з крем'яним вістрям»* (Дочинець, с. 119); *«На глевкій землі тягся рівний топтанець слідів. До лісу ніякого ходу не було. Дика маржина діставалася сюди з крутого бескеття»* (Дочинець, с. 24).

Поширені синтаксичні структури в повісті переважають – їх значно більше, ніж непоширених. Серед останніх виявлено: *«Була неділя»* (Дочинець, с. 45); *«Чемерилися памороки»* (Дочинець, с. 57); *«Я встав»* (Дочинець, с. 65); *«Я народжувався»* (Дочинець, с. 65); *«Я став багатцем»* (Дочинець, с. 83); *«Світ потьмарився»* (Дочинець, с. 93); *«Вискнули двері»* (Дочинець, с. 94).

Мирослав Дочинець у «Вічнику» послуговується повними і неповними реченнями. Зокрема, з-поміж неповних засвідчено контекстуальні конструкції: *«Тебе зі слабости й нерозумности своєї»* (Дочинець, с. 14); *«І цілувала мене в*

очи. В одне і друге» (Дочинець, с. 14) – цей вид речень слугує засібом уникнення повторення однакових слів у сусідніх реченнях, тобто запобігає тавтології. Наявність таких структур натякає на таку стилістичну фігуру експресивного синтаксису, як парцеляція. Автор, виділяючи певну частину речення у відносно самостійну комунікативну одиницю, підкреслює її змістову значущість, актуалізує експресивність, а також розвантажує смислову й граматичну структуру вихідного речення.

Вокативні однослівні речення, виражені одним словом – звертанням, наявні здебільшого в прямій мові. Ці еквіваленти речення несуть у собі різне емоційне навантаження, яке можна легко визначити з контексту: *«Писячки!»* (Дочинець, с. 111) – зневага передається через семантику слова та окличне речення; *«Миха! Прошак нервово стряс головою, обернувся [...]»* (Дочинець, с. 146) – однослівна конструкція, що забарвлена емоціями занепокоєння, тривоги та паніки.

За емоційним забарвленням прості синтаксичні структури *«Вічника»* можна розподілити на дві групи – окличні та неокличні.

До окличних належать речення, які виражають певні емоції: *«Ведмідь!»* (Дочинець, с. 11); *«Змія!»* (Дочинець, с. 56) – страх перед звіром; *«Яка то була смакота!»* (Дочинець, с. 29); *«Який то був майстер!»* (Дочинець, с. 73) – приємні спогади про їжу та про людей; *«А ви їсте її і хочете після цього виглядати інакше?!»* (Дочинець, с. 41); *«То який вибір підказує вам розум?!»* (Дочинець, с. 42) – питально-окличні конструкції, які передають емоцію докору, наштотуючи читача-співрозмовника на правильну думку-відповідь.

М. Дочинець використовує окличні конструкції задля того, щоб привернути увагу реципієнта до певних слів, щоб надати цим словам вагомості та значимості, виділити їх.

Неокличні ж речення вживає для передачі та висловлення думок, поглядів, які не несуть певного емоційного навантаження: *«Ведмідь простягає лапу і хляпає мене по хворому плечу. Гойкнувши від болю, я втрачаю твердь під ногами й лечу в провалля»* (Дочинець, с. 12); *«Під орішиною на возі сиділа Терка»* (Дочинець, с. 74); *«Не кожного звіра положило моє завзяте порядкування на його теренах. Одного розсердило. Я обгрібав гнилі колоди, обкладав сушняком і підпалював»* (Дочинець, с. 129).

Таких структур у творі більше, ніж неокличних. Це пояснюється їхньою простотою та жанром твору – *«сповідь»*, особливість якого – розповідь про життя, тобто використання розповідних неокличних речень.

Повість *«Вічник»* наповнена різними за метою висловлювання реченнями:

а) розповідними: *«Вони вертали домів із далекої чужої тепліні. Вертали на свої розвітрені гнізда. Бо лише тут їм добре. І нам тут було добре. Тут проминуло солодке дитвацтво і прийшло неспокійне легінство»* (Дочинець, с. 8);

б) питальними: *«З чого ж почати?»* (Дочинець, с. 5); *«А що як тут натягнути широке плетиво?»* (Дочинець, с. 43); *«Але що я знаю? Що я відаю?»* (Дочинець, с. 274);

в) спонукальними: *«Вилийте бульйон через лійку, раз, вдруге, третє...»* (Дочинець, с. 42); *«Повсякчас очищайте і наповнюйте силою спокою свою душу. Повсякчас зміцнюйте тіло рухом, фізичними зусиллями до першого поту. Повсякчас вслухайтеся в довколишній світ і в світ нутрянний»* (Дочинець, с. 256).

Слід зазначити, що, незважаючи на переважання розповідних речень у творі, кількість питальних і спонукальних є значною. Це можна пояснити специфікою художнього тексту та його спрямованістю на філософські роздуми в читача, які навіює автор (наприклад, риторичними запитаннями, вираженими питальними реченнями).

Отже, проаналізувавши синтаксичну організацію повісті «Вічник», можемо зробити висновок, що прості синтаксичні конструкції часто використовувані в тексті, що вказує на авторський стиль письма. М. Дочинець уживає різні види простих структур з різною стилістичною метою, а за допомогою пунктуації та синтаксичних прийомів розбудовує й наповнює прості речення смислово- та інформаційно-новим змістом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кадомцева Л. О. Українська мова. Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – 127 с.
2. Українська мова: енциклопедія / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, О. С. Мельничук та ін. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 821 с.
3. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 408 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

Дочинець Дочинець М. Вічник. – Мукачево: Карпатська вежа, 2013. – 280 с.

Олеся Павлюк,
студентка 4 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Н. М. Дяченко,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ПОНЯТТЯ ПРО ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СТИЛЬ ПИСЬМЕННИКА: ТЕРМІНОЛОГІЯ, СЕМАНТИКА, НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті проаналізовано підходи науковців до тлумачення, номінації та ознак поняття «індивідуальний стиль» і його взаємозв'язку з художнім текстом.

У процесі творчої діяльності митець створює власний особливий стиль, який відображає історичний, культурний, сімейний, освітній, мовленнєвий та мовний рівні письменника. Кожна людина належить до певної епохи, займає конкретну життєву позицію, проживає в якомусь населеному пункті. Усі деталі життя письменника надихають його на формування стилю – творчої манери, яка демонструє його талант, індивідуальність, творче кредо.

Метою статті є розгляд наукової термінології на позначення поняття «індивідуальний стиль», аналіз підходів до його витлумачення та окреслення напрямів дослідження в цій царині.

Дослідження неповторного авторського стилю залишається одним із основних аспектів у лінгвостилістиці. Існує безліч праць, у яких науковці (Н. Сологуб, І. Білодід, А. Мойсієнко, П. Дудик та інші) визначили особливості ідіостилу митця, вказали на ознаки, за якими потрібно аналізувати художні тексти.

Поняття «ідіостилу письменника» розглянуто й опрацьовано в студіях відомих науковців. Зокрема, С. Єрмоленко доводить, що індивідуальний стиль ґрунтується «на зв'язку мови і мислення, на формуванні мовної картини світу, в якій поєднано загальне й індивідуальне, загальне й одиничне» [4, с. 305].

Х. Дідух вважає, що в загальному розумінні ідіостиль – це сукупність глибинних механізмів створення текстового простору певним автором, які відрізняють його від інших. У більш вузькому значенні ідіостиль пов'язаний із системою мовностилістичних засобів, характерних для творчої манери певної мовної особистості автора [3].

Дослідниця Л. Ставицька в статті «Про термін ідіолект» каже, що «ідіостиль – індивідуальний стиль, сукупність основних стильових особливостей, які характеризують твори того чи іншого автора у певний період або всю його творчість» [6, с. 11].

В енциклопедії «Українська мова» ідіостиль та ідіолект мають спільне значення – «сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з поміж інших; своєрідність мови окремого індивіда. Це поняття насамперед стосується стилю майстра

слова, письменника. Стиль індивідуальний залежить від творчої індивідуальності автора, його світосприйняття та світовідчуття, ставлення до явищ навколишньої дійсності та їх оцінки» [9, с. 603].

В. Іванишин вважає, що стиль письменника залежить передусім саме від ідіолекту, що зумовлений «національністю, місцем проживання, віком, фахом, соціальним станом тощо. Авторська своєрідність у використанні мовних засобів формує творчу манеру письменника – індивідуально-суб'єктивну особливість втілення ідейно-художнього задуму. На основі творчої манери утворюється власний стиль (ідіостиль) письменника – стійка спільність ознак творчої манери, образної системи і засобів художньої виразності, що характеризують своєрідність творчості письменника; сукупність особливостей його творчості, якими його твори відрізняються від творів інших митців [5, с. 206].

Індивідуальний стиль кваліфікується як «ідейно-художня, мовностилістична творчість», безпосередній відбір і синтез виражальних засобів. В індивідуальному стилі чітко знаходить своє вираження позиція мовця щодо тих чи тих проблем, вибору виражальних засобів, тобто риси його мовотворчої індивідуальності.

Вичення ідіостилю характеризується виділенням кількох напрямів. Перший зумовлений орієнтацією на окремі елементи художньої системи письменника. За узагальненням Н. С. Болотової, для цього підходу характерним є: 1) увага до образної трансформації слів; 2) наголос на естетичній модифікації виразних засобів в ідіостилі письменника; 3) увага до динаміки мовних форм; 4) наголос на композиційних прийомах і структурі; 5) зосередження на універсальних змістах, що по-різному реалізуються в творчості різних авторів; 6) у центрі – слововживання і словотворчість; 7) акцент на вивченні внутрішньо зумовленої системи засобів словесного вираження [1, с. 7].

Другий напрям фокусується на аналізі різних змістових і структурних форм організації мовного матеріалу та виявленні характеру їхньої співвіднесеності на рівні стилістичного узусу або ідіостилю. Простежується лексикоцентризм та скерованість на виявлення загальних закономірностей у слововживанні одного або кількох письменників.

Інші підходи трактують індивідуальний стиль як сукупність мовно-виражальних засобів, що виконують естетичну функцію та вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших як феномен, котрий належить до царини естетики, та як єдність змістових і формальних лінгвальних характеристик, притаманних творам певного письменника, яка створює унікальний авторський спосіб мовної реалізації [8].

Третій напрям формується під впливом когнітивної лінгвістики на основі моделювання «можливих світів» різних авторів.

У 20-х роках мовознавці почали детальніше досліджувати мовлення та стиль письменника. Цю проблему раніше порушили О. Потебня та В. Гумбольдт. На сучасному етапі розвитку мовознавства вже є чимало праць,

які пов'язані з індивідуальним стилем автора, проте ще багато питань залишається дискусійними й сьогодні.

Художній стиль відображає чітку систему мовних засобів, до якої належать усі рівні сучасної української літературної мови: фонологічний, морфологічний, лексичний та синтаксичний.

Фонологічний рівень передбачає використання у поетичному тексті засобів милозвучності: асонанси (наприклад, у поезії Т. Шевченка «На вічну пам'ять Котляревському» (1): *Сонце гріє, вітер віє*; М. Вінграновського «Грім» (2): *Була гроза, і грім гримів, Він так любив гриміти, Що аж тремтів, що аж горів На трави і на квіти...*), алітерації (наприклад, «Я стою на кручі...» (3) П. Тичини: *Хмари хмарять хвилі – Сумно сам я, світлий сон...*; «У Бога за дверми» (4) Т. Шевченка: *На восьме літо у неділю, Неначе ляля в льолі білій...*), анафори (наприклад, у поезії «Тільки тобою» (5) В. Стуса: *Тільки тобою білий святиться світ, тільки тобою повняться брості віт, запарувала духом твоїм рілля, тільки тобою тішиться немовля...*; «Тобі одній...» (6) М. Рильського: *Тобі одній, намріяна царівно, Тобі одній дзвонять мої пісні, Тобі одній в моєму храмі дивно Пливають молитви і горять огні...*), епіфори (Я. Шпорта: *Будемо вічно в труді рости, З серця землі підіймать пласти, Чорного золота давні пласти...*) тощо. Найчастіше ці стилістичні засоби простежуємо в поезії, проте і в сучасній українській прозі можна віднайти подані елементи художньої мови.

Твір письменника можна характеризувати й на **морфологічному** рівні, визначивши будову слів, граматичні значення, категорії і т.д. Наприклад, наявність суфіксів згрубілості (*Якби піти на вовчиська Чи на кабаняку. Щоб набратися самому Страху-переляку...* (7) (П. Глазовий)) або пестливості (*Ой ти дівчинонько, моя вір'яночко, у тебе личенько – рум'яне яблунько. А твої вустонька, а твої губоньки – звелись пелюстоньки з вогнем докупоньки...* (8) (І. Драч)).

Лексичний простір художнього мовлення надзвичайно багатогранний. Письменники користуються будь-якими лексичними групами, надають нових значень словам, створюють нову лексику, взаємодоповнюють мову творів власним діалектом і т. ін. Наприклад, «*Бодай тебе три дні носило по багвах та ізворах, – лаявся він, під'їжджаючи до обійстя...*» – в уривку із повісті «Велика груша» М. Олійника бачимо діалектизми.

Важливим структурним компонентом художніх текстів є **синтаксис**, який вивчає граматичну будову словосполучень та речень. Майстри слова по-різному підходять до побудови речень, їхніх розміру, компонентів, зав'язків, тому важливо досліджувати синтаксичний рівень мови творів кожного письменника. Адже такі дослідження допомагають продемонструвати «різнобарвність», «різнонасиченість», «всеможливість», красу української мови.

О. Єфімов доводить, що основним завданням аналізу словесної тканини художніх творів є визначення специфіки мови і стилю письменника, індивідуальної своєрідності його мовних засобів, у яких знаходять своє відтворення ідея і зміст твору [10, с. 4].

Отже, дослідження особливостей ідіостилу письменника має велике національне значення. Воно дає змогу з'ясувати стан українського мовного обширу загалом чи певного регіону України зокрема, визначити рівень оволодіння мовою окремого митця, виділити мовні ознаки його творів, виокремити домінантні стилістичні засоби, які автор використовує або створює, а також проаналізувати твір на всіх рівнях української мови. Тому ця тема актуальна і потребує подальших досліджень, особливо на ґрунті мови творів сучасних письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болотнова Н. С. Изучение идиостиля в современной коммуникативной стилистике художественного текста // Материалы II Международного конгресса русистов-исследователей «Русский язык: исторические судьбы и современность». – МГУ, 2004. – С. 7.
2. Брославська, Л. Ідіостиль і концептуальна ідіосфера автора у художньому дискурсі [Текст] // Вісник ХНУ. – 2012. – № 1003. – С. 22–27. Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6293/2/Broslavskaya%20L.Y.,%20Shevchenko,%20I.S..pdf>
3. Дідух Х. Ідіостиль як відображення авторської картини світу / Х. Дідух // Філологічні науки. Риторика і стилістика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Philologia/2_111114.doc.htm
4. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.
5. Іванишин В. П. Нариси з теорії літератури: навчальний посібник. – Київ: Академія, 2010. – 253 с.
6. Ставицька Л. Про термін ідіолект // Українська мова. – 2009. – № 4. – С. 3–15.
7. Ставицька Л. О. Про характер взаємодії індивідуально-поетичного стилю і літературної мови // Мовознавство. – 1986. – № 4. – С. 61–65.
8. Сучасна українська літературна мова: стилістика / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 588 с.
9. Українська мова. Енциклопедія / [ред.-уклад. В. М. Русанівський]. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.
10. Цаленчук С. О. Анализ языка литературных произведений: [учебник] / С. О. Цаленчук. – [1-е изд.] – Минск: БГУ, 1971. – 88 с.
11. <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2016/n62/101.pdf>
12. http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/sydorenko_pidhody.pdf
13. <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10115/1/Теребус.pdf>
14. <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n44/50.pdf>

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

1. <https://onlyart.org.ua/shevchenko-taras-na-vichnu-pamyat-kotl/>
2. https://poems.net.ua/poet/Вінграновський_Микола_Степанович/Грім

3. <http://www.ukrcenter.com/Література/Павло-Тичина/23457/Я-стою-на-кручі>
4. <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev223.htm>
5. <http://www.ukrcenter.com/Література/Василь-Стус/40521/Тільки-тобою-білий-святиться-світ>
6. <https://ukrlit.net/lib/rilsky/6086g.html>
7. https://poems.net.ua/poet/Глазовий_Павло_Прокопович/Небезпечне_Полювання
8. <http://virchi.narod.ru/poeziya/drach1.htm>

Оксана Потєєва,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Г. І. Гримашевич,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ФОНЕТИЧНІ ТА МОРФОЛОГІЧНІ РИСИ ГОВІРКИ С. ШОЛОМКИ ОВРУЦЬКОГО Р-НУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛ.

У статті на основі записаних у середньополіській говірці с. Шоломки діалектних текстів проаналізовано фонетичні риси в царині вокалізму та консонантизму й морфологічні особливості на матеріалі різних частин мови.

Упродовж останніх десятиріч надзвичайно актуальним є вивчення живого народного мовлення, яке відображає національну специфіку етносу, свідчить про матеріальну та духовну культуру народу.

Середньополіський діалект, який розміщений у центрі поліського діалектного континууму, зберігає на всіх мовних рівнях, насамперед на фонетичному та морфологічному, архаїчні риси, які виразно демонструють унікальні особливості мовлення поліщуків, насиченого ендемізмами та діалектними особливостями, притаманними тільки певним локальним зонам, про що неодноразово зауважували діалектологи, досліджуючи цей етномовний континуум (М. Никончук, В. Куриленко, П. Романюк, Ф. Бабій, І. Федоровська, О. Никончук, В. Мойсієнко, В. Конобродська, Г. Гримашевич та ін).

Одним з основних завдань сучасної української діалектології є зібрання діалектного матеріалу за допомогою експедиційного методу від інформаторів старшого покоління, корінних жителів населених пунктів, носіїв говіркового мовлення; фіксація, дослідження та систематизація записів, опис та аналіз діалектних текстів, адже вони репрезентують великий обсяг діалектних особливостей на всіх мовних рівнях та мають значний потенціал для дослідників, систематизація діалектного матеріалу як з однієї говірки, так і з цілого діалекту. Наше дослідження ґрунтується на матеріалах саме однієї говірки.

Питання дослідження говірки, її диференційних ознак завжди цікавило діалектологів. Діалектологи намагалися комплексно дослідити певну говірку, в її синхронному та діахронному вимірах. Зібрані мовні матеріали за спеціальними питальниками давали змогу охарактеризувати найдрібнішу діалектну одиницю різноаспектно, як цілісну систему, спираючись на результати досліджень фонетичної, морфологічної, лексичної та синтаксичної систем. К. Глуховцева діалектні дослідження однієї говірки класифікує на дві групи: 1) діалектні праці, де дослідники описують диференційні риси одного населеного пункту з метою вивчення діалектного мовлення регіону. Спираючись на індуктивний метод дослідження, вважають, що такі риси є типовими для всього мовного простору; 2) діалектологічні праці, у яких приділено увагу дослідженню та подальшому опису говірки з метою

виокремлення тих диференційних рис, що й виділяє говірку з-поміж інших [2, с. 262–263].

Аналіз графічних аналогів фонозаписів забезпечує пізнання внутрішньої організації та структури говірки як окремої самодостатньої системи, а разом із тим розкриття особливостей і низки інших говірок, зрештою – усього континууму. Тому текстоцентричні дослідження сьогодні є надзвичайно актуальними, адже це цінна інформація в широкому культурному контексті. Розвиток української діалектної текстографії – новий етап досліджень говіркового мовлення, головною рисою яких є поліфункціональність. Створення фонофондів, текстофондів, текстотек – основне завдання діалектолога, адже увіковічнює мовлення та закладає перспективу подальших діалектологічних студій. Актуальним джерелом дослідження діалектних особливостей різних регіонів є живе мовлення, адже саме під час говоріння розкривається вся колористика фонетичних, акцентологічних, морфологічних, синтаксичних особливостей говірок П. Гриценко зазначає, що діалектні тексти – «реальність мови, не затиснена і не трансформована вузькими берегами нормативних приписів і обмежень, як у літературному різновиді мови» [4, с. 115]. Тому на сучасному етапі важливо встигнути зафіксувати явища, а насамперед ті, де особливо інтенсивно з певних причин відбувається значна редукція діалектного континууму, розширити джерельну базу зв'язних текстів для перспективи подальших досліджень діалектної системи, адже мовлення та світосприйняття діалектоносія, яке передавалася від діда-прадіда, рівноцінне давнім писемним пам'яткам. Оскільки говіркове мовлення «найповніше реалізує себе в діалектних текстах» [1, с. 8], то простежити його різнорівневі структурні особливості перспективніше через призму зв'язного висловлювання, бо текст характеризується цілісністю, структурністю, поліфункціональністю, індивідуальною багатозначністю, контекстуальністю. За словами М. Голянич, те, що становило окремий відтінок значення слова чи було потенційно присвоєне йому на основі іншого, близького йому вербалізованого класу, може імплікувати новий зміст, визначати взаємодію семантичних ознак, коригувати співвідношення периферії і ядра інтенціоналу контрольного слова, «рематизувати» зміст висловлення [3, с. 46]. З огляду на зазначене вище саме діалектні тексти стали джерелом для нашого дослідження.

Аналізуючи діалектні тексти говірки с. Шоломки, ми виділили такі тематичні групи, які є своєрідним відображення ментальності діалектоносіїв: автобіографічні наративи, голод, заслання, колгоспи, атеїзм, війна, повоєнні роки, одяг, їжа, лікнети, обрядовість, Чорнобиль та інші. Наративи екзистенційної тематики репрезентують нам не лише лінгвістичні особливості, а й історичне тло того часу та світогляд мовця.

Типовим для мовлення говірки в царині вокалізму виявилися такі риси:

1) на місці давнього **Ѣ** функціонують монофтонги трохи нижчого підняття [ê] та середнього [e]. У новозакритому складі виступає звук неоднорідної артикуляції, так званий закритий [ê] (в-êк), який також функціонує і у

відкритому складі (*не'д'еля*). Зрідка у відкритому складі фіксуємо звук [e] (*м'е'шок*);

2) на місці етимологічних *o та *e зафіксовано монофтонги середньо-високого підняття [ô] та [ê] (*кôн'*, *'жôнка*, *вôн*, *п'êч*). Рефлекси *o > [ô] є явищем, системним у говірці с. Шоломки, адже його спостерігаємо досить часто в мовленні говірконосців старшого віку в різних частинах мови, у закритому та відкритому складах, після різноманітних звуків;

3) на місці E під наголосом простежується артикуляція [a] (*нов'ісе'л'ал'і*, *'памет'*), тоді як у ненаголошеній позиції [a] > [e] (*здо'ров'е*);

4) на місці давніх [ы] та [и] характерним є функціонування звуків [и^і] та [і] (*в'ісок'ї*, *ди'т'а*). Спостерігається тенденція до артикуляції [і] більше ніж [и^і]. Зокрема, закономірним є вживання [і] після губних ([б], [п], [в], [м]), шиплячих ([ж], [ч], [ш]), задньоязикових ([к], [х]) та глоткового [г], а також після передньоязикового звука [л], особливо в кінці слова. Звичайно, спорадичним є вживання після цих фонем і [и^і], проте остаточно дослідити ступінь пом'якшення деяких звуків дуже важко без спеціального новітнього обладнання;

5) відсутність акання та укання;

б) спостерігається тенденція до вживання гіперичного o (*оу'тобуси^і*);

Шоломківський діалектний консонантизм репрезентовано такими найхарактернішими ознаками:

1) пом'якшення шиплячих, губних, задньоязикових і глоткового [г] перед [і] (*б'і*, *'в'ін'їуши^і*, *в'ісок'ї*, *'ног'і*, *ч'і*);

2) ствердіння [р] (*'грôм*), [с] (*'д'êўса*), [т] (*'в'ікопат*), [ц] (*'ди'в'іца*);

3) відсутність звука [ф], що замінюється задньоязиковим [х] (*'тухл'і*), або консонантним поєднанням [хв] (*хварту'ха*);

4) дзвінкі приголосні в кінці слів і перед глухими зазвичай зберігають дзвінку вимову (*зуб*);

5) наявність вставного [л] після губних у дієслівних формах 3-ої особи множини перед наголошеним особовим закінченням -ат (*оста'ноўл'ат*) і відсутність його перед ненаголошеним закінченням -ет цих форм (*'уч'ет*);

б) вимова м'якого приголосного звука з можливим сполученням зі звуком [й] на місці м'якого [в] у словах на зразок *'с'ато*.

Досліджуючи морфологічну систему говірки, ми виокремили низку рис у різних частинах мови. Зокрема, у царині іменника спостерігаємо такі діалектні риси:

1. В іменників **ā-**, **jā-** основи м'якої та мішаної груп у родовому відмінку однини та називному відмінку множини у ненаголошеній позиції виступає закінчення -і (рефлекс давнього **ы**) (*'рук'і*). В іменниках м'якої та мішаної групи у наголошеній позиції виступає -ê (рефлекс давнього **Ѣ**) (*без ду'ш'ê*).

2. У називному відмінку множини іменників чоловічого роду **ô-**, **jô-** основи другої відміни м'якої, твердої та мішаної груп – закінчення -і (*'кон'і*).

3. У формах давального та місцевого відмінках однини іменників **ā-**, **jā-**, **ô-**, **jô-** основ першої відміни та місцевого відмінка іменників другої відміни під

наголосом уживається ятевий рефлекс **-ê** (*во'д'ê*), а в ненаголошеній позиції вживається закінчення **-i**, своєрідний рефлекс давнього **Ѣ** (*ѣ 'хат'і*).

4. Уживання закінчення **-е** у іменниках називного відмінка множини (*'л'уде*).

5. Збереження форм двоїни (*дв'і 'слов'і*).

6. У формі родового відмінка однини іменників четвертої відміни на **-т** виступає закінчення **-i** (*поро'с'ат'і*).

7. Збереження архаїчної парадигми з формами *хат, баб, кôз*. Також послідовним є вживання архаїчних форм іменників на **-ов** (*бра'тоў*).

8. Відсутність закінчень іменників **ѣ**- основ чоловічого роду II відміни у давальному та місцевому відмінках однини **-ов'і, -ев'і**.

9. У формі орудного відмінка множини іменники II відміни чоловічого роду мають архаїчне закінчення на **-ом** (*во'лом*).

10. У формі родового відмінка множини іменників I відміни вживається закінчення на **-ей** (*со'вей*).

11. У давальному відмінку однини іменники чоловічого і середнього родів, звичайно, мають закінчення **-у** (*о'нучку*).

12. В іменниках середнього роду на зразок *зілля* в називному відмінку однини зберігається давнє закінчення **-е** з зі збереженням подовженого м'якого приголосного перед ним (*'з'êл':е*).

У царині **прикметника** відзначаємо такі діалектні риси, як: усічені форми прикметників чоловічого роду називного відмінка однини (*'добр'і*) та нестягнені форми в жіночому та середньому роді (*'добрайа*), а також у називному відмінку множини (*'добри'їе*).

У говірці села Шоломки ми можемо виділити такі відмінності в діалектних **числівникових** формах:

1. Ствердіння кінцевого **-т** у числівниках (*два'нанцат*).

2. Наявність числівників *'шти'р'і, 'шти'р'нанцат*.

3. Немає закономірного переходу **[е]** в **[і]** в числівниках (*шêй'с'ат*).

4. На місці давнього етимологічного ***О** наявні рефлекси **[ô]** (*'vôc'êм'іс'ат*).

5. Закономірним у числівниках є вживання **[а]** на місці **[е]**, що походить з **[Е]** в ненаголошеній позиції (*п'ет'нанцат*).

6. Для номінації кількості від 11 до 19 серед власне кількісних числівників у досліджуваній говірці домінують форми, де на місці звука **[д]** наявний **[н]** (*п'ет'нанцат*). У назвах десятків цей звук може випадати: *'двацат*.

7. Наявність таких форм порядкових числівників, як *'перв'ій, 'друг'ій*.

8. Ствердіння **р** у числівниках (*трох*).

Діалектні особливості **займенникової** системи:

1. Відсутність приставного **н-** в займенниках 3-ї особи у процесі сполучення їх із прийменниками (*до 'його*).

2. Часте вживання вказівних займенників *теї, сеї* або *оцеї*.

3. Наявність повних нестягнених форм у прикметникових займенниках: *'ц'їе, 'ти'їе*.

4. Немає закономірного переходу **Ѣ** в **[і]** в займенниках як у прямих, так і в непрямих відмінках (ус'є).

5. На місці давнього етимологічного ***О** наявні рефлекси **[ô]** (вôн).

6. Уживання питально-відносних займенників і похідних від них на зразок *кот'ри'їс*, *'скôко*, *'скôл'ко*, *шо (шо-небуд')*.

7. Переважає вживання нестягнених форм прикметникових займенників у називному відмінку множини (*'наш-ійе*). Отже, у займенниковій системі досліджуваної говірки наявні деякі реліктові риси, які створюють своєрідний діалектний фон розмовного мовлення. Частина особливостей сформувалася на основі фонетичних процесів, які лягли в основу формування діалектизмів у займенниковій системі.

У царині **дієслова** спостерігаємо такі діалектні особливості:

1. Уживання особових дієслів та інфінітивів на **-т** (*пос'тав-ім*, *хо'д'ім*).

2. У формі 2-ї особи однини дієслів наказового способу вживаються без **-й**: (*б'і*).

3. Зворотні дієслова вживаються з часткою **-са** або **-с** (*по'ради'ўса*, *оде'л'ілос*).

4. Уживання форми 1-ї особи множини теперішнього часу дієслів I дієвідміни на **-ом** (*не'сом*).

5. У дієсловах теперішнього часу дійсного способу спостерігається явище так званого «вирівнювання» форм першої особи однини. Такі форми слів за прикметну ознаку мають утрату чергування **[д]**, **[т]**, **[з]**, **[с]** із шиплячими (*се'д'у*).

6. Наявність аналітичних та синтетичних форм майбутнього часу недоконаного виду дієслів (*ва'рêт'іму і буду хо'д'ім*).

7. Поширеність дієслівного суфікса **-ова-** (*купо'ват*).

8. Утворення форм умовного способу за допомогою частки **б·і**.

9. Уживання закінченні **-і** у формах дієслів дійсного способу минулого часу 3 особи множини з попереднім пом'якшенням **-л-** (*по'йê'хал'і*).

10. Відсутність дієслівних форм із пом'якшенням приголосного в постфіксі **-са** (*'ди'в-іца*).

Досліджуючи **адвербіативи** говірки с. Шоломки, можемо виокремити декілька семантичних груп, до складу яких входять різні діалектні форми прислівників: різноманітні форми на позначення часу (*'заре*); прислівники із семантикою минулого року (*'л'êтос*); прислівники зі значенням «спосіб переміщення людини» (*'пêшк-і*); прислівники на позначення локальності (*'тамека*); прислівники зі значенням міри та кількості (*ка'гат*).

Водночас спостерігаємо діалектні особливості в утворенні форм ступенів порівняння прислівників: 1) утворення простої форми вищого ступеня порівняння прислівників за допомогою суфікса **-ей** (*'дал'шей*); 2) спорадично зафіксовано суплетивні форми вищого та найвищого ступенів порівняння прислівника (*'луче*).

За системою виділених діалектних особливостей середньополіська говірка репрезентує давнє мовлення поліщуків і підтверджує її належність за

виявленими рисами до середньополіського діалектного континууму. У ній функціонують первинні діалектизми, проте з роками найхарактернішого вияву їх артикуляції можна почути лише з вуст старшого покоління. У суспільстві домінують модерні процеси, під вплив яких потрапляє й мова. Кожен із часом намагається вдосконалити свій ідіолект, але не потрібно забувати первинну канонічну систему, що стала базою для формування сучасного українського мовлення.

Отже, говірка с. Шоломки Овруцького р-ну Житомирської обл. характеризується наявністю деяких реліктових рис, які створюють своєрідний діалектний фон розмовного мовлення. Частина особливостей сформувалася на основі фонетичних процесів, які лягли в основу формування діалектизмів, частина явищ є архаїчними, проте подекуди відзначаємо й новотвори.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буковинські говірки [Текст]: хрестоматія діалектних текстів / Уклад. Н. О. Руснак та ін. – Чернівці: Рута, 2006. – 383 с.
2. Глуховцева К. Д. Говірка як об'єкт діалектологічних досліджень // Діалектологічні студії. 4: школи, постаті, проблеми / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів, 2004. – С. 262–274.
3. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс: монографія. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. – 296 с.
4. Гриценко П. Ю. Інформаційний простір діалектного тексту // Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / Відп. ред. П. Ю. Гриценко. – К.: КММ, 2015. – С. 100–117.

Вікторія Тихонюк,
студентка 2 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **В. М. Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ОСОБЛИВОСТІ МОВОТВОРЧОСТІ ЮРІЯ ІЗДРИКА

У статті висвітлюється творчість сучасного українського письменника Юрія Іздрика через призму мовних особливостей; досліджуються різні мовні явища, що урізноманітнюють творчий доробок автора.

Сьогодні сучасна література користується відносно невеликою популярністю серед наукових дослідників. Проте література на сучасному рівні має досить відмінну стилістичну наповненість порівняно з літературою минулих років. Саме тому пропонуване дослідження є актуальним, і в подальшому допоможе іншим науковцям у дослідженні мовотворчості сьогочасних літературних діячів.

Мета статті – дослідити та описати мовні особливості ідіостилю Юрія Іздрика на тлі сучасного літературного процесу.

Юрій Іздрик – сучасний літератор, художник, музикант. Він народився в Калуші Івано-Франківської області 16 серпня 1962 року, тут він до сьогодні й мешкає. У 1984 році закінчив Львівську політехніку. Недовго працював інженером. У 1989 році заснував часопис текстів і візії «ЧЕТВЕР», який з 1992-го редагує разом з Юрієм Андруховичем. Крім цього його твори друкували також у журналах «Сучасність», «Майдан» (Київ), «Четвер», «Плерома» (Івано-Франківськ), «Перевал», «Кур'єр Кривбасу», «Literatura na swiecie», «Відрижка» (Варшава), «Czas kultury», Познань, альманахах «Шедевра» (Чернігів), «Опудало» (Київ), «Two lands. New wizion» (Канада). Юрій Іздрик активно включився до мистецького життя в кінці 80-х. Брав участь у різних виставках та акціях, працював над оформленням книжок та журналів, записував музику. Поміж музикою, візуальним мистецтвом і літературою зупинився на останній.

Творчість Юрія Іздрика досліджували С. Поворознюк та Н. Карпенко. Водночас ідіостиль автора описаний принагідно. Нижче розглянемо загальні мовні особливості, виявлені в поетичних творах аналізованого автора.

Розглядаючи постмодерну поетику Юрія Іздрика, помічаємо, що на перше місце серед її характерних особливостей митець ставить іронію, яка, зрештою, є найсильнішим інструментом організації мовної гри. Саме в іронії превалює гра над сенсом, часто використовується іронічне перебільшення або ж зумисне заниження властивостей предметів, явищ чи характеристик особистості. Іронія – універсальний принцип мислення та творчості, що дає змогу різного рівня прочитання текстів.

Досліджуючи творчий доробок Юрія Іздрика, варто виокремлювати ремінісценції, риторичні фігури, автоцитації, основні різновиди мовних жанрів, що входять до складу іронії, а також принцип текстотворення, який актуалізує «ситуацію домовленості» між автором і читачем.

В епоху постмодернізму мовна гра сприймається і як умисне, спеціальне використання різних форм мовних одиниць з метою створення певних стилістичних засобів, і як єдиний спосіб нової інтерпретації та переосмислення мовної одиниці різних рівнів, починаючи від текстового.

Варто зазначити, що Юрій Іздрик пише не чисто літературною мовою. Є твори, у яких використовується тільки літературна мова, але є теж такі, у яких кількість вульгаризмів, побутово-розповідальної лексики та суржику досить велика.

Для власної мови письменника характерні такі особливості: часта наявність літери «г»; англізація української мови; вульгаризація; жаргонізми та молодіжний сленг; орфографія; пунктуація; використання тропів; часте вживання лексичних повторів.

Наявність літери «г»

Загалом літера «г» уживається у творах українських письменників чи поетів дуже рідко. Тому при читанні передусім ранніх текстів Юрія Іздрика дивує, що ця літера використовується автором достатньо часто. Проблема полягає в тому, що автор придумав своє власне правило, якого він дотримується: у слів запозичених із мов, у яких літера «г» стандартно вживається, він цю літеру зберігає також в українському еквіваленті: «...нінґвін..., ...інтеліґент..., ...хепенінґ..., ...легітимна...» (АМTM). Можливо, автор намагається розповсюдити вживання споконвічної літери «г» в українській літературній мові.

Англізація української мови

Англізацію української мови з лінгвістичного погляду можна вважати великим огріхом, але не тоді, коли це авторський літературний задум. Ю. Іздрик любить, наприклад, вставні конструкції «по-перше», «по-друге», замінювати англійськими варіантами «Намбер ван» та «Секонд» (АМTM), використовувати англійські слова транслітеровані на українську мову: «...брейгель...», «...фолкленди...», «...вай-фай...», «...дедлайн...». А також називати поезії англійськими словами: «*grammar*», «*noise*», «*that is the question*» тощо або навіть вклеювати ціле, написане латиницею, речення: «...*take it easy baby*...», «...*don't give up*...», «...*make love not war*...» (Календар любові).

Вульгаризація

Юрій Іздрик, який пише досить поетичні твори вищої естетичної якості, іноді видає оповідання та поезії повні вульгаризмів, які майже межують з порнографією. Наводити приклади цих вульгаризмів, ми вважаємо, недоречно. Та можна зробити припущення, що в сучасній літературі вульгаризація здається звичним засобом емоційного підсилення та експресивності тексту.

Жаргонізми та молодіжний сленг

Ю. Іздрик у поетичних текстах доволі часто послуговується жаргонізмами, молодіжним сленгом, який завжди є доречним («зачекінилась в мозку крихітним міфом», «та що б не мутив там лукавий», «а літо взяло і звалило», «це місяць-фрік це місяць-крейзі») (Календар любові).

Вартим уваги стає вірш «teinkampf», де автор намагається вгадати «конструкцію пасток майбутнього». Ю. Іздрик подає російську фразу українським транслітом:

...чюствуюєшсібьякак?

чюствуюєсібьяхарашо... (АМ™)

Прикладом гри з частинами слова можна назвати вірш «7 ступенів свободи», де автор використовує частку *фрі* (*free*), утворюючи нові слова і значення, «мій приятель з фрітауна...усі ці фрітауни й фрілансери, / д'юті-фріки-факи-корни...» (Після прози).

Орфографія

У поетичній творчості автор використовує також графічний прийом – написання слів лише з малої літери. Тобто повністю всі слова в поезіях, незалежно від позиції слова та правил правопису написані без використання великих літер:

а поїзд нічний – як ворота у другу суботу

вони не нові але я на них щиро молюсь

у мене тут друзі у мене тут дім і робота

у мене тут – все і у цьому суботня і радісна суть... (Календар любові, с. 19).

Це явище також певним чином указує на своєрідний та індивідуальний авторський задум.

Пунктуація

Черговим незвичним фактом є те, що поет практично не використовує кому в поезіях. Як наслідок, деякі із його віршів можуть взагалі не містити жодного розділового знака. Таким способом поет порушує правила пунктуації, проте робить свої поезії оригінальними та незвичайними:

вікна зашторено

рами забито

день через день проступає невпевнено

буде ще довго

довкіл іскрити

буде диміти над цими землями... (Календар любові, с. 32).

Використання тропів

Не уникає митець і використання різних прийомів виразності тексту. Зокрема таких, як **порівняння**:

а буває що день – як продовження ночі кошмарів

хоч світло і люди і речі – усе як завжди

тільки сам ти прозорий і млявий неначе примара

і ховається дійсність в прошарках блідої слюди... (Календар любові, с. 20).

метафора:

не звикати до болю
не шукати у собі провин
не *ходити по лезу* у пошуках адреналіну... (Календар любові, с. 17).

оксиморон:

...і вбивати у собі *вічноживого мерця*
Що за мене тримає кермо й натискає на важелі... (Календар любові, с. 17).

епітет:

реальність трохи *орієнтальна* –
сакура пагода *п'яна* вишня
клімат тут *різко континентальний*
із друзів ніхто сюди не пише... (Календар любові, с. 115).

Уживання лексичних повторів

Майже кожна поезія Юрія Іздрика містить лексичний повтор. Це явище неабияк підсилює експресивність та насиченість твору, викликає зацікавленість та привертає увагу читача.

Найчастіше поет використовує повтор на початку кожного рядка, або строфи поезій:

є час коли камінь наріжний – зброя
і час коли камінь – тіло і хліб
є час коли світ починають двоє
і час коли двох розділяє світ
є час коли небо утримує воду
і час коли гине в воді родовід
є час коли світло іде зі сходу
і час коли темрява сходить на схід... (Календар любові, с. 64).

Отже, можемо зазначити, що тексти Юрія Іздрика побудовані цілком у руслі постмодерної поетики з яскравими прикладами мовної гри. Автор, як бачимо, відмовляється від великих літер на початках рядків, розділових знаків, що притаманно класичній поезії, але водночас може використовувати великі літери та діакритичні знаки для графічної гри в текстах. Ю. Іздрик дає читачеві простір для тлумачення текстів, де побутує повна анархія та хаос, будує тексти, реконструюючи відомі фрази з літератури, Біблії, музики, що дозволяє читачеві віднаходити глибинні підтексти та неочікувані інтертексти. Загалом, мовотворчість поета вирізняється багатим складом художніх засобів, засобів емоційного підсилення й має неабияке значення в сучасному літературному колі, оскільки твори митця є унікальними та оригінальними лише завдяки його власному та неповторному стилю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекетова О. В. Фігура повтору та організаційні форми аргументації в текстах публічної мови // Мовознавство. – 1997. – № 4, 5. – С. 32–38.
2. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І. Літературознавчий словник-довідник. – К.: Академія, 1997. – 752 с.

3. Дегтярова І. О. Стилiстичний синтаксис української постмодернiстської прози / Ірина Дегтярова // Українська мова. – 2009. – №3. – С. 27–38.

4. Зеленська Ю. Стилiстичні фігури із повтором у сучасному поетичному мовленні // Лiнгвістичні студії: зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 19. – С. 180–182.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

АМ[™] Іздрик Ю. АМ[™]. – Київ: Сідіком Україна, 2007. – 320 с.

Календар любові Іздрик Ю. Календар любові: літературно-художнє видання. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. – 432 с.

Після прози Іздрик Ю. Після прози. – Чернівці: Meridian Czernowitz, – 2013. – 232 с.

Дарія Трухній,
студентка 2 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Н. М. Дяченко,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ В РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

У статті проаналізовано використання лексико-стилістичних засобів у рекламних текстах з погляду мотивації та функціонального навантаження.

Упродовж останніх десятиліть реклама стала невід'ємною частиною нашого життя, і справляє великий вплив на суспільство. Головна мета реклами – привертати увагу, зацікавлювати, заохочувати споживачів до купівлі товару чи будь-якої бажаної дії завдяки рекламному тексту, який поєднує в собі і переконання й інформацію. Функція впливу – найважливіша функція рекламного тексту, тому використання різних засобів є важливими для її реалізації. Досліджували цю проблему у своїх працях О. Арешенкова, О. Баранов, О. Бугайова, О. Зелінська, Є. Коваленко, М. Ковальчук, Т. Крутько, Н. Лаврова, К. Новікова, Л. Омельченко, Т. Свистун, І. Шмілик та ін.

Мета статті – з'ясувати специфіку використання лексико-стилістичних засобів мови в рекламному тексті з погляду мотивації та функціонального навантаження.

Матеріалом дослідження стали рекламні тексти, зафіксовані із носіїв зовнішньої реклами міста Житомира, а також реклама телеканалів «1+1», «Новий», «Україна ТРК», «ТЕТ», «СТБ»; радіохвиль «Хіт FM», «Kiss FM», «Z-radio».

Сьогодні реклама є однією з ознак сучасності. Ми спостерігаємо її повсюди: на радіо, телебаченні, на сторінках журналів та газет, на білбордах міста, у транспорті, в кіно й театрі, у супермаркетах та кафе. Безперечно, останнім часом (і це доволі короткий період часу), реклами пройшла етапи і досить бурхливого розвитку і відносного спаду. Створення ефективного, впливового, правдивого та лаконічного рекламного тексту, який викликає зацікавлення споживачів, а також придбати рекламовану річ чи скористатись тією чи іншою послугою, потребує точного відбору і вдалого поєднання мовленнєвих засобів. Іноді в рекламі намагаються розповідати про товар або послуги якомога більше і вдаються до другорядних подробиць, що відволікають увагу від головного.

Короткий текст краще усвідомлюється реципієнтом. Крім того, він має бути цікавим. Джерелом збагачення, урізноманітнення, увиразнення мовлення реклами є низка лексико-стилістичних засобів: синоніми, антоніми, омоніми, метафори та образні засоби мови.

Використання синонімів у рекламу текстів зумовлене прагненням урізноманітнити, зробити рекламний текст більш виразним та уникнути повторень. Наприклад:

- Нарядні, елегантні, оздоблені мереживом та штучним камінням, вони

зроблять наречену красивою та неповторною.

- Ви енергійна, кмітлива, дотепна людина? Вільно володієте рідною українською мовою? Українська телерадіокомпанія запрошує вас взяти участь у конкурсі.

- Валеріана – дуже цікава рослина, якій з давніх-давен приписувалися чарівні й магічні властивості.

Основна мета широкого використання синонімів – надати викладові матеріалу локанічності, точності, зрозумілості, це сприяє легкому сприйманню та швидкому запам'ятовуванню.

Велику групу становлять антоніми. Це слова, які у семантичному полі належать різним полюсам, або простіше – протилежні за значенням. Особливо важливі якісно-оцінні антоніми, що дозволяють виокремити «вдалу покупку» з-поміж категорії «невдалих», «якісний товар» з числа «неякісних», «правильний вибір» із розряду «хибних», приклади:

- Медичний центр «ВітаТекс». Життя має свої злети і падіння.

- ТЗОВ «Фірма Карпати сервіс» реалізує гуртом та вроздріб.

- Обмін старого телефону на новий!

- Максимум тепла в мінімальних розмірах!

- *Quality is a rule, price is an exception.* (Якість – це правило, ціна – виняток).

Автори реклами також вдало використовують омоніми. Це слова, однакові або подібні за звучанням, але різні за лексичним значенням. Наприклад:

- У Новому році – нові ціни!!

- Кафе-бар «Каприз». Світ задоволення та будь-який каприз!

- Сигарети «Особливі». Будь особливим!

У рекламі активно використовують мовну гру. Це цілеспрямоване порушення мовних правил і норм для збільшення експресії. Наприклад:

- «Славолія» – славнолія.

- «Медив» – справді медичне диво.

- «Памперс знає, чого малюк бажає»

- «Шлунок не зможе, Фестал допоможе»

Мовна гра реалізує певні функції, зокрема:

- естетичну (полягає у свідомому прагненні випробувати самому і викликати у реципієнта почуття прекрасного);

- гедоністичну (її суть у розвазі незвичайною формою мовлення);

- прагматичну (націлена на залучення уваги до оригінальної форми мовлення);

- виражальну (більш тонка передача думок).

Важливим фактором, що впливає на ефективність рекламного тексту – є його стилістичне оформлення. Особливістю стають стилістично-забарвлені слова, а також спеціальної виразності тропи та фігури. Використання таких мовних зворотів робить мову реклами більш оригінальною і легшою для запам'ятовування. Складним видом тропу є метафора. Це слово або вираз, який вживається в переносному значенні на основі подібності якихось двох предметів або явищ. Цей троп яскраво виражений у багатьох рекламних текстах, наприклад:

- «ПриватБанк»: Вітаміни для росту Вашого бізнесу.
- «Бон Аква» – жива сила води.
- *Dirol* – захистить ваши зуби зі смаком.
- Світ паркету.
- «Яшкінські вафлі» подарують вам неповторний смак.
- Майонез «Ряба» – смачна казка.
- «Фірма Либідь» – мас і може все!
- «...У нас величезне бажання зробити Вас багатими, панове. І такі ж
можливості!»

- Вперше в Україні: такого ще не було! Кредит. Без першого внеску!
- Все і навіть більше для нового подиху у Вашій оселі!
- Для нас немає неможливого, тому що ми лікуємо не хворобу, а людину!

Часто в рекламних текстах використовують порівняння – зіставлення явищ, для того щоб пояснити одне за рахунок іншого:

- Невеликий, чорний, як смола, диск названо «Медивом».
- З комфортабельні котеджі, в яких можна почуватися, як удома.
- Ціни нижчі, ніж у виробника!

Отже, з-поміж лексико-стилістичних засобів мови синоніми, антоніми, омоніми, метафора, гіпербола, епітети виявилися найпродуктивнішими та найбільш уживаними в рекламних текстах. Усі вони роблять текст живим та динамічним, виразним та експресивним, образним та легким для сприймання та запам'ятовування. Таким чином різні мовні механізми мають змогу інтенсивно вплинути на споживача й досягти певного емоційного ефекту. Адже саме сила емоційного впливу визначає наш споживчий вибір. Використання лексико-стилістичних засобів у мовленні реклами пояснюється необхідністю впливу на аудиторію та спрямоване на запам'ятовування рекламованих товарів та послуг. Для досягнення бажаного ефекту необхідно правильно і вдало їх поєднати, зберігаючи при цьому чіткість та логічність викладу думок.

Дослідження лексико-стилістичних засобів рекламних текстів є перспективним, адже щодня з'являються нові рекламні тексти, стратегії, які ґрунтуються на використанні тих чи тих елементів мовної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернадская Ю. С. Текст в рекламе: [учебное пособие для студентов вузов]. – М.: Издательство ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 288 с.
2. Білоконенко Л. Мовний аналіз телевізійного рекламного слогану [Текст] // Мандрівець. – 2002. – № 6. – 29 с.
3. Галич О. А., Назарець В. М., Васильєв Є. М. Теорія літератури. – К.: Либідь, 2001. – 460 с.
4. Пономарів О. Про мову реклами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ponomariv-kultura-slova.wikidot.com/mova-reklamy>
5. <https://naub.oa.edu.ua/2013/proyav-suhestvnoji-funktsiji-metafory-v-reklami/>
6. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6641/1/37.pdf>
7. <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2>

Ганна Чиркова,
студентка 4 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Л. В. Ящук,**
кандидат філологічних наук, доцент.

**ДВОЛЕКСЕМНІ АНТРОПОНІМНІ ФОРМУЛИ
В «ДОКУМЕНТАХ БРАЦЛАВСЬКОГО ВОЄВОДСТВА
1566–1606 РОКІВ»: ЛЕКСИЧНА БАЗА ПРИЗВИЩЕВИХ НАЗВ**

*У статті проаналізовано онімну й апелятивну лексику, відображену в
основах прізвищевих назв дволексемних чоловічих іменувань «Документів
Брацлавського воєводства 1566–1606 років».*

Антропонімія – один з основних розділів ономастики, науки про власні назви. Іменування людей мають дуже глибокі корені, адже з прадавніх часів існували різні способи ідентифікації особи. Антропонімна система мови – невичерпне й багате джерело відтворення історико-культурної спадщини етносу. Видатний лінгвіст О. М. Трубачов справедливо наголошував на тому, що вони є «найважливішим матеріалом у дослідженні питання про лінгвістичне відображення історії культури» [цит за: 4, с. 5].

Вивчення антропонімною системи української мови дає можливість дослідити формування словникового фонду нашої мови, простежити ареальне поширення тих або інших мовних явищ у минулому, розширити уявлення про лексичне багатство слов'янських мов. Тому дослідження власних назв – одне з найактуальніших завдань сучасного мовознавства, й самі антропоніми заслуговують на серйозне вивчення як з теоретичного, так і з практичного погляду [1, с. 3].

Власні особові назви завжди привертали увагу антропонімістів. Їм присвячено ґрунтовні праці Л. Л. Гумецької, М. О. Демчук, Р. Й. Керсти, С. М. Пахомової, Ю. К. Редька, І. Д. Сухомлина, М. Л. Худаша, П. П. Чучки та ін. У сучасних антропонімічних студіях розкрито особливості власних особових назв Бойківщини (Г. Є. Бучко), Буковини (Л. В. Кракалія, Л. О. Тарновецька), Гуцульщини (С. П. Павелко), Житомирщини (Л. В. Ящук), Закарпаття (П. П. Чучка), Середнього Полісся (І. І. Козубенко), Середнього Придніпров'я (С. П. Бевзенко), Тернопільщини (Н. О. Свистун) тощо. Звичайно, цим науковим доробком список не обмежується. Та все ж ономастам залишається ще дуже багато роботи, пов'язаної з вивченням специфіки ідентифікації особи в різних регіонах України на різних часових зрізах.

Мета нашої статті – проаналізувати антропоніми «Документів Брацлавського воєводства 1566–1606 років», охарактеризувавши онімну й апелятивну лексику як базу прізвищевих назв дволексемних чоловічих іменувань цієї пам'ятки.

У статті послуговуємося класифікацією М. Л. Худаша, згідно з якою виділяємо прізвищеві назви (далі – ПН), в основі яких лежать:

- а) антропоніми (християнські та автохтонні слов'янські імена);
- б) антропонімно-апелятивні назви;
- в) апелятивні назви [2].

У творенні прізвищевих назв Брацлавського воєводства другої половини XVI – першої половини XVII ст. беруть участь різні типи чоловічих християнських імен:

а) повні імена: Юхно Герасименко (ДБВ, с. 989), Аен Данилович (ДБВ, с. 989), Харитонъ Иванов (ДБВ, с. 764), Гаврило Давыдович (ДБВ, с. 765), Гаврило Куземенко (ДБВ, с. 397), Федор Михайлович (ДБВ, с. 348), Мартин Нестеревич (ДБВ, с. 891), Хома Шмеланович (ДБВ, с. 735), Деман Павлович (ДБВ, с. 466), Ацко Семенович (ДБВ, с. 204), Михайло Сила (ДБВ, с. 862), Шношко Степановичъ (ДБВ, с. 466), Лаврин Максименко (ДБВ, с. 688), Миколаи Матеевич (ДБВ, с. 415), Иван Микитенко (ДБВ, с. 208), Игнат Науменкович (ДБВ, с. 196);

б) суфіксальні варіанти, найбільш поширеними з-поміж яких є імена із суфіксом **-ко**: Солтанъ Васкевич (ДБВ, с. 1006), Копот Васкович (ДБВ, с. 397), Бакум Гаврылкович (ДБВ, с. 533), Богданъ Грицковичъ (ДБВ, с. 378), Мацѣи Дашьковичъ (ДБВ, с. 395), Улас Демченко (ДБВ, с. 397), Гринецъ Иванотъченко (ДБВ, с. 900), Федор Климченко (ДБВ, с. 935), Семен Костюшковичъ (ДБВ, с. 1026), Василь Мацкевич (ДБВ, с. 138), Кондрат Машко (ДБВ, с. 857), Ермола Мелешко (ДБВ, с. 297), Савка Мисченко (ДБВ, с. 765), Селивонъ Мисчичъ (ДБВ, с. 764), Аско Романчук (ДБВ, с. 308), Грицко Ромащенко (ДБВ, с. 899), Александер Семашко (ДБВ, с. 528), Василеи Семашко (ДБВ, с. 765); рідше базою для прізвищевих назв слугують імена з іншими суфіксами: Гарасим Бартошенко (ДБВ, с. 876), Костюк Василченко (ДБВ, с. 208), Юхно Васканенко (ДБВ, с. 907), Ждан Гричина (ДБВ, с. 800), Васко Костюкович (ДБВ, с. 789), Аско Куземка (ДБВ, с. 882), Лаврин Петрушенко (ДБВ, с. 681), Курило Петрыченко (ДБВ, с. 765), Павло Савчен (ДБВ, с. 738);

в) усічені варіанти: Васил Антоненко (ДБВ, с. 646), Кузма Антонович (ДБВ, с. 393), Селивон Игнатенко (ДБВ, с. 264), Семен Денисенко (ДБВ, с. 464);

г) усічено-суфіксальні варіанти: Артим Гриченко (ДБВ, с. 853), Шлексеи Дахновъ (ДБВ, с. 764), Савка Тишневич (ДБВ, с. 573).

Твірною основою аналізованих прізвищевих назв виступають композитні слов'янські імена та відкомполітні деривати: Ивашко Богданович (ДБВ, с. 378), Адам Богуфал (ДБВ, с. 726), Василеи Богущевичъ (ДБВ, с. 509), Андреи Боговитин (ДБВ, с. 685), Иван Бут (ДБВ, с. 427), Стефан Володкевич (ДБВ, с. 527).

Апелятиви, що беруть участь у творенні прізвищевих назв, поділяються на дві великі групи – назви особові («*nomina personalia*») та назви неособові («*nomina impersonalia*»).

Прізвищеві назви, похідні від імен та імен-прізвищ розряду «*nomina personalia*», характеризують носіїв за їхніми фізичними або психічними рисами, рівнем інтелектуального розвитку та особливостями поведінки.

У складі дволексемних іменувань «Документів Брацлавського воєводства 1566–1606 років» засвідчено:

1) ПН, похідні від імен та імен-прізвищ, які дані особі за певною рисою її характеру, поведінки, темпераменту: *Василєи Болбас* (ДБВ, с. 425), укр. діал. *бѣлбас, бѣльбас* ‘вайло, ледар’ [1, с. 67]; *Микита Каидаш* (ДБВ, с. 425), первісна семантика антропооснови відновлюється як ‘круглий, товстий, вайлуватий’ або ‘фізично здоровий, міцний’ [1, с. 84]; *Игүда Говоркович* (ДБВ, с. 284);

2) ПН, утворені від імен та імен-прізвищ, що характеризують особу за зовнішніми ознаками: *Юреи Кирдеи* (ДБВ, с. 733), пор. укр. *кирдатий* ‘людина з великим носом, задертим догори’ [1, с. 87]; *Васил Бородычєнко* (ДБВ, с. 765), *Василєи Гулевич* (ДБВ, с. 311), *Лавринь Долгань* (ДБВ, с. 489), *Матєи Ковтуноватыи* (ДБВ, с. 791), *Курило Коротич* (ДБВ, с. 920), *Григорєи Короткии* (ДБВ, с. 621), *Иван Легкьи* (ДБВ, с. 920), *Иван Лысыи* (ДБВ, с. 585), *Дємко Руднєнко* (ДБВ, с. 920), *Ивашко Рүдь* (ДБВ, с. 807), *Ивашко Рүдыи* (ДБВ, с. 832);

3) ПН, що вказують на фізичні вади носія: *Харко Беззүбенко* (ДБВ, с. 853), *Станислав Кандыба* (ДБВ, с. 468).

Немало в цій категорії ПН-комполітів: *Иван Живоглод* (ДБВ, с. 278), *Андрєи Скоробогатыи* (ДБВ, с. 765), *Михаило Скуибєда* (ДБВ, с. 472).

Прізвищеві назви, утворені шляхом метафоричного перенесення реалій дійсності на особу, належать до розряду «*nomina impersonalia*». Серед них виділяємо:

1) ПН, похідні від назв представників фауни:

а) диких і домашніх тварин: *Петр҃ь Бык* (ДБВ, с. 347), *Гаврило Горностаи* (ДБВ, с. 560), *Андрєи Кошка* (ДБВ, с. 389), *Фєдор Ласко* (ДБВ, с. 794);

б) диких і домашніх птахів: *Алєксаньдєр Ворон* (ДБВ, с. 325), *Лукаш Гоголь* (ДБВ, с. 360), *Матфєи Гоголь* (ДБВ, с. 360), *Михаило Голубь* (ДБВ, с. 311), *Витєх Качка* (ДБВ, с. 699), *Андрѣи Шрлѣи* (ДБВ, с. 863), *Марко Сорочєнко* (ДБВ, с. 797);

в) комах: *Андрєи Комар* (ДБВ, с. 418);

г) частин тіла людини або тварини: *Аєн Бокии* (ДБВ, с. 660), *Лаврєн Зүбенко* (ДБВ, с. 658), *Лєско Хвостикъ* (ДБВ, с. 333);

2) ПН, похідні від назв представників флори: *Андрєи Капүста* (ДБВ, с. 185), *Данило Кропива* (ДБВ, с. 345), *Григорєи Лобода* (ДБВ, с. 604), *Василєи Солома* (ДБВ, с. 712);

3) ПН, утворені від назв видів їжі, продуктів харчування: *Грицко Галушка* (ДБВ, с. 325), *Андрєи Короваи* (ДБВ, с. 326), *Миколаи Сметанька* (ДБВ, с. 363);

4) ПН, похідні від назв предметів побуту: *Иван Бут* (ДБВ, с. 427), пол. *but* ‘черевик’ [2, с. 40], *Дмитр҃ь Дудка* (ДБВ, с. 764);

5) ПН, утворені від назв абстрактних понять: *Фєдор Злоба* (ДБВ, с. 600), *Грицко Ковтун* (ДБВ, с. 920), *ковтун* ‘жмут збитого волосся, вовни, шерсті,

хвороба шкіри в людей на голові, парша у волоссі' [цит. за: 3, с. 273], Васко Ковтуненко (ДБВ, с. 765), Михайло Сила (ДБВ, с. 862).

б) ПН, похідні від назв рельєфу та різних видів рослинного покриву: *Иван Дубина* (ДБВ, с. 847), *дубина* 'дубовий ліс, гай, дубова памолодь' [4, с. 219].

Наявні в документах Брацлавського воєводства й прізвищеві назви, утворені від назв осіб за родом діяльності чи професією: *Макъсимъ Резник* (ДБВ, с. 920), *Иван Ковал* (ДБВ, с. 308), *Андреи Дегтѣрь* (ДБВ, с. 846), *Сѣмен Дегтѣренко* (ДБВ, с. 585); за соціальним та майновим станом, релігійною чи ідеологічною ознакою, військовою справою: *Иван Дѣк* (ДБВ, с. 309), *Артим Панѣнко* (ДБВ, с. 308), *Лаврин Сотник* (ДБВ, с. 920); за територіальною та етнічною ознакою: *Аѣн Забѣрезынскии* (ДБВ, с. 399), *Андрѣи Загоровскии* (ДБВ, с. 680), *Мелѣшко Залѣскии* (ДБВ, с. 355), *Григор Залускии* (ДБВ, с. 218), *Иван Зарудинскии* (ДБВ, с. 695); *Микита Белостоцкии* (ДБВ, с. 152), *Иван Бѣрдичовскии* (ДБВ, с. 393), *Станслав Бѣрскии* (ДБВ, с. 787), *Мартин Велицкии* (ДБВ, с. 787), *Мартин Верховскии* (ДБВ, с. 977), *Евтикъ Высоцкии* (ДБВ, с. 189), *Степан Давыдецкии* (ДБВ, с. 656), *Аѣковъ Козловскии* (ДБВ, с. 644), *Станислав Новицкии* (ДБВ, с. 438), *Иван Новосѣлецкии* (ДБВ, с. 425), *Станислав Рѣсановъскии* (ДБВ, с. 1029), *Адам Сѣнавъскии* (ДБВ, с. 764), *Рѣмиѣнъ Тишковскии* (ДБВ, с. 835); *Мигал Сѣрбин* (ДБВ, с. 995), *Кондрат Козар* (ДБВ, с. 423), *Климко Литвин* (ДБВ, с. 869), *Вавринѣц Лѣх* (ДБВ, с. 935).

Отже, у творенні прізвищевих назв «Документів Брацлавського воєводства 1566–1606 років» найбільшою продуктивністю відзначаються: а) суфіксальні варіанти чоловічих християнських імен; б) антропонімно-апелятивні назви розрядів «*nomina personalia*» (особливості поведінки, зовнішні ознаки) і «*nomina impersonalia*» (фауна, продукти харчування, предмети побуту); в) апелятивні назви за місцем походження або проживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви XVI ст. – К., 2003. – 168 с.
2. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. – К.: Наук. думка, 1977. – 236 с.
3. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 704 с.
4. Шульгач В. П. Етимологічні замітки з української антропонімії // Мовознавство. – 1994. – № 4–5. – С. 12–18.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

ДБВ Документи Брацлавського воєводства 1566–1606 років / Упор. М. Крикун, О. Піддубняк. – Л., 2008. – 1220 с.

Євгенія Шкурлатівська,
студентка 2 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Н. М. Дяченко,**
кандидат філологічних наук, доцент.

МОВЛЕННЄВІ ПОМИЛКИ В РЕКЛАМІ

У статті виявлено й проаналізовано типові мовленнєві помилки в рекламних текстах. Визначено види та особливості мовленнєвих помилок.

У наш час активно збільшується кількість рекламних агенцій, зростає конкуренція і попит на їхню продукцію. Однак рекламодавці часто нехтують усталеними мовними нормами, правилами, щоб створити оригінальну рекламу, дозволяють собі використовувати в рекламі суржик, жаргон, припускаються помилок у рекламних текстах. Часом споживачі інформації сприймають наявні помилки як прийнятне і правильне. Поширюється безграмотність і несерйозне ставлення до реклами. Погіршується вплив на споживача, якість інформування.

Тому впродовж останніх десятиріч у лінгвістиці відбувається поживання інтересу до проблем мовної культури у сфері реклами. Дослідженню цієї проблеми присвячена велика кількість праць (Т. Бондаренко, А. Капелюшний, З. Партико, Є. Коваленко, І. Вихованець). Також стають популярними різні форуми та проекти про мовні помилки.

Мета нашої розвідки – виявити й проаналізувати типові мовленнєві помилки в рекламних текстах.

Об'єкт дослідження – мовні одиниці, що засвідчують порушення норм сучасної української літературної мови.

Предмет дослідження – орфографічні, морфологічні, синтаксичні помилки, зафіксовані у рекламних текстах.

Основна ознака сучасної літературної української мови – це унормованість. Культура мови полягає в дотриманні усталених мовних норм усної та писемної літературної мови.

Мовна норма – це система обов'язкових правил прийнятих у мовленнєвій практиці суспільства на певному етапі його історичного, культурного розвитку, або, іншими словами, це сукупність найбільш стійких, традиційних реалізацій елементів мовної структури, закріплених суспільною мовною практикою. Це сукупність найбільш придатних для комунікативних цілей мовних засобів, які слугують для комунікацій у суспільстві [1, с. 7].

Проблема порушення мовних норм є досить актуальною у сфері реклами.

Помилка – це аноматив, тобто таке ненормативне лінгвоутворення, що виникає в результаті невмотивованого порушення літературної норми та є наслідком неправильних мисленнєвих операцій [2, с. 5].

Помилки в рекламі можуть бути різноманітні: орфографічні, синтаксичні, лексичні, граматичні тощо.

Орфографічні помилки виникають в результаті порушення орфографічних норм. Такі помилки частіше зустрічаються на вивісках, афішах чи білбордах. Ось декілька прикладів:

«Приватна школа іноземних мов» – у слові «іноземних» неправильний порядок букв. Правильно буде «іноземних».

Піццерія «Чилентана» – слід писати «піцерія». В іншомовних загальних назвах приголосні не подвоюються (крім збігу морфем).

«Заправка картриджів» – Треба писати не «катриджів», а «картриджів». У загальних назвах після д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р перед наступним приголосним, крім й, пишемо и.

«Київстар. Ремонт, сервіс мобільних телефонів, фото-апаратів» – Слово «фотоапарат» пишеться разом.

«Ціни для будь якого гаманця» – слово «будь-який» пишеться через дефіс.

«Обернися і не впусти свій шанс на хороше майбутнє» – частка «не» з дієсловами пишеться окремо.

Лексичні помилки не рідкісне явище для реклами. Повтор одного слова чи спільнокоренових слів в одному або сусідніх реченнях (тавтологія), уживання зайвих слів (плеоназм), дублювання значення у двох словах, перекручування слів; порушення лексичної сполучуваності слів; використання слів, не властивих українській мові. Наприклад:

«Чоловічий, підлітковий та молодіжний одяг. Джинси, рубашки, брюки, кофти, вітровки» – слова «рубашка», «брюки» російської мови. Правильно «чоловіча сорочка», «штани».

«Екскалатор-планіровщик. Оренда» – слово «планіровщик» калька з російської мови. Правильно «планувальник».

«Робота в Германії» – слово «Германія» калька з російської мови. Правильно – «Німеччина».

Граматичні помилки є одним із найбільш поширених явищ у рекламі. Наприклад [3]:

«Самі низькі ціни» – неправильно утворено ступінь порівняння прикметників, який утворюється за допомогою префікса най.

«Головну біль не можна терпіти» – неправильний рід іменника «біль». Іменник «біль» чоловічого роду.

«По цінам ССРСР» – неправильна відмінкова форма «цінам». Правильно «за цінами» і неправильно вжитий прийменник.

З-поміж частих помилок у рекламних текстах – неправильно утворені форми слів, відмінкових форм, помилки в побудові словосполучень, речень – це велика «хвороба» майже усіх рекламодавців.

Сьогодні чи не найбільше розхитують і знецінюють українську мову засобами масової інформації. Мовне безкультур'я свідомо і послідовно насаджується засобами масової інформації. Мовознавці вважають, що неточності виникають, коли рекламний текст спочатку пишуть російською, а потім перекладають українською, в результаті отримуємо суржик – це явище,

яке засмічує нашу мову. Але рекламні агенції використовують суржик при створенні рекламних текстів. Ось декілька прикладів [3]:

«Мережа магазинів горящих путівок» – текст був перекладений з російської мови. Правильно було б використати «гарячих».

«Модні шпалери та обої» – слово «обої» – суржик з російської мови.

При створенні рекламних текстів, слоганів іноді можуть виникати конфузи, які інколи призводять до дуже неприємних наслідків. Наприклад, реклама лосьйону для засмаги «DOVE». На обгортці з рекламованого товару було написано: «Для типів шкіри: від нормальної до темної». Тобто цей рекламний текст натякає, що люди з темною шкірою ненормальні.

Отже, реклама посідає важливе місце в суспільстві. Вона інформує споживачів. Спрямовує їх до певного виробника, спонукає до дії. Змістове наповнення, вигляд, якість та головне грамотність реклами дозволяє виробнику вийти на новий рівень успішності. Якщо реклама містить у собі помилки, це призводить до несерйозного сприймання товару, виробника. На жаль, мовна неграмотність рекламних текстів часто залишається непоміченою більшістю населення. До того ж велику кількість помилок почали вважати цілком нормативними, а деякі похибки навіть стають «крилатими».

Найбільш поширеними помилками в рекламі є орфографічні, частотними є лексичні, граматичні та вживання суржику. Останнє зумовлено тим, що значна частина населення розмовляє російською мовою або українською з укріпленнями російської мови. Загалом помилки виникають через незнання норм української мови. Хоча деякі рекламодавці свідомо роблять помилки, щоб створити влучний або милозвучний, на їхню думку, слоган. Проте з такими експериментами треба бути дуже обережними. Краще змінити сумнівний рекламний текст, аби він був правильним і якісним, аніж пускати на загал невдалу рекламу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к. філол. н.: 10.01.08 / КНУ імені Т. Шевченка. – К., 2003. – 20 с.

2. Плющ М. Я., Бевзенко С. П., Грипас Н. Я. Сучасна українська літературна мова: підручник / За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища шк., 2006. – 430 с.

3. Журналістські ляпи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://katonaks.livejournal.com/11989.html?thread=58325>.

4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://tvshows2015.blogspot.com/2015/11/blog-post_15.html

Тетяна Шуляр,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: Л. В. Ящук,
кандидат філологічних наук, доцент.

БАГАТОКОМПОНЕНТНІ РЕЧЕННЯ В ПОЕЗІЇ МИКОЛИ НИКОНЧУКА

У статті проаналізовано багатокомпонентні складнопідрядні структури, використані М. Никончуком у поетичних творах; визначено особливості функціонування таких одиниць у художньому тексті.

Вивчення речень як багатоаспектних одиниць пріоритетне в сучасному українському мовознавстві. Особливо це стосується складних, зокрема багатокомпонентних, конструкцій, що широко функціонують у книжних стилях сучасної української літературної мови. В українській лінгвістиці окремі аспекти (переважно формально-граматичний) багатокомпонентних синтаксичних структур досліджено в працях С. П. Бевзенка, А. П. Грищенка, І. К. Кучеренка, К. Ф. Шульжука.

Багатокомпонентні складнопідрядні речення часто використовуються в поетичній мові, що дає змогу читачеві легше сприйняти той зміст, котрий хотів донести поет. На таких реченнях простіше зосередити свою увагу, та й загалом поезія стає більш цікавою для свого читача. Усе це свідчить про те, що такі широковживані структури заслуговують на детальний аналіз специфіки їхньої побудови, семантичного наповнення.

Творчий доробок М. В. Никончука вже ставав предметом мовознавчих студій, зокрема діалектну лексику його поезій аналізували Г. І. Гримашевич, В. В. Халін та ін. Поетичний синтаксис, можливо, чи не найбільше виявляє неповторність ідіостилію автора. С. Я. Ярмоленко зауважує, що аналіз віршової мови на рівні синтаксичних одиниць-речень дає змогу простежити за їхніми функціями й стилістичними особливостями, бо складну систему синтаксичних категорій у поезії важко зрозуміти поза стилістичним аспектом аналізу [1, с. 150].

Мета нашої розвідки – аналіз складнопідрядних багатокомпонентних речень у поетичній мові М. В. Никончука, різноманітних за своєю будовою й функціонально-стилістичними особливостями.

Складнопідрядне речення з кількома підрядними – багаторівнева конструкція, що складається з трьох і більше предикативних частин, які поєднуються між собою зв'язками сурядності / підрядності. За характером взаємодії підрядних частин з головною виділяють три типи складнопідрядних речень з кількома підрядними:

- 1) конструкції із супідрядністю;
- 2) конструкції з послідовною підрядністю;

3) конструкції з мішаним типом підрядності [2, с. 211].

У поетичних творах Микола Никончук найчастіше вживає складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю: *Ще й досі у пам'яті в мене храниться, Як мати малого у Брест привезла, Як баба забрала мене на границі І прителіпала до свого села* (Грезно, с. 4); *Я не забув ні разу, Що втратив, що здобув, Та всі свої образи В один момент забув* (Грезно, с. 105); *Я не скажу, що вона не кохається У таємницях французьких глушин, Що не для мене це сонце всміхається Із перламутру сучасних машин* (Грезно, с. 135); *Маасця тривога не тисне, Що нафта вкриває затон, Що гори страшної трутизни Формують питтєвий бутон* (Грезно, с. 140).

Головна предикативна частина в таких конструкціях може знаходитися як в препозиції щодо підрядних: *Та сумніваюсь я не здря, Що не живеш по власній волі, Що через гори і моря Ти не відчуєш мої болі* (Грезно, с. 14); *Гляди, щоб кожна стулка хутко До перемички прилягла І щоб із стінки цілу лутку назад в повітря не тягла* (Грезно, с. 43); так і в постпозиції: *Але коли атаки відшалили, Коли залізний вітер відгуляв, Невинних птиць фашисти пожаліли* (Грезно, с. 79); *Поки із мертвих воскресне Україна, Поки діждеться живої весни, Ти нам про нашу тісноту дзвони* (Голгофа, с. 33).

Однорідні підрядні частини можуть залежати або від того самого опорного слова, або від головної частини загалом, перебуваючи з ними в однакових семантико-синтаксичних відношеннях: *Ще й досі у пам'яті в мене храниться, Як мати малого у Брест привезла, Як баба забрала мене на границі І прителіпала до свого села* (Грезно, с. 4); *Як око радує бортника, Коли оживий рій гуде, Коли старанна робітниця У літ над нивами іде!* (Грезно, с. 75).

В аналізованому типі багатокomпонентних речень підрядні частини приєднуються до головної переважно за допомогою однакових сполучних засобів: *Та сумніваюсь я не здря, Що не живеш по власній волі, Що через гори і моря Ти не відчуєш мої болі* (Грезно, с. 14); *Вогонь страшного горя наробив, Бо хтось тоді чогось недодивився, Бо хтось отут чогось недоробив* (Грезно, с. 28).

Автор вдається й до імпліцитних сполучних слів і сполучників: *Я зібрав би усі права І вернув молодій любові, Де з-під снігу росте трава І луги заливає повінь* (Грезно, с. 12); *І сьогодні я бачу не в мрії, Що зоря провидіння горить І божественний подвиг Марії Не заказано Вам повторить* (Грезно, с. 8); *На тлі могутнього старого дуба Хіба не бачить совісний народ, Що в юнім тілі прогніваються дупла, Чорніють япи, мов беззубий рот?* (Грезно, с. 73); *Я хочу, щоб джмелі пергу пахали І мирні внуки пестували хліб* (Грезно, с. 87). У цих структурах виразняється внутрішній сурядний або безсполучниковий зв'язок між однорідними підрядними частинами.

У поезіях М. В. Никончука трапляються й складнопідрядні багатокomпонентні речення з неоднорідною супідрядністю: *Пригадавсь в усій красі Лад, що ми зламали, І союз, в якому всі Нам допомагали* (Грезно, с. 61); *Коли хурделиці й загати Перебивають довгу путь, Я лину думкою до хати,*

Щоб обігрітись де-небудь (Грезно, с. 163); *Ми розумієм, що дружина значить, Коли її побіля нас немає* (Грезно, с. 19).

Рідше поет використовує конструкції з послідовною підрядністю, при якій, зазвичай, наявний такий порядок: головна частина – підрядна першого ступеня – підрядна другого ступеня: *Хіба не знаю, як на серці гірко, Коли в степу зникає швидина* (Грезно, с. 42); *Ти не знаєш, що значить запить від тоски, Коли меркне неспинно надія остання!* (Грезно, с. 13); *Знаємо, які достатки в жінки, Що підняла дітей без чоловіка* (Жінка, с. 56); *Дар відчувать пульсації і ритми, Що у крові несуть товариші, Щоб по ночах шептять солодкі рими Від райдужності космосу й душі* (Грезно, с. 64). Речень, у яких ланцюг підрядних частин передує головному, не виявлено.

Функціонують у художніх текстах складнопідрядні конструкції з мішаним типом підрядності (з неоднорідною супідрядністю та послідовною підрядністю): *І натовп не знав, що чинити, Нещасним порадить не міг, Як праведну кривцю спинити, Що в землю сочилася з ніг* (Грезно, с. 149); *Ми, що завжди товкли у ступі воду, Коли роботи – непочатий край, Не уявляли мертвого заводу, Що бачив капіталістичний рай* (Грезно, с. 30).

Обмежено Микола Никончук використовує складнопідрядні речення займенниково-співвідносного типу, у яких зв'язок виражається здебільшого займенниками *той (та, те, ті) ... хто, той (та, те, ті) ... який, той ... що, такий ... що* або вказівним прислівником *так* й асемантичними сполучниками *як, що*.

Складні синтаксичні мовні одиниці є носіями не тільки важливого смислового навантаження, але й виступають виразниками естетичної якості поетичних творів. Зокрема, підрядний зв'язок передає складні причинові, часові, умовні, наслідкові, допустові й інші семантико-синтаксичні відношення; безсполучникові речення надають тексту розмовного забарвлення, їх використання доцільне при описах природи, роздумах; ритмічність і плавність, легкість і витонченість вірша створюється за допомогою складносурядних речень. Поєднання різних типів зв'язку в складних синтаксичних конструкціях допомагає краще передати авторський задум.

Серед речень з однорідною супідрядністю переважають частини із з'ясувальним зв'язком: *Допоможи, великий творче-Блаже, Де зупинитись, де луку схопить?* (Грезно, с. 46); *І нехай вони почують в далекому краю, Як журюся я за ними, Як благословляю* (Грезно, с. 91); неоднорідні підрядні частини найчастіше з'ясувальні та обставинні: *Ми розумієм, що дружина значить, Коли її побіля нас немає* (Грезно, с. 19).

Варто зауважити, що в поетичній спадщині М. В. Никончука помітна тенденція до використання відносно невеликих за обсягом багатокomпонентних конструкцій, здебільшого трикомпонентних: *Як тоскливо іти вперед, Бо ота, що ступа напроти, – Милий, мислячий очерет, Вічний поклик до розвороту* (Грезно, с. 12); *Коли хурделиці й загати Перебивають довгу путь, Я лину думкою до хати, Щоб обігрітись де-небудь* (Грезно, с. 163).

Широко використовує поет складнопідрядні обставинні речення, зокрема місця, часу, умови, причини, мети та наслідку. Вони конкретизують зміст думки, вираженої в головній частині, доповнюють, уточнюють, вказують на різночасність чи одночасність дії, на певні межі її тощо: *Але коли атаки відшаліли, Коли залізний вітер відгуляв, Невинних птиць фашисти пожаліли* (Грезно, с. 79); *Як око радує бортниця, Коли оживший рій гуде, Коли старанна робітниця У літ над нивами іде!* (Грезно, с. 75).

Отже, розглянуті складні синтаксичні одиниці у віршах М.В. Никончука свідчать, що творення таких речень зумовлене жанровою специфікою тексту, літературно-нормативними правилами, тематикою творів, мовновиразовими вподобаннями автора. Складні синтаксичні одиниці дали змогу поету відтворити багатоманітні зв'язки й залежність між явищами реального світу, його експресивність і динамізм. Загалом багатокомпонентні складнопідрядні речення становлять невід'ємну частину мовної системи художніх текстів Миколи Никончука й відіграють у них важливу роль. Їхнє функціонування, семантико-стилістична роль регламентуються індивідуально-авторським стилем. Більшість таких речень допомагає окреслити коло духовних ідеалів письменника, пізнати його внутрішній світ і почуття. Засвідчені одиниці демонструють багатство художньої мови митця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко С. Я. Синтаксис віршової мови. – К.: Наук. думка, 1969. – 339 с.
2. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – 272 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

Голгофа	Никончук М. Голгофа. Поема та вірші. – Житомир: Полісся, 2000. – 145 с.
Грезно	Никончук М. Грезно. Книга поезій. – Житомир: Поліграфіка, 1996. – 184 с.
Жінка	Никончук М. Її величність Жінка. – Житомир: Полісся, 1999. – 272 с.

Алла Ящук,
студентка 3 курсу
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: Л. В. Ящук,
кандидат філологічних наук, доцент.

ВЛАСНІ ОСОБОВІ ІМЕНА СТУДЕНТІВ ННІ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ ЖДУ ІМ. І. ФРАНКА

У статті визначено склад чоловічого й жіночого іменника студентів навчально-наукового інституту філології та журналістики; описано його статистичну організацію (найуживаніші, поширені маловживані й рідкісні імена).

Система імен, що побутує серед українців, формувалася протягом багатьох століть. Її основу складають імена слов'янського та християнського походження. У дохристиянський період велике поширення мали двоосновні слов'янські імена з другим компонентом *-волод, -мир, -слав, -полк, -гост, -жир*: *Всеволод, Володимир, Ярослав, Святополк, Доброгост, Мутижир*, а також імена, що відображали обставини родинного життя (наприклад, довгоочікуваного сина називали *Ждан*, першого – *Одинець*), певні риси людей (*Буян, Смішко*), погодні умови чи пору року, коли дитина з'явилася на світ (*Зима, Сльота*), віру в магічну силу імені, спільного з назвою рослини, тварини (*Береза, Сокіл, Лев*).

Із прийняттям християнства в Київській Русі з'явилися нові християнські (хресні, календарні) імена, якими називали дітей відповідно до святців – календарних списків видатних у християнстві людей – святих, мучеників, апостолів тощо. Це був список канонізованих християнською, а після її розколу в 1054 р. на західну і східну, православною церквою осіб. Усіх обернених у християнство людей церква наділяла тільки іменами зі святців [2]. Туди увійшли антропоніми, запозичені з латинської, грецької та давньоєврейської мов. У XVI–XVII ст. церковно-християнські імена були остаточно засвоєні та закріплені в побуті як народні, хоча й з неясною семантикою [1].

На сьогодні мотиви надання імен змінилися. На думку П. П. Чучки, до провідних мотивів найменування належать: а) побожність чи забобонність батьків; б) родинні традиції; в) визначні чи авторитетні особи; г) вплив часу [3, с. 42].

Власні особові імена людей – найбільш давній і найбільш автономний клас антропонімічної системи – були предметом дослідження багатьох мовознавців: Л. Л. Гумецької, І. М. Желєзняк, М. Л. Худаша, П. П. Чучки, Р. Й. Керсти, Р. І. Осташа, І. Д. Сухомлина, Л. О. Белея, М. О. Демчук, Л. В. Кракалії та ін.

Мета нашої статті – проаналізувати склад чоловічих і жіночих власних особових імен студентів навчально-наукового інституту філології та

журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка, визначити з-поміж них найуживаніші, поширені, маловживані та рідкісні.

Аналіз чоловічого й жіночого іменника досліджуваної установи дозволяє твердити, що для називання одні імена використовують дуже часто, а інші є маловживаними або ж представлені поодинокими прикладами.

Найуживанішими серед чоловічих імен у ННІ філології та журналістики виявилися імена *Олександр* (9 носіїв), *Віталій* (4), *Сергій* (4). До маловживаних належать: *Андрій* (3), *Євгеній* (3), *Денис* (2), *Дмитро* (2), *Кирило* (2), *Максим* (2), *Микола* (2), *Михайло* (2). Одиначними прикладами представлені імена: *Анатолій*, *Вадим*, *Валентин*, *Владислав*, *В'ячеслав*, *Іван*, *Ілля*, *Леонід*, *Назар*, *Олег*, *Павло*, *Роман*, *Тарас*, *Тимофій*, *Юрій*, *Ярослав*.

У чоловічому іменнику наявні слов'янські автохтонні імена *Владислав*, *Вадим*, *В'ячеслав*, *Ярослав* і запозичення із скандинавської мови *Олег*. Поширеною є й група християнських імен, запозичених з латинської, грецької та давньоєврейської мов. До запозичених з грецької мови зараховуємо антропоніми: *Анатолій*, *Андрій*, *Валентин*, *Денис*, *Дмитро*, *Євгеній*, *Кирило*, *Леонід*, *Микола*, *Олександр*, *Сергій*, *Тарас*, *Тимофій*, *Юрій*; з латинської – *Віталій*, *Максим*, *Павло*, *Роман*; з давньоєврейської – *Іван*, *Ілля*, *Михайло*, *Назар*.

Серед найуживаніших жіночих імен студентів навчально-наукового інституту філології та журналістики засвідчено: *Катерина* (31), *Анастасія* (29), *Тетяна* (29), *Юлія* (27), *Анна* (23), *Вікторія* (22), *Ірина* (17), *Марина* (16), *Оксана* (16), *Марія* (15), *Ольга* (15), *Олена* (14), *Аліна* (13), *Наталія* (13). Поширеними є оніми: *Діана* (10), *Світлана* (10), *Дарина* (9), *Яна* (9), *Ганна* (8), *Надія* (8), *Дар'я* (7), *Олександра* (7), *Альона* (6), *Валерія* (6), *Дарія* (6), *Інна* (6), *Карина* (6).

Трапляються такі маловживані імена, як: *Іванна* (5), *Лілія* (5), *Людмила* (5), *Ярослава* (5), *Алла* (4), *Вероніка* (4), *Кароліна* (4), *Олеся* (4), *Ангеліна* (3), *Богдана* (3), *Валентина* (3), *Віта* (3), *Євгенія* (3), *Кристіна* (3), *Василина* (2), *Єлизавета* (2), *Любов* (2), *Маргарита* (2), *Марта* (2), *Мирослава* (2), *Поліна* (2), *Райса* (2), *Софія* (2), *Христина* (2). Одиначними прикладами представлені антропоніми: *Аделіна*, *Анжела*, *Віра*, *Віталіна*, *Віталія*, *Влада*, *Владислава*, *Галина*, *Діна*, *Еліна*, *Емілія*, *Емма*, *Жанна*, *Зорина*, *Ілона*, *Інга*, *Ірена*, *Лада*, *Лариса*, *Леся*, *Лідія*, *Мар'яна*, *Маріанна*, *Ніна*, *Орина*, *Руслана*, *Сабріна*, *Таїса*, *Таміла* та ін. Наявні й подвійні імена *Ілона-Анастасія* й *Анна-Марія*.

У жіночому іменнику до слов'янських автохтонних належать імена *Богдана*, *Влада*, *Владислава*, *Дарина*, *Зорина*, *Лада*, *Любов*, *Людмила*, *Мирослава*, *Світлана*, *Сніжана*, *Таміла*, *Ярослава* і запозичення із скандинавської мови *Ольга*.

Серед жіночих християнських імен виділяємо запозичені: а) з латинської мови: *Аліна*, *Валентина*, *Валерія*, *Вікторія*, *Діана*, *Інна*, *Марина*, *Маріанна*, *Наталія*, *Сабріна*; б) з грецької: *Алла*, *Альона*, *Анастасія*, *Ангеліна*, *Анжела*, *Василина*, *Вероніка*, *Віра*, *Галина*, *Ганна*, *Дарія*, *Дар'я*, *Євгенія*, *Ілона*, *Ірина*, *Карина*, *Катерина*, *Лідія*, *Маргарита*, *Надія*, *Оксана*, *Олександра*, *Олена*,

Поліна, Раїса, Софія, Тетяна, Христина, Юлія; в) зі старосврейської: Анна, Єлизавета, Іванна, Лілія, Марія, Марта, Мар'яна, Яна.

Також наявні нехристиянські запозичені імена пізніших часів: *Еліна, Емілія, Емма, Кароліна.*

Отже, проведене дослідження показало, що серед студентів навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка найуживанішими є чоловічі та жіночі християнські імена *Олександр, Сергій, Віталій, Катерина, Анастасія, Тетяна, Юлія, Анна, Вікторія* та слов'янські автохтонні *Ярослав, Богдана, Дарина, Людмила, Світлана, Любов і Ярослава.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні імена XIV–XVII ст. – К.: Наук. думка, 1976. – 172 с.
2. Карпенко Ю. Динаміка українського особового імені [Електронний ресурс]: Науковий вісник Чернівецького університету. – Випуск 356–359. – Чернівці, 2007. – Режим доступу: www.karpenko.in.ua.
3. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття (Вступ та імена): Конспект лекцій. – Ужгород, 1970. – 103 с.

Наукове видання

**СТУДЕНТСЬКІ
ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ
ВИПУСК 10**

Відп. за випуск В. М. Титаренко, Л. В. Ящук